KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

koordynacja na rzecz aktywnej integracji

Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

OBSERWATORIUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM

DIAGNOZA STANU ZASTANEGO W DZIEDZINIE POLITYKI, POMOCY I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

BILANS OTWARCIA

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

MAZOWIECKIE CENTRUM POLITYKI SPOŁECZNEJ

Mazowsze. serce Polski

Spis treści

I. Wprowadzenie 5

II. Obserwatorium Integracji Społecznej 7

III. Województwo mazowieckie - podział administracyjny, krótka charakterystyka 10

IV. Problemy społeczne na Mazowszu 14

1. Ubóstwo 14
2. Uzależnienia 16
3. Starość 19
4. Bezrobocie 22
5. Niepełnosprawność 23
6. Przemoc w rodzinie 26

V. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej – działania z zakresu integracji społecznej na podstawie sprawozdania z realizacji zadań w 2010r. 30

1. Podstawy organizacyjno - prawne, zadania, struktura 30
2. Szkolenia – wsparcie kadr instytucji pomocy i integracji społecznej 33
3. Wsparcie osób niepełnosprawnych 34
4. Profilaktyka uzależnień, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz przemocy w rodzinie 37
5. Konferencje, seminaria, kampanie, partnerstwa, programy, inne inicjatywy społeczne 41

VI. Badania i analizy prowadzone przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w latach 2000 – 2010. Realizacja wojewódzkich programów z zakresu polityki społecznej. 43

VII. Pomoc społeczna na Mazowszu – wybrane aspekty 53

1. Zasoby kadrowe pomocy społecznej 53
2. Struktura organizacyjna pomocy społecznej 55
3. Wydatki na świadczenia i usługi pomocy społecznej 59
4. Adresaci pomocy, oferta usług, instytucje pomocy społecznej 60

VIII. Podmioty ekonomii społecznej na Mazowszu 69

IX. Integracja społeczna w ramach PO KL na Mazowszu 72

1. Razem dla Mazowsza – Edukacja w Działaniu 72
2. Projekty realizowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie 74
3. Projekty realizowane przez ośrodki pomocy społecznej 74

X. Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich 78

XI. Zakończenie 80

XII. Wykaz załączników 81

I. Wprowadzenie

W maju 2004 roku Polska stała się członkiem Unii Europejskiej (UE). Ten krok umożliwił większości instytucjom stanie się beneficjentem polityki regionalnej w zjednoczonej Europie poprzez korzystanie z funduszy strukturalnych.

W kontekście polityki społecznej dostępny stał się w szczególności Europejski Fundusz Społeczny (EFS), który jako instrument sprawdzony, wnoszący szereg wcześniejszych doświadczeń i praktyk z innych krajów – dał nam szansę na poprawę skuteczności rozwiązywania takich problemów społecznych jak: bezrobocie, ubóstwo, integracja z rynkiem pracy osób wykluczonych społecznie i niepełnosprawnych, wcielenie w życie idei równych szans i równego traktowania kobiet i mężczyzn, a także rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy.

Jednym z programów, realizowanych w ramach środków EFS jest Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL) - wdrażany w latach 2007-2013. Program ten stanowi odpowiedź na wyzwania, jakie przed państwami członkowskimi Unii stawia Strategia Lizbońska czyli uczynienie z Europy bardziej atrakcyjnego miejsca do lokowania inwestycji i podejmowania pracy, rozwijania wiedzy i innowacji dla wzrostu i rozwoju oraz tworzenia większej liczby trwałych miejsc pracy.

Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej (ROPS), które w samorządach wojewódzkich zostały powołane do kreowania polityki społecznej na poziomie regionalnym, jak wykazały badania nie pełniły i nie zawsze pełnią rolę „obserwatora" problemów społecznych, co może się przekładać na planowanie przez nie działań w obszarze polityki społecznej.

W ramach realizacji programu PO KL, jego priorytetu I „Zatrudnienie i integracja społeczna", zadania 1.2 „Wsparcie systemowe instytucji i integracji społecznej" w ramach Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej powstały **Obserwatoria Integracji Społecznej** (OIS), jako instrumenty metodyczno-technicznego wsparcia jednostek samorządu terytorialnego, realizujących zadania polityki społecznej.

Niniejszy raport, zawierający podstawową diagnozę stanu zastanego w omawianym zakresie i inwentaryzację dotychczas prowadzonych badań - stanowi realizację jednego z elementarnych zadań tego projektu.

Zmiennymi, które wyznaczają ramy działań OIS są przed wszystkim - cechy Mazowsza, jako terenu podlegającego „obserwacji" oraz problemy zidentyfikowane, jako ważne w regionie.

Tworząc „Bilans Otwarcia", po raz pierwszy należało dokonać również wyboru sfer działania, które mieszczą się w obszernej definicji integracji społecznej.

Za ważne, z tego punktu widzenia uznano przedstawienie zakresu działania Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej (MCPS), a w szczególności tych sfer i kwestii, które dotyczą integracji społecznej.

Zinwentaryzowano też badania prowadzone dotychczas przez nasze Centrum, co pozwala zauważyć - jakie dziedziny polityki społecznej podlegały dotychczas obserwacji, a o których wiedza jest niepełna.

Zobrazowano też sposoby, metody i ramy realizacji wojewódzkich programów z zakresu polityki społecznej, w tym dotyczących profilaktyki uzależnień oraz wsparcia osób niepełnosprawnych.

Instytucję pomocy społecznej ukazano tu nieco inaczej niż w prowadzonym co rocznie badaniu „Bilans potrzeb" z tego zakresu. Nie chodziło bowiem o zbilansowanie potrzeb

a położenie nacisku na oddziaływania z obszaru integracji społecznej, ukazanie potencjału tej instytucji oraz projektów i programów, aktywności lokalnej.

W tak rozumianą integrację społeczną wpisana też została ekonomia społeczna, której dynamikę rozwoju na Mazowszu, należy systematycznie obserwować, uporządkować wiedzę z tego zakresu, a zebraną informację upowszechnić.

Informacja na temat działań realizowanych na Mazowszu w ramach projektów systemowych PO KL znalazła się w „Bilansie Otwarcia" pod hasłem aktywna integracja, co wynika z założeń tego programu.

Za ważny przykład integracji społecznej uznaliśmy też zakończony w roku 2010 Program Wspierania Obszarów Wiejskich, który zaprezentowany został na miejscu ostatnim ale jego efekty zasługują na wysoką ocenę.

W toku prac nad „Bilansem Otwarcia" pojawiło się szereg spostrzeżeń, które potwierdzają zasadność realizacji zadań polityki społecznej przy wykorzystaniu metody obserwacji zmian zachodzących w instytucjach i środowiskach lokalnych.

Ważne jest też usystematyzowanie wiedzy i informacji na ten temat oraz opracowanie mierników do pomiaru stopnia „integracji społecznej".

Mierniki te powinny być możliwe do stosowania zarówno obecnie – jeszcze w okresie realizacji działań metodą programów i projektów, finansowanych z EFS jak i w przyszłości.

Mogą posłużyć, w toku dalszej pracy - mającej na celu wspomaganie rozwoju społecznego, budowanie potencjału instytucji i kapitału ludzkiego, poprawę jakości i zwiększenie dostępności usług, aktywizacje mieszkańców Mazowsza, strategiczne planowanie i odpowiedzialne realizowanie lokalnej polityki społecznej.

II. Obserwatorium Integracji Społecznej

Działania Obserwatorium Integracji Społecznej, jak sama nazwa wskazuje mają na celu m.in. „obserwację" tego zjawiska na poziomie regionalnym.

Literatura przedmiotu wskazuje na brak jednoznaczności w określeniu pojęcia integracji, podając wiele jej definicji i określeń.

Na użytek niniejszego opracowania, a także w związku z przyjętym obszarem działań Obserwatorium zasadne jest odniesienie się do definicji Narodowej Strategii Integracji Społecznej dla Polski z 2003 r**.** zgodnie z którą **integracja społeczna** to działania wspólnotowe oparte na zasadach dialogu, wzajemności i równorzędności, których celem jest dążenie do społeczeństwa opartego na demokratycznym współuczestnictwie, rządach prawa i poszanowaniu różnorodności kulturowej, w którym obowiązują i są realizowane podstawowe prawa człowieka i obywatela oraz skutecznie wspomagane są jednostki i grupy w realizacji ich celów życiowych.

W dziedzinie integracji społecznej znaczenie w szczególności mają takie **wartości, jak:**

1. Bezpieczeństwo socjalne, które obejmuje zapewnienie dochodów i usług w sytuacji wystąpienia ryzyka socjalnego (choroba, inwalidztwo, starość, śmierć, bezrobocie).
2. Inwestycje w człowieka – tworzenie równych szans rozwoju ludzi, kształcenie młodego pokolenia.
3. Ład społeczny – podstawa stabilizacji życiowej ludzi, współpracy w osiąganiu celów.
4. Tolerancji różnic między ludźmi, a wartość pokoju społecznego rośnie wraz z osiąganiem dobrobytu i stabilizacji politycznej.
5. Życie rodzinne – akcentowanie życia rodzinnego oznacza powrót do wartości związków między ludźmi i poczucia bezpieczeństwa na podstawie więzi emocjonalnych i uczuciowych.

W naszym regionie, za realizacje zadań z zakresu polityki społecznej - rozumianej jako przyjęty i realizowany przez władzę publiczną i organizacje pozarządowe zespół długofalowych działań na rzecz zaspokajania potrzeb i rozwiązywania problemów społecznych - odpowiada wiele instytucji. Te które podlegają władzom samorządu wojewódzkiego koordynowane są przez niżej wymienione departamenty Urzędu Marszałkowskiego:

1. Departament Zdrowia.
2. Departament Edukacji Publicznej i Sportu.
3. Departament Kultury, Promocji i Turystyki.
4. Departament Środowiska.

oraz jednostki:

5. Wojewódzki Urząd Pracy.
6. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

Dla przypomnienia warto wskazać, że w zakres zainteresowań polityki społecznej, jako dziedziny praktycznej wchodzą zagadnienia prawne, polityczne, socjologiczne, ekonomiczne w następujących obszarach:

1. Polityka demograficzna (ludnościowa) i polityka rodzinna.
2. Polityka edukacyjna (oświatowa).
3. Polityka kulturalna.
4. Polityka ochrony zdrowia.
5. Polityka mieszkaniowa,.
6. Polityka migracyjna.
7. Polityka zatrudnienia (przeciwdziałanie bezrobociu, kształtowanie płac i warunków bezpieczeństwa pracy.
8. Polityka zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej.
9. Polityka ochrony środowiska naturalnego.
10. Polityka prewencji i zwalczania zjawisk patologii.

Wobec powyższego - misją Obserwatorium Integracji Społecznej jest stworzenie, na szczeblu regionu mazowieckiego bogatego zbioru informacji i diagnozy dotyczącej problemów, zjawisk oraz kwestii z obszaru pomocy i integracji społecznej, a także zgromadzenie i uporządkowanie danych o instytucjach działających w tych dziedzinach.

Obserwatorium - poprzez planowany monitoring zjawisk i problemów - ma przyczynić się również do oceny efektywności i jakości działań, podejmowanych w ramach regionalnej polityki społecznej na Mazowszu.

Powodem powstania Obserwatoriów jest także zaobserwowana niedostateczna wymiana informacji pomiędzy instytucjami zarówno na szczeblu lokalnym, jak i krajowym. Warto podkreślić, że działania Obserwatoriów mają służyć nie tylko instytucjom i odbiorcom ich dorobku z poziomu regionalnego (wojewodom i podległym mu instytucjom, a także marszałkom i urzędom marszałkowskim) i krajowego (administracja rządowa szczególnie ministerstwa pracy i polityki społecznej, edukacji, zdrowia), ale także instytucjom z poziomu powiatowego i gminnego, czyli ośrodkom pomocy społecznej, powiatowym centrom pomocy rodzinie i innym jednostkom organizacyjnym gminy i powiatu.

Działania OIS obejmować będą przede wszystkim:

1. Gromadzenie danych na temat problemów społecznych występujących w środowiskach lokalnych, które będą mogły być wykorzystywane w opracowaniu lokalnych strategii rozwiązania problemów społecznych.
2. Poszukiwanie rozwiązań systemowych w zakresie polityki społecznej na poziomie krajowym, monitorowanie działalności instytucji sprzyjających aktywnej integracji, analizę skuteczności realizowanych projektów i stosowanych form pomocy przez instytucje aktywnej integracji.
3. Upowszechnianie innowacyjnych i skutecznych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej, upowszechnianie informacji na temat projektów a także praktyk realizowanych w województwie.

Zadaniem Obserwatorium jest więc badanie, monitorowanie i analizowanie zjawisk oraz problemów społecznych, formułowanie rekomendacji do zmian w prowadzonych działaniach lub proponowanie tych, które przynoszą dobre efekty społeczne, a wreszcie upowszechnianie swojej działalności.

Wyzwania stojące przed tą „nową instytucją" są duże i niełatwe ale, z punktu widzenia potrzeb regionu warto nadrobić zaległości, a potem pokonywać kolejne etapy realizacji tego Projektu – elementarny, komplementarny i rozwojowy[1].

Do zadań elementarnych należy między innymi:

1. Przeprowadzenie jednego badania regionalnego rocznie.
2. Sporządzenie bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej.
3. Przekazywanie wniosków i rekomendacji z przeprowadzonych badań wojewodzie i marszałkowi województwa.
4. Formułowanie rekomendacji na podstawie których będą opracowywane programy szkoleń prowadzonych przez MCPS.
5. Popularyzacja wyników badań.
6. Promocja projektu poprzez stronę internetową i newsletter.

Zadaniami komplementarnymi – realizowanymi w ramach drugiego etapu będzie:

1. Monitoring realizacji strategii polityki społecznej.
2. Monitoring zjawisk i problemów społecznych występujących w województwie.
3. Identyfikacja potrzeb informacyjnych z zakresu wiedzy o integracji społecznej.
4. Utworzenie regionalnego kalendarza wydarzeń naukowych.
5. Ogłaszanie konkursów na innowacyjne działania w zakresie pomocy społecznej.

W ramach **zadań rozwojowych** przewiduje się między innymi do wykonania:

1. Stworzenie i aktualizację bazy danych o instytucjach pomocy i integracji społecznej.
2. Upowszechnianie dobrych praktyk.
3. Udział w organizacji szkoleń, seminariów, wizyt studyjnych.
4. Prezentowanie rekomendacji dotyczących kierunków regionalnej polityki społecznej podczas szkoleń, seminariów, konferencji.
5. Opracowywanie tekstów powstałych na podstawie badań oraz rekomendacji w materiałach szkoleniowych oraz publikacjach z zakresu polityki społecznej.

Na Mazowszu, Obserwatorium Integracji Społecznej, realizowane w ramach projektu systemowego 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji"- priorytet I „Zatrudnienie i integracja społeczna", działanie 1.2 „Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej' Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki - rozpoczęło swą działalność z dniem 1 stycznia 2011r. Zostało uruchomione w ramach Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej na bazie doświadczeń Wydziału ds. Badań Społecznych.

Wcześniej podobny projekt o szerszym zasięgu i ze znacznie większym budżetem - Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy - zaistniał na Mazowszu w Wojewódzkim Urzędzie Pracy.

[1] Umowa Nr CRZL/ZRP 1.2/1.16/3/10 z dnia 8 lutego 2011r. pomiędzy Rozwoju Centrum Zasobów Ludzkich a Województwem Mazowieckim

III. Województwo mazowieckie - podział administracyjny, krótka charakterystyka

Województwo mazowieckie jest największym pod względem powierzchni (11,4% powierzchni kraju) i ludności (ponad 5,2 mln ludności) województwem w Polsce. Jest położone na terytorium 35 558 km^2 w środkowo – wschodniej Polsce, graniczy z województwami: podlaskim, kujawsko – pomorskim, warmińsko – mazurskim, łódzkim, świętokrzyskimi lubelskim.

Województwo charakteryzuje dwudzielność potencjału rozwojowego, poziomu rozwoju gospodarczego, poziomu i warunków życia oraz dynamiki procesów transformacji.

W regionie wyróżnić można: strefę dynamicznego wzrostu gospodarczego, wysokiej jakości życia i dobrobytu oraz strefę słabego rozwoju strukturalnego, której cześć stanowią marginalizujące się gospodarczo, społecznie i edukacyjnie obszary wiejskie. Obszar województwa jest silnie zurbanizowany, o czym świadczy wysoki, z tendencją wzrostową, wskaźnik udziału ludności zamieszkałej w miastach - 64,7%. Obszary wiejskie zamieszkuje 35,3% ludności Mazowsza.

1. Podział administracyjny

W wyniku wprowadzenia 1 stycznia 1999 roku trójstopniowego podziału terytorialnego kraju w województwie mazowieckim zostały wyodrębnione 331 gminy, w tym 18 dzielnic Miasta st. Warszawy, 37 powiatów ziemskich oraz 5 miast na prawach powiatów.

W województwie mazowieckim zostały wydzielone administracyjnie powiaty ziemskie wraz z następującą liczbą gmin:
białobrzeski (6 gmin), ciechanowski (9 gmin) , garwoliński (14 gmin), gostyniński (5 gmin), grodziski (6 gmin), grójecki (10 gmin), kozienicki (7 gmin), legionowski (5 gmin), lipski (6 gmin), łosicki (6 gmin), makowski (10 gmin), miński (13 gmin), mławski (10 gmin), nowodworski (6 gmin), ostrołęcki (11 gmin), ostrowski (11 gmin), otwocki (8 gmin), piaseczyński (6 gmin), płocki (15 gmin), płoński (12 gmin), pruszkowski (6 gmin), przasnyski (7 gmin), przysuski (8 gmin), pułtuski (7 gmin), radomski (13 gmin), siedlecki (13 gmin), sierpecki (7 gmin), sochaczewski (8 gmin), sokołowski (9 gmin), szydłowiecki (5 gmin), warszawski zachodni (7 gmin), węgrowski (9 gmin), wołomiński (12 gmin), wyszkowski (6 gmin), zwoleński (5 gmin), żuromiński (6 gmin), żyrardowski (5 gmin).

Pozostałymi jednostkami administracyjnymi są miasta na prawach powiatu: Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce i Miasto st. Warszawa, które jest jednocześnie stolicą województwa i kraju.

Wykaz powiatów wraz z gminami województwa mazowieckiego, z uwzględnieniem powierzchni i ludności zawiera **Załącznik Nr 1.**

W województwie mazowieckim wyróżniamy 7 subregionów:

1. Płocki (powiaty - gostyniński, Płock – miasto, płocki i sierpecki).
2. Ciechanowski (powiaty - ciechanowski, mławski, płoński i żuromiński).

3. Radomski (powiaty - białobrzeski, kozienicki, lipski, przysuski, Radom – miasto, radomski, szydłowiecki i zwoleński).
4. Ostrołęcki (powiaty - makowski, Ostrołęka – miasto, ostrołęcki, ostrowski i przasnyski).
5. Siedlecki (powiaty - łosicki, Siedlce – miasto, siedlecki, sokołowski i węgrowski).
6. Warszawski Miasto Stołeczne Warszawa.
7. Podwarszawski (powiaty - garwoliński, grodziski, grójecki, legionowski, miński, nowodworski, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, pułtuski, sochaczewski, wołomiński, wyszkowski, żyrardowski, warszawski-zachodni).

2. Krótka charakterystyka

Demografia

Mazowsze cechuje się największym wśród regionów kraju potencjałem demograficznym – mieszkańcy Mazowsza stanowią 13,7 % ludności Polski. Przeciętnie 147 osób mieszka na km^2 powierzchni regionu.[2] Warszawa zdecydowanie dominuje nad pozostałymi miastami województwa pod względem gęstości zaludnienia - na km^2 mieszka 3315 osób.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (stan na 30 września 2010r.)[3] w województwie mazowieckim zamieszkuje 5239,2 tys. osób. Wobec niskiego przyrostu naturalnego, wynoszącego 1,00‰ w 2009 r., przyrost ludności na Mazowszu w znacznym stopniu kształtowany jest przez migracje, dzięki którym przyrost rzeczywisty wyniósł 2,24%. Obszar metropolitarny Warszawy charakteryzuje się największym wzrostem liczby mieszkańców wskutek dodatniego salda migracji (wzrost z 3,12 mln w 2004 roku do 3,22 mln w 2009r.), spowodowane jest między innymi przyjazdami osób z peryferii województwa oraz wschodnich regionów Polski.

Od 2004r. na Mazowszu obserwuje się odwrócenie niepokojącej tendencji w zakresie spadku urodzeń (w okresie 2004-2008 odnotowano wzrost liczby urodzeń żywych o 21%). Nadal nie jest on jednak wystarczający, aby zapobiec starzeniu się społeczeństwa wynikającemu z wcześniejszych dwóch dekad spadku liczby urodzeń. Udział populacji w wieku przedprodukcyjnym w ogóle ludności systematycznie maleje, czemu towarzyszy wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym (z 16,8% w 2004r. do poziomu 17,6% w 2009r.), szczególnie wyraźny w aglomeracji warszawskiej i powiatach grodzkich.

Gospodarka

Województwo mazowieckie pod względem gospodarki jest pełne kontrastów. Występują tutaj powiaty o charakterze typowo rolniczym jak: ciechanowski, siedlecki, a także przemysłowe: warszawski, płocki. Pomiędzy powiatami występują duże dysproporcje finansowe. Najbogatsze powiaty to warszawski i płocki, natomiast ostrołęcki, ciechanowski i siedlecki zaliczane są do najbiedniejszych w kraju.

Mazowsze to największe województwo, pierwsze pod względem dynamiki rozwoju ekonomicznego i aktywności gospodarczej, jest liderem przedsiębiorczości w Polsce.

To przyjazny region otwarty na pomysły inwestorów. Jednym z atutów województwa mazowieckiego jest Warszawa - stolica kraju o największym potencjale gospodarczym,

[2] Źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_L_powierzchnia_ludnosc_teryt_2010.pdf
[3] Źródło: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_l_ludnosc_stan_struktura_30_06_2010.pdf

naukowym i intelektualnym. Jest najważniejszym ośrodkiem kultury, biznesu i polityki, stanowi doskonałe zaplecze dla inicjatyw gospodarczych. Wiedzą o tym zagraniczni przedsiębiorcy, którzy na Mazowszu realizują swoje największe inwestycje.

Województwo mazowieckie charakteryzuje najwyższy w Polsce potencjał gospodarczy mierzony wartością produktu krajowego brutto.

Według danych (stan na marzec 2011r.) GUS przeciętne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw wynosiło 4698,87zł.

Infrastruktura transportowa i wynikająca z niej dostępność komunikacyjna stanowi istotny atut województwa mazowieckiego, wpływający m.in. na jego wysoką pozycję w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej. Województwo mazowieckie ma bogatą sieć drogową i kolejową. Centralne położenie Mazowsza i usytuowanie tu jednego z największych węzłów transportowych kraju, skupiającego 20 dróg krajowych i 8 linii kolejowych państwowego znaczenia oraz główny port lotniczy kraju, zapewnia w miarę dogodne połączenia z najważniejszymi ośrodkami regionalnymi w kraju i zagranicą, obsługującego 45% całego ruchu pasażerskiego. Warszawa jest jedynym miastem w Polsce posiadającym metro.

Edukacja

Przekształcenia w sferze gospodarczej i dokonujące się przeobrażenia w warstwie kulturowej rzutują na zmiany w **szkolnictwie i strukturze wykształcenia**. Odsetek osób posiadających wykształcenie wyższe (blisko 14%) i średnie (ponad 30%) przekracza średni poziom w kraju - głównie za przyczyną dobrze wyedukowanych mieszkańców miast, zwłaszcza Warszawy (23% ludności legitymuje się wykształceniem wyższym) i ośrodków regionalnych. Procesom edukacyjnym sprzyja dynamiczny rozwój uczelni wyższych, których liczba w województwie stanowi blisko $^1/_4$ ogółu w kraju. W roku akademickim 2008/2009 w województwie funkcjonowało 107 uczelni wyższych, zlokalizowanych głównie w Warszawie i częściowo na obszarze pozametropolitalnym, co znacznie ułatwia dostęp do edukacji młodzieży z obszarów peryferyjnych.

Opieka zdrowotna

Podniesienie zdrowotności mieszkańców regionu wiąże się przede wszystkim z wyrównaniem dostępu do świadczeń w podstawowej opiece zdrowotnej oraz do specjalistycznych usług medycznych, zwłaszcza na terenach wiejskich. W ciągu ostatnich kliku lat, nieznacznie polepszyła się sytuacja w zakresie ochrony zdrowia. Poprawiło się wyposażenie i opieka medyczna w województwie. Wzrosła liczba lekarzy, zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i względnych.

Rozmieszczenie placówek podstawowej opieki zdrowotnej w województwie nie jest równomierne i zabezpiecza dostępność w sposób wystarczający. We wszystkich powiatach zachowane jest zabezpieczenie w placówkę podstawowej opieki zdrowotnej na poziomie gminy. Ocena sytuacji w dziedzinie **opieki zdrowotnej** na Mazowszu nie jest jednoznaczna. Występuje tu największe w kraju nasycenie lekarzami, ale pod względem wyposażenia w łóżka szpitalne (46,6 na 10 tys. mieszkańców w 2008r.) województwo lokuje się na 9. miejscu w kraju. Występują także problemy z dostępem do specjalistycznej opieki medycznej.

Mieszkalnictwo

Mieszkania i ich standard należą do kategorii czynników najsilniej determinujących warunki życia społeczeństwa. Dostępność tego dobra jest w województwie niewystarczająca,

mimo że wyróżnia się ono w skali kraju największymi zasobami mieszkaniowymi i najwyższym nasyceniem mieszkaniami (377,3 na 1000 mieszkańców w 2008r.). Tempo budownictwa mieszkaniowego, chociaż wyższe niż średnio w kraju, jest w znacznej mierze efektem dużej dynamiki budownictwa w stolicy i jej strefie podmiejskiej oraz w powiatach grodzkich. Słabszy ruch budowlany na obszarach peryferyjnych skutkuje postępującą dekapitalizacją zasobów, widoczną zwłaszcza we wschodnich i północno-zachodnich powiatach regionu. Niezadowalający jest standard wyposażenia wielu mieszkań w instalacje techniczne, w szczególności na obszarach wiejskich. Według wstępnych danych GUS, w okresie styczeń-marzec 2011r. oddano do użytkowania 27 768 mieszkań, tj. o 18,4% mniej niż w 2010r.

Rynek pracy

W województwie mazowieckim w 2009r. pracowało 2,5 mln osób, co czyni je jednym z największych regionalnych **rynków pracy** (15,2% pracujących w Polsce). Rynek ten charakteryzuje się dość nowoczesną strukturą, bowiem przeważają pracujący w sektorze usług (65% ogółu pracujących). Na strukturę pracujących w województwie silnie oddziałuje rynek pracy aglomeracji warszawskiej, aczkolwiek również na obszarach peryferyjnych usługi mają coraz większy udział.

Na Mazowszu zamieszkuje, w liczbach bezwzględnych, najwięcej osób bezrobotnych. Stopa bezrobocia w regionie należy jednak do najniższych w kraju. Według danych (marzec 2011r.) Głównego Urzędu Statystycznego stopa bezrobocia wynosiła 10,1%, a przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw - 1315,9 tys. osób.

IV. Problemy społeczne na Mazowszu

Zgodnie z at. 21 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej do zadań samorządu województwa należy opracowanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej obejmującej w szczególności programy: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Misją samorządu województwa mazowieckiego, realizowaną w ramach Strategii Wojewódzkiej w Zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005-2013, przyjętej Uchwałą Nr 106/05 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego 4 lipca 2005r., jest osiągnięcie odczuwalnych społecznie, pozytywnych efektów w zakresie priorytetowych obszarów polityki społecznej jakie stanowią:

1. Ubóstwo.
2. Uzależnienia.
3. Starość.
4. Bezrobocie.
5. Niepełnosprawność.
6. Przemoc w rodzinie – obszar dodany w związku z istotną skalą zjawiska oraz nowymi zadaniami samorządu województwa wynikającymi z art. 6 ust. 6 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005r. Nr 180, poz.1493, z późn. zm.).

1. Ubóstwo

Celami strategicznymi obszaru ubóstwa, określonymi w Strategii Wojewódzkiej są:

1. *Podejmowanie selektywnych działań na rzecz osób i rodzin znajdujących się w stanie ubóstwa, ze szczególnym uwzględnieniem przedsięwzięć ograniczających skutki życia w biedzie.*
2. *Tworzenie mechanizmów wychodzenia z bezdomności i zapobiegających przechodzeniu osób ubogich w stan bezdomności.*

Ubóstwo jest jednym z najbardziej dotkliwych problemów naszego życia społecznego. Zwiększa dystans pomiędzy poszczególnymi warstwami społecznymi, powoduje niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych.

Ubóstwo rozpatrywane jest w:

1. W ujęciu absolutnym, jako stan niezaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, które uznane są w danym społeczeństwie za minimalne.
2. W ujęciu względnym, jako naruszenie zasad sprawiedliwości społecznej. Dotyczy ono tych osób, których zasoby w danym czasie gwałtownie spadają poniżej zasobów przeciętnej jednostki lub rodziny w danym społeczeństwie.

Wyróżniamy trzy kategorie ubóstwa:

1. Losowe, spowodowane różnymi losowymi zdarzeniami w życiu (wypadek, choroba, klęska żywiołowa).
2. Subiektywne, spowodowane małą zaradnością i aktywnością ludzi, ich niskim wykształceniem, niechęcią do pracy, uzależnieniem od zasiłków z pomocy, społecznej, dysfunkcjami społecznymi (alkoholizm, narkomania, bezdomność).
3. Strukturalne, które wynika ze stanu gospodarki państwa (bezrobocie, niskie wynagrodzenia, zróżnicowanie dochodów).

Miarą ubóstwa są: stopa ubóstwa (procent społeczeństwa, które żyje poniżej linii minimalnych dochodów), głębokość zjawiska (położenie osób ubogich względem linii ubóstwa) oraz jego zasięg (przestrzenne występowanie ubóstwa).

Warunki życia mieszkańców określa się za pomocą:

1. **Minimum socjalnego,** które określa koszty utrzymania gospodarstw domowych na podstawie "koszyka dóbr" służących do zaspokojenia potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na niskim poziomie. To granica ostrzegająca przed ubóstwem, wyznaczająca sferę niedostatku. Aktualne minimum socjalne (grudzień 2010r.) liczone przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych wynosi 940,12 zł na osobę w gospodarstwie jednoosobowym oraz 745,39zł na osobę w gospodarstwie 5-osobowym.
2. **Minimum egzystencji** to koszyk dóbr, niezbędnych do podtrzymania funkcji życiowych człowieka i sprawności psychofizycznej. Uwzględnia on jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia i zagrożenia życia. (472,72 zł w gospodarstwie jednoosobowym i 417,97 zł na osobę w gospodarstwie 5-osobowym. relatywną granicę ubóstwa to połowa średnich miesięcznych wydatków gospodarstw domowych.
3. **Ustawowa granica ubóstwa** to kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej (477 zł dla osoby samotnej i 351 zł na osobę w rodzinie).

Poniższa tabela określa wskaźniki ubóstwa woj. mazowieckiego:

Wskaźnik	Mazowieckie	Polska[4]
Relatywna granica ubóstwa	12%	17%
Ustawowa granica ubóstwa	5,7%	8,3%
Minimum egzystencji	3,9%	5,7%

[4] Raport z badań, Ubóstwo w Polsce, Zasięg ubóstwa w Polsce w 2009 roku na podstawie wyników badań budżetów gospodarstw domowych, GUS, Departament Warunków Życia

W ubóstwa żyje 16% obywateli UE, 17% obywateli Polski i **20% mieszkańców Mazowsza**[5]. Osoby zagrożone ubóstwem to: osoby niepełnosprawne i przewlekle chore, osoby starsze, osoby o niskim poziomie wykształcenia, osoby młode, osoby bezrobotne, osoby uzależnione, osoby mające problem ze zdrowiem psychicznym, osoby pracujące o dochodach przekraczających ustawowa granicę ubóstwa, dzieci, osoby samotnie wychowujące dzieci, rodziny wielodzietne, problemowe, wychowankowie instytucji opiekuńczo wychowawczych, kobiety oraz imigranci.

Ubóstwo, jako zjawisko społeczne wywoływane jest przez czynniki społeczno-ekonomiczne i demograficzne, które powodują brak dostatecznych środków materialnych do życia i związane są z sytuacją materialną, rodzinną, zdrowotna jednostki oraz jej pozycją na rynku pracy. Czynniki to:

1. Wzrost kosztów utrzymania rodzin.
2. Likwidacja nierentownych zakładów pracy (bezrobocie).
3. Niekorzystna w rodzinie relacja osób posiadających własne źródło utrzymania do liczby osób utrzymywanych (rodziny wielodzietne, niepełne).
4. Rozchwianie więzi rodzinnych, rozwody, wolne związki, samotne macierzyństwo.

Czynniki te wskazały, że najniższy poziom występowania i zagrożenia ubóstwem występuje w powiecie warszawskim zachodnim, pruszkowskim, otwockim i piaseczyńskim oraz w M.st. Warszawa.

Najwyższy poziom występowania ubóstwa jest w powiecie przasnyskim, ostrołęckim, przysuskim i szydłowieckim. Powiaty z wysokim wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem są jednocześnie powiatami o zdecydowanej przewadze ludności wiejskiej. Udział procentowy ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności wynosi: w powiecie ostrołęckim – 96,5%, przysuskim- 85,7%, szydłowieckim – 70,2%, przasnyskim – 62,6%. Najbardziej zagrożone ubóstwem są rodziny i osoby, które zamieszkują na terenach wiejskich oraz terenach miejskich, na których likwidowane zakłady pracy nie podlegają restrukturalizacji.

2. Uzależnienia

Celami strategicznymi dotyczącymi obszaru uzależnień określonymi w Strategii Wojewódzkiej są:

1. *Zahamowanie wzrostu spożycia alkoholu, promocja zdrowego stylu życia, rozwijanie postaw sprzyjających temu zachowaniu.*
2. *Ograniczanie używania i dostępności do narkotyków i innych środków psychoaktywnych oraz związanych z tym problemów.*

Narkomania

W świetle danych publikowanych przez Krajowe Biuro ds. Zapobiegania Narkomanii, Policję oraz instytucje badawcze mamy w Polsce do czynienia z „epidemią problemów narkotykowych" – wzrostem podaży narkotyków, obniżaniem się wieku eksperymentów narkotykowych, narastaniem przestępczości narkotykowej, poszerzaniem się gamy narkotyków i środków, które umownie określone są jako paranarkotyki.

[5] Raport, Problem ubóstwa i wykluczenia społecznego na Mazowszu, prezentacja danych na podstawie bilansu potrzeb na 2010 rok w województwie mazowieckim, MCPS,

Z jednej strony rośnie liczba młodych osób deklarujących osobisty kontakt z narkotykami, z drugiej zaś strony na polski rynek trafia coraz więcej silnych narkotyków, zwłaszcza kokainy i amfetaminy. W przeprowadzonych w latach 2006-2007 przez Fundację ,,Dziękuję nie biorę" badaniach wśród młodzieży szkół gimnazjalnych i średnich Mazowsza, niemal jedna piąta uczniów stwierdziła, że ma za sobą osobisty kontakt z jednym z narkotyków lub paranarkotyków[6].

Problem ten dotyczy głównie młodzieży w wieku 16-19 lat, choć ostatnio można zauważyć obniżanie się wieku tych młodych ludzi, którzy po raz pierwszy zetknęli się z narkotykami[7].

Ponad połowa Mieszkańców Mazowsza (51,9%) uważa narkomanię za najważniejszy problem społeczny naszego kraju. Za bardzo ważny problem lokalny, uznaje narkomanię aż 29,6% mieszkańców naszego województwa (26,8% Polska). W 2010r. znacznie wzrosła przestępczość narkotykowa.

Kierunki zwalczania problemu narkomanii w skali całego Mazowsza zawarte są w Wojewódzkim Programie Przeciwdziałania Narkomanii, który w imieniu samorządu województwa mazowieckiego realizuje Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej i Departament Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego.

Obszary działań wyznaczone w ramach programu to:

1. **Profilaktyka** - podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa na temat zagrożeń i problemów związanych z używaniem środków psychoaktywnych oraz zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w działania zapobiegające używaniu środków psychoaktywnych poprzez kampanie społeczno-edukacyjne, konkursy dla organizacji pozarządowych.
2. **Leczenie, rehabilitacja, ograniczenie szkód zdrowotnych i reintegracja społeczna** - wprowadzenie systemu szkoleń dla personelu prowadzącego leczenie, rehabilitację i programy ograniczenia szkód zdrowotnych w zakresie narkotyków i narkomanii, poprzez organizowanie szkoleń dla personelu prowadzącego te działania.
3. **Monitoring i badania** - stworzenie zintegrowanego, regionalnego systemu informacji o narkotykach i narkomanii, identyfikacja, a także ocena postaw społecznych dotyczących problemu narkotyków i narkomanii w województwie mazowieckimw ramach współpracy z Krajowym Biurem ds. Zwalczania Narkotyków oraz innych instytucji związanych z profilaktyką narkomanii.

Tworząc, a następnie realizując bądź współrealizując programy należy mieć na względzie oddziaływania wynikające z profilaktyki pierwszorzędowej i drugorzędowej.

Profilaktyka pierwszorzędowa, jest adresowana do grupy niskiego ryzyka, a działaniami prewencyjnymi obejmuje się szerokie populacje. Profilaktyka ta ma dwa cele – promocję zdrowego stylu życia oraz opóźnienie wieku inicjacji, a przez to zmniejszenie zasięgu zachowań ryzykownych.

Głównym celem realizowanych programów w 2010r. była promocja zdrowego stylu życia oraz profilaktyka uzależnień. Poprzez zajęcia profilaktyczno – edukacyjne i socjoterapeutyczne przyczyniono się do zwiększenia świadomości w zakresie szkodliwego wpływu środków psychoaktywnych na organizm człowieka oraz społecznych i zdrowotnych

[6] Narkotyki, vademekum, Raport z badań Fundacji ,,Dziękuję nie biorę", (red. nauk.) M.Jędrzejko, Warszawa 2009, http://c-r-b.pl/dnb/materialy/14.pdf

[7] Strategia wojewódzka w zakresie polityki społecznej dla województwa mazowieckiego na lata 2005-2013, przyjęta Uchwałą Nr 106/05 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego 4 lipca 2005r.

skutków zażywania i uzależnienia od środków psychoaktywnych, a także zagrożenia zakażeniem wirusem HIV.

Programy profilaktyki drugorzędowej, są adresowane do grup podwyższonego ryzyka. Celem działań jest ograniczenie głębokości i czasu trwania dysfunkcji, umożliwienie wycofania się z zachowań ryzykownych (np. poradnictwo rodzinne i indywidualne, socjoterapia).

Programy miały na celu dążenie do osiągnięcia i utrzymania abstynencji przez młodzież, poprawy ich funkcjonowania emocjonalnego, poprawy relacji w rodzinach oraz pomocy w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych, a także zmianę postaw i zachowań wychowawczych rodziców wobec dzieci zagrożonych uzależnieniem od narkotyków.

Samorząd województwa w 2010r. prowadził edukacyjne kampanie społeczne na temat problemu narkomanii włączając się w kampanie ogólnopolskie: „Brałeś? Nie jedź!", „Po alkoholu i narkotykach rozum wysiada", „Dopalacze mogą cię wypalić".

Alkohol

Alkoholizm to choroba społeczna naszych czasów a jednocześnie przyczyna wielu chorób wynikających ze szkodliwości działania alkoholu na organizm ludzki. Jest uzależnieniem, które prowadzi do wielu zachowań patologicznych tj. przemocy czy samozniszczenia.

W ostatnich latach obserwuje się radykalny wzrost spożycia napojów alkoholowych w Polsce. W latach 2002-2005 średnie spożycie 100% alkoholu wzrosło prawie o 1/3 (30%). Również w latach 2002-2005 średnie spożycie wódki zwiększyło się o ponad 40%, a spożycie piwa o 10%. Coraz więcej kobiet przyznaje się do pierwszego kontaktu z alkoholem przed 18 rokiem życia.

Odsetek osób ryzykownie pijących (powyżej 10 litrów 100% alkoholu rocznie wśród mężczyzn i ponad 7,5 litra czystego 100% alkoholu rocznie wśród kobiet) zwiększył się w tym samym okresie o 30%. Rośnie również społeczne przyzwolenie na picie przed osiągnięciem pełnoletności[8].

Badania przeprowadzone przez Instytut Psychiatrii i Neurologii w październiku i listopadzie 2005r. na próbie reprezentatywnej uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych oraz klas drugich szkół ponadgimnazjalnych Polski jasno pokazują, że najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej, podobnie jak ma to miejsce w dorosłej części społeczeństwa, są napoje alkoholowe. Eksperymentowanie z piciem chociaż raz w życiu zadeklarowało 85,2% gimnazjalistów z klas trzecich i 93,3% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych.[9] Aktualizacja danych prowadzona jest w roku bieżącym na potrzeby nowego Programu Profilaktycznego i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Na poziomie województwa mazowieckiego sytuacja wygląda również niepokojąco. Największy udział w strukturze konsumpcji napojów alkoholowych (przeliczonych na stuprocentowy alkohol) mają – wśród mieszkańców województwa mazowieckiego – napoje spirytusowe (49,5%) przed piwem (43,6%), natomiast wino ma najmniejszy udział w konsumpcji (7%)[10].

[8] Źródło: www.parpa.pl Badania ankietowe zrealizowane w 2005r. na zlecenie PARPA przez PBS-Sopot.
[9] Źródło: Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną – raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2005r. realizowanych przez Instytut Psychiatrii i Neurologii, str.12-15
[10] PBS Sopot na zlecenie MCPS: „Wzorce konsumpcji alkoholu w województwie mazowieckim" – raport z badań ankietowych zrealizowanych e w 2005 r., str.9

Działania w obszarze profilaktyki alkoholowej zgodne były z celami operacyjnymi Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2007-2010 oraz Rocznym Programem Współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z Organizacjami Pozarządowymi.

Zadanie 1. Wspieranie i realizacja programów edukacyjno-profilaktycznych ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży i studentów.
Zadanie 2. Wspieranie i realizacja programów obejmujących organizację czasu wolnego - bez używek (np. programy sportowe, rekreacyjne, kulturalne).
Zadanie 3. Wspieranie świetlic socjoterapeutycznych, środowiskowych i klubów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem realizacji programów socjoterapii dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych problemem alkoholowym.
Zadanie 4. Wspieranie i realizacja programów przeciwdziałających przemocy w rodzinie, związanych ze spożyciem alkoholu.
Zadanie 5. Wpieranie i realizacja programów zapobiegających agresji rówieśniczej.
Zadanie 6. Wspieranie nowoczesnych programów terapeutycznych dla osób uzależnionych od alkoholu, współuzależnionych oraz uzależnionych krzyżowo.
Zadanie 7. Wspieranie i realizacja programu profilaktyczno-terapeutycznego dla dzieci i młodzieży z rodzin niewydolnych wychowawczo dotkniętych skutkami alkoholizmu realizowanego w okresie wakacji pn. „ Pogodne Lato” .
Zadanie 8. Wspieranie i realizacja programu profilaktyczno-terapeutycznego dla dzieci i młodzieży z rodzin niewydolnych wychowawczo dotkniętych skutkami alkoholizmu, realizowanego w trakcie wakacji pn. „Na wakacje po uśmiech”.

3. Starość

Celem strategicznym dotyczącym obszaru starości określonym w Strategii Wojewódzkiej jest:

Podniesienie jakości życia osób starych, zaspokajanie ich potrzeb poprzez spójne i skoordynowane działania podmiotów mających wpływ na realizację regionalnej polityki społecznej.

W Polsce, tak jak w całej Europie, obserwujemy postępujące starzenie się społeczeństwa. Liczba osób starszych będzie nadal wzrastać, co widoczne jest na wielu płaszczyznach: demograficznej, ekonomicznej, społecznej i zdrowotnej.

Niezbędna staje się więc aktywizacja osób starszych oraz dbanie o zachowanie dobrego stanu zdrowia, poprzez utrzymanie ich sprawności fizycznej i psychicznej na jak najlepszym poziomie.

Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego, w 2035r. Polskę będzie zamieszkiwać ponad 9,6 miliona osób w wieku poprodukcyjnym, co będzie stanowić około 27% ludności kraju.

Tylko w okresie dwóch ostatnich dekad (lata 1988-2008) liczba osób w wieku 60 lat i więcej wzrosła z 3,7 do 6,2 miliona i stanowi ponad 16% ogółu ludności Polski[11]. W Polsce

[11] Analizy i Opinie, Instytut Spraw Publicznych, Nr 18, kwiecień 2011

zauważalne jest zjawisko „podwójnego starzenia się" czyli wzrostu subpopulacji osób sędziwych (powyżej 80 roku życia) w populacji seniorów.

Populacja osób starszych w województwie mazowieckim nie odbiega od statystyk krajowych.

Ludność Mazowsza w wieku poprodukcyjnym[12].

Płeć	Miasto	Wieś
mężczyźni	182 900	101 400
kobiety	417 200	203 000
Razem	600 100	304 400

W województwie mazowieckim na koniec 2008r. było 670 300 emerytów pobierających emeryturę pozarolniczą i 222 900 emerytów w sektorze rolniczym. Przeciętna miesięczna emerytura w województwie mazowieckim (dane 2008r.) wynosiła 1509,20zł w sektorze pozarolniczym oraz 820,16zł w sektorze rolniczym[13].

Starzenie się ludności Polski jest zróżnicowane terytorialne i ma swój wymiar lokalny i zależy od prowadzonej lokalnie polityki społecznej, wynikającej z publicznej troski, która wynika z obowiązków społeczności wobec najstarszych mieszkańców gmin i powiatów.

Mając to na uwadze Instytut Rozwoju Służb Społecznych zlecił regionalnym ośrodkom polityki społecznej w 2010r. udział w przeprowadzeniu badania „Instytucje wobec potrzeb ludzi starych", skierowane do ośrodków pomocy społecznej celem poznania wiedzy na temat sytuacji seniorów w poszczególnych regionach naszego kraju. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej zebrało i przeanalizowało dane na ten temat z terenu województwa mazowieckiego.

Po analizie całości wyników badań, uzyskanych w województwie mazowieckim można wysnuć wniosek, że zaspakajanie potrzeb osób starszych w zakresie: sytuacji bytowej, zdrowia i sprawności fizycznej, opieki długoterminowej i hospicyjnej, usług opiekuńczych, wsparcia psychologicznego w sytuacjach kryzysowych, rekreacji i rozwoju zainteresowań, poczucia bezpieczeństwa - nie są realizowane w sposób wystarczający.

Często słyszy się, że przeszkodą w rozwiązywaniu problemów społecznych jest brak w budżetach gmin, powiatów i województw środków przeznaczonych w tym wypadku na uzupełnienie usług skierowanych do seniorów. Jednakże nie znajdując sposobów i środków na aktywizację osób starszych, można spodziewać się dalszej marginalizacji tej grupy.

Potrzebne są takie formy usług, jak:

1. Uniwersytet Trzeciego Wieku - jego celem jest włączenie osób starszych w system kształcenia, aktywizacji intelektualnej, psychicznej, fizycznej, ponadto umożliwia zachowanie czynnej postawy do życia.
2. Klub seniora - miejsce spotkań osób starszych szczególnie w małych aglomeracjach, miasteczkach i wsiach. Seniorzy spotykają się tu cyklicznie, spędzają razem czas wolny, rozwijają zainteresowania.

[12] Źródło: Badanie „Instytucje wobec ludzi starszych", Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2011
[13] Tamże, s. 8

3. Klinika rehabilitacyjna, której zadaniem jest przedłużenie samodzielnego życia seniorów. Do tej pory rehabilitacja stosowana była przede wszystkim w celu przywrócenia osób w wieku produkcyjnym do procesu pracy. Rozwijanie poradni geriatrycznych będzie bardzo dobrą formą prowadzenia profilaktyki zdrowotnej dla osób starszych.
4. Domy Dziennego Pobytu - instytucje działające lokalnie jako ośrodki wsparcia dla seniorów o długoletniej tradycji funkcjonowania w systemie pomocy społecznej. Wielu opiekunom osób starszych ośrodki te pozwalają na wykonywanie pracy zawodowej bez potrzeby rezygnowania z aktywności w tym zakresie i łączenia obowiązków realizowanych poza miejscem zamieszkania z opieką i możliwością dalszego wspólnego zamieszkiwania ze starszymi członkami rodziny.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż aktywne formy spędzania czasu wolnego przez ludzi starych w województwie mazowieckim nie mają charakteru powszechnego. Styl życia badanych seniorów można by określić, jako bierny i monotonny. Brak aktywności wśród osób starszych może wynikać z problemów zdrowotnych, koncentracji na rolach wewnątrzrodzinnych oraz niewielkich zasobów doświadczeń starszego pokolenia w działalności w społeczeństwie obywatelskim.

Analiza ankiet, potwierdza fakt, iż sytuacja (zdrowotna, społeczna, ekonomiczna) ludzi starych w województwie mazowieckim jest bardzo zróżnicowana. Duże miasta oferują dużo lepsze warunki zaspakajania potrzeb seniorów, a M. st. Warszawa jest pod tym względem pozytywnym przykładem.

Uczestnictwo ludzi starszych w kulturze charakteryzuje się przewagą domowych form aktywności. Wolny czas seniorzy spędzają głównie oglądając telewizję, słuchając radia oraz czytając prasę, w mniejszym stopniu książki. Ulubione formy aktywnego spędzania czasu wolnego osób w starszym wieku to spacery, praca w ogródku, spotkania towarzyskie.

Przeprowadzone badania pozwoliły na wysunięcie praktycznych wniosków dotyczących sposobów, które pozwolą określić kierunki działań mających na celu aktywizację i zaspokojenie potrzeb seniorów w naszym województwie, są to:

1. Konieczność zmiany obrazu starości i starzenia się w świadomości społeczności lokalnej.
2. Przeciwdziałanie stanom grożącym utratą samodzielności życiowej, wykluczenia społecznego osób starszych.
3. Mobilizowanie seniorów do kreatywności (UTW, kluby seniora).
4. Zapewnienie starości pozycji równoprawnej z innymi fazami życia.
5. Wzmocnienie potencjału osób starszych i społeczności lokalnej służącego rozwojowi osobowemu, zwiększenia aktywności i samorealizacji najstarszego pokolenia.
6. Zagwarantowanie odpowiednich ilościowo i jakościowo do potrzeb seniorów świadczeń i usług poprzez działania instytucjonalne i samopomocowe.

4. Bezrobocie

Celem strategicznym dotyczącym obszaru bezrobocia określonym w Strategii Wojewódzkiej jest:

Rozwijanie aktywnej polityki rynku pracy w zakresie działań objętych pomocą społeczną, wspieranej przez realizację sektorowych i regionalnych programów.

Wszelkie wskaźniki statystyczne wyróżniają Mazowsze jako region najbogatszy i najmniej zagrożony bezrobociem. Rzeczywiste problemy rynku pracy na terenie całego województwa w znaczny sposób przesłania Miasto Stołeczne Warszawa.

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy województwo mazowieckie wyróżnia się najwyższą w Polsce liczbą zarejestrowanych bezrobotnych, **co 8 bezrobotny w Polsce** jest mieszkańcem Mazowsza.

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia w regionie należy jednak do najniższych w kraju. Według danych (marzec 2011r.) Głównego Urzędu Statystycznego stopa bezrobocia wynosiła 10,1% (w styczniu 2011r. wynosiła 9,8% - przy średniej dla kraju 13,0%; w końcu 2010r. - wynosiła 9,4% - przy średniej dla kraju 12,3%). Bezrobocie wzrosło we wszystkich powiatach województwa mazowieckiego.

Nadal na Mazowszu występuje duże terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia, która w M.st. Warszawa kształtuje się na poziomie 1,9%. Podregiony otaczające stolicę znajdują się już w gorszej sytuacji: stopa bezrobocia podregionu warszawskiego-zachodniego wynosi 8,9%, zaś warszawskiego-wschodniego - 5,3%. Obszary północnego Mazowsza oscylują zdecydowanie powyżej przeciętnego bezrobocia w kraju: podregion ciechanowsko-płocki – 12,8% (w tym powiat płocki – 15,8%, miasto Płock –9,9%), podregion ostrołęcko-siedlecki – 11,8% (w tym miasto Ostrołęka -13,9%, powiat makowski – 18,3%). W najtrudniejszej sytuacji jest południowy podregion radomski, w którym stopa bezrobocia wynosi 19,6% (miasto Radom – 19,0%, powiat radomski – 26%, powiat szydłowiecki – 30,8%)[14].

Struktura bezrobotnych

W styczniu 2011r. w rejestrach Wojewódzkiego Urzędu Pracy dominowali bezrobotni: nie posiadający prawa do zasiłku (83,2%), pracujący przed rejestracją (77,8%), mieszkańcy miast (55,7%), bez wykształcenia średniego (54,7%) oraz mężczyźni (52,0%). W styczniu 2011r. w mazowieckich urzędach pracy zarejestrowano **31.833** bezrobotnych o 1.810 osób więcej niż w grudniu 2010 r. oraz o 1.009 osób mniej niż w styczniu 2010 r. Większość nowo rejestrujących się bezrobotnych stanowiły osoby rejestrujące się po raz kolejny (80,4%) oraz poprzednio pracujące (77,8%).

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy **pośród 238.341** bezrobotnych zarejestrowanych na koniec 2010r.:

1. 115.079 osób to kobiety tj. 48,3% ogółu bezrobotnych.
2. 105.153 bezrobotnych mieszkało na wsi tj. 44,1% ogółu bezrobotnych.

[14] Raport,, Integracja społeczna i ekonomia społeczna w województwach: małopolskim, mazowieckim, świętokrzyskim, Raport wstępny w ramach projektu OECD "Improving Social Inclusion Capacity at Local Level"(Red). C. Mierzejewski, Warszawa, luty 2009

3. 39.143 osoby posiadało prawo do zasiłku tj. 16,4% ogółu bezrobotnych.
4. 12.621 osób to w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki tj. 5,3% ogółu bezrobotnych.
5. 10.764 to osoby zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy tj.4,5% ogółu bezrobotnych.

Najliczniejszą grupę stanowiły **osoby w wieku** 25-34 lata – 69.527 osób (29,2% ogółu bezrobotnych), następnie bezrobotni w wieku 45-54 lata – 49.130 osób (20,6%), bezrobotni w wieku 18 - 24 lata – 47.359 osób (19,9%) i w wieku 35-44 lata – 44.334 osoby (18,6%). Najmniej liczną grupę stanowiły osoby bezrobotne w wieku 60 i więcej lat – 5.711 osób (2,4% ogółu bezrobotnych).

W grudniu 2010r. najliczniejszą grupę stanowili bezrobotni pozostający bez pracy **w okresie** 12 - 24 miesięcy – 47.568 osób (20,0% ogółu bezrobotnych). Kolejna grupa to bezrobotni pozostający bez pracy od jednego do trzech miesięcy – 47.548 osób (19,9%). Najmniej bezrobotnych poszukiwało pracy do jednego miesiąca – 22.829 osób (9,6%).

Ze względu na **staż pracy** najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowiły osoby bez stażu pracy - 53.274 osoby (22,3% ogółu bezrobotnych), osoby, które przepracowały 1-5 lat – 50.338 osób (21,1%) oraz osoby ze stażem pracy do 1 roku – 36.841 osób (15,5%). Najmniej liczną grupę stanowili bezrobotni ze stażem pracy 30 lat i więcej – 7.763 osoby (3,3% ogółu bezrobotnych).

Jedną z przyczyn utrudniających znalezienie pracy był niski **poziom wykształcenia** i kwalifikacji zawodowych. W grudniu 2010r. wykształcenie niższe od średniego posiadało 130.490 osób, tj. 54,7% ogółu bezrobotnych, z tego: 63.174 osoby posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe (26,5% ogółu bezrobotnych), 67.316 osób posiadało wykształcenie gimnazjalne i poniżej (28,2% ogółu bezrobotnych).

5. Niepełnosprawność

Celem strategicznym dotyczącym obszaru niepełnosprawności określonym w Strategii Wojewódzkiej jest:

Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

(..) Osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność psychiczna, fizyczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, pracę naukę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, maja prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji (…)[15]

Wyróżniamy trzy stopnie niepełnosprawności: lekki, umiarkowany i znaczny. Każdy z tych stopni określa stan zdrowia z uwzględnieniem kryterium zawodowego.[16]

Zakład Ubezpieczeń Społecznych orzeka o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy (do celów rentowych), zaś Powiatowe Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności orzekają do celów pozarentowych o niepełnosprawności (w stosunku do osób do 16 r.ż.) oraz o stopniu niepełnosprawności (wobec osób powyżej 16 r.ż.).

[15] Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 roku- Karta praw osób niepełnosprawnych („Monitor Polski"1997 nr 50, poz. 475)

[16] Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych - tekst jednolity (Dz. U. Nr 7 z 2003 r., poz. 78)

W Polsce żyje ponad 5,5 milionów ludzi niepełnosprawnych[17]. W tym około 4,5 mln posiadało prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności, a 4,3 mln spośród nich stanowiły osoby w wieku 15 lat i więcej. Według wyników kwartalnego reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) prowadzonego przez GUS liczba tych ostatnich od tego czasu systematycznie spadała i w 2010 roku wynosiła około 3,4 mln osób (dokładnie 3398 tys.). Oznacza to, że 10,7% ludności w wieku 15 lat i więcej posiada prawne orzeczenie niepełnosprawności. W 2010r. liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym wynosiła około 2,1 mln (dokładnie 2054 tys.), co stanowiło 8,6% ludności w tym wieku.

Według spisu ludności z 2002 roku **na Mazowszu** zamieszkuje 580,7tys. osób niepełnosprawnych, co stanowi 11,3% ogółu ludności województwa. Liczba gospodarstw domowych, w których przebywa osoba niepełnosprawna stanowi 8,2% wszystkich gospodarstw. Dużą grupę (63,5%) stanowią osoby niepełnosprawne, które mają orzeczony stopień niepełnosprawności dla potrzeb ZUS (świadczenia rentowe), 11,9% ma orzeczenie wystawione przez Zespoły do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności przy Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie (orzeczenia uzyskiwane dla celów pozarentowych uprawniające do ubiegania się o zasiłki pielęgnacyjne i zasiłki stałe z pomocy społecznej). Dużą grupę wśród osób niepełnosprawnych stanowią dzieci w wieku do 15 roku życia (7,4%), które wymagają wsparcia ze strony rodziny[18].

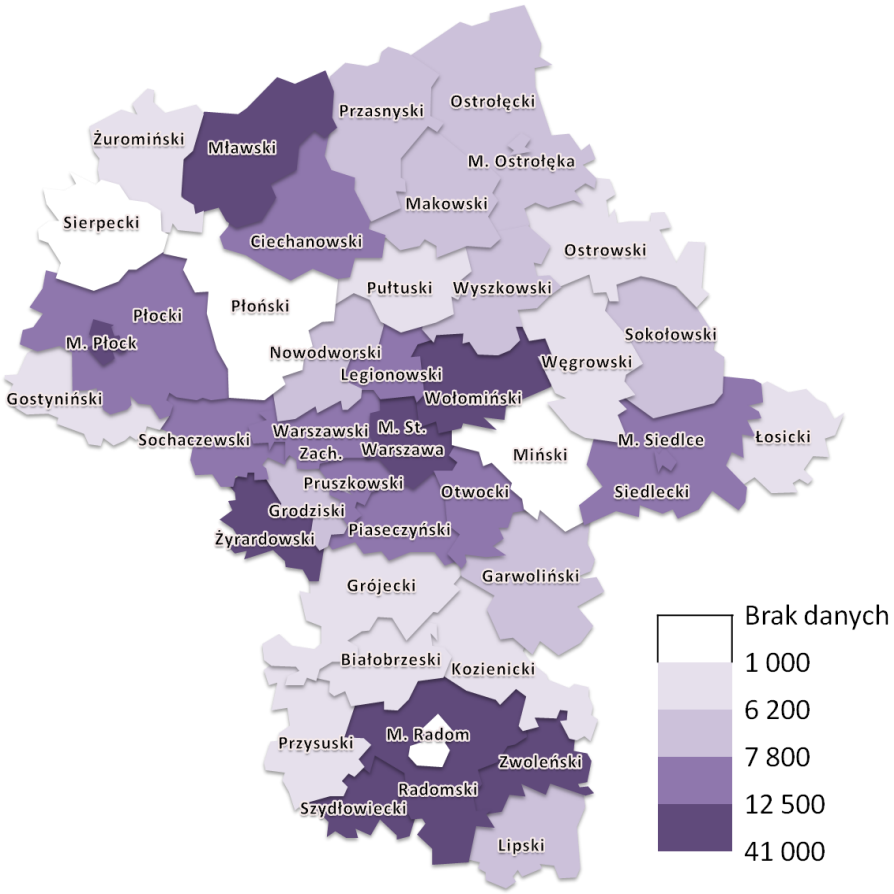

Mapa 1: Liczba osób niepełnosprawnych w powiatach województwa mazowieckiego.[19]

[17] (http://www.stat.gov.pl).
[18] Diagnoza społeczna 2009, Warunki i jakość życia Polaków (Red:), J.Czapiński, T.Panek, Warszawa 2009, s.138, 140
[18] Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011 rok dla województwa mazowieckiego – opracowanie własne

Z danych uzyskanych z Bilansu potrzeb wynika, że orzeczenie o niepełnosprawności (osoby do 16 r.ż.) oraz orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (osoby powyżej 16 r.ż.) posiada 399 660 osób.

Osoby niepełnosprawne mają niski poziom wykształcenia co przekłada się na zatrudnienie na otwartym rynku pracy.

Według stanu na koniec 2009r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 94,5 tys. osób bezrobotnych niepełnosprawnych, co stanowiło 5% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych. W porównaniu do stanu z końca 2008r. liczba bezrobotnych niepełnosprawnych wzrosła o 29,2% (o 21,4 tys.), ale ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych pozostał na niezmienionym poziomie.

Najważniejsze problemy, dotyczące osób niepełnosprawnych to:

1. Problemy finansowe.
2. Psychologiczne.
3. Zdrowotne.
4. Brak zatrudnienia.
5. Bariery architektoniczne.
6. Negatywne postawy społeczne.
7. Bariery urzędowe.

Zadaniem podmiotów polityki społecznej jest tworzenie podstawowych oraz realnych możliwości zaspokojenia niezbędnych potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie:

1. Zapobiegania niepełnosprawności.
2. Wczesnego rozpoznawania i diagnozowania niepełnosprawności.
3. Rehabilitacji leczniczej.
4. Dostępu do różnych form edukacji.
5. Doradztwa i szkolenia zawodowego.
6. Zatrudnienia z uwzględnieniem możliwości zdrowotnych i posiadanych umiejętności.
7. Ochrony socjalnej, ekonomicznej i prawnej.
8. Zaopatrzenie w sprzęt umożliwiający lub ułatwiający normalne funkcjonowanie w społeczeństwie, np. sprzęt ortopedyczny, rehabilitacyjny, pojazdy mechaniczne.
9. Usuwanie barier architektonicznych, komunikacyjnych i informacyjnych.

Działania wobec osób niepełnosprawnych na Mazowszu mają na celu niwelowanie wskazanych problemów i wynikają z realizacji:

1. Strategii Wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej dla województwa mazowieckiego na lata 2005-2013 oraz Wojewódzkiego Programu Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i Przeciwdziałania ich Wykluczeniu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych na lata 2009-2013 w województwie mazowieckim.
   Program daje:

   a. Możliwości realizacji wytyczonych dla Samorządu województwa mazowieckiego zadań we współpracy z wszystkimi podmiotami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych.

b. Dąży do kompleksowego i interdyscyplinarnego działania podmiotów z różnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego.
c. Uwzględnia pogląd, że niepełnosprawność to nie tylko rezultat uszkodzenia ciała czy choroby, ale również wynik barier społecznych, ekonomicznych, fizycznych, jakie osoba niepełnosprawna napotyka w swoim środowisku.

2. Programu współpracy samorządu województwa mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w 2010 roku, który oprócz zadań ustawowych daje możliwość kształtowania regionalnej polityki społecznej poprzez zlecanie organizacjom pozarządowym zadań ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Realizacja celu strategicznego dotycząca osób niepełnosprawnych zawarta w Strategii Wojewódzkiej, opiera się na:

a. Wspieraniu działań mających na celu zmianę świadomości społecznej dotyczącej osób niepełnosprawnych, czyli budowanie w odbiorze społecznym pozytywnego obrazu osób z niepełnosprawnością. Obrazu uzależnionego nie od rodzaju czy stopnia niepełnosprawności, ale od potencjału danej jednostki,
b. Poprawie dostępu do leczenia i rehabilitacji medycznej.
c. Poprawie dostępu do dóbr i usług w rehabilitacji społecznej.
d. Zwiększeniu aktywności podmiotów i organizacji działających na polu pomocy osobom niepełnosprawnym.
e. Wyrównywaniu różnic w podregionach społeczno-gospodarczych województwa.

Realizatorem powyższych działań są:

1. Administracja rządowa.

a. Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.
b. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

2. Administracja samorządowa.

a. Ośrodki Pomocy Społecznej.
b. Powiatowe Centra Pomocy Społecznej.
c. Organizacje pozarządowe.
d. Wojewódzkie i Powiatowe Zespoły do Spraw Orzekania o niepełnosprawności.

6. Przemoc w rodzinie

Działania samorządu województwa mazowieckiego w obszarze przemocy w rodzinie opierają się na Wojewódzkim Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (WPPPwR) na lata 2011- 2016, przyjętego Uchwałą Nr 445/26/11 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 15 marca 2011r., stanowiącego realizację uregulowania zawartego art. 6 ust. 6 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005r. Nr 180, poz.1493, z późn. zm.), w brzmieniu określonym ustawą z dnia 10 czerwca 2010r.

o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych ustaw (Dz. U. z 2010 r. Nr 125, poz.842). Zasadniczym celem WPPPwR jest zaprojektowanie i realizacja działań mających na celu przeciwdziałanie zjawisku przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim.

Celami operacyjnymi Programu są:

1. Identyfikacja zjawiska przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim, które polega na badaniu zjawiska przemocy i systematycznym jego monitorowaniu.
2. Podnoszenie poziomu świadomości społecznej i uwrażliwienie mieszkańców województwa mazowieckiego na występowanie zjawiska przemocy, w tym wobec osób starszych i niepełnosprawnych, uwzględniające łamanie stereotypów dotyczących roli kobiety i mężczyzny.
3. Promowanie i kształtowanie postaw alternatywnych wobec przemocy w rodzinie.
4. Zwiększenie dostępności pomocy dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie.
5. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie poprzez realizację programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.
6. Podniesienie standardów usług w instytucjach realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
7. Wymiana doświadczeń oraz inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Program skierowany jest do mieszkańców województwa mazowieckiego którzy:

1. Doświadczyli przemocy w rodzinie.
2. Stosują przemoc w rodzinie.
3. Są świadkami przemocy w rodzinie.
4. Są zaangażowani w działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim np. pracownicy „pierwszego kontaktu" oraz instytucje/organizacje zajmujące się tym problemem.

Szczególnie istotną rolę w realizacji poszczególnych zadań WPPPwR będą odgrywać organizacje pozarządowe, które bardzo dobrze znają problemy i potrzeby lokalne, dysponują odpowiednią, wykwalifikowaną kadrą, która w sposób rzetelny realizuje zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Światowa Organizacja Zdrowia formułuje oddzielną definicję dla przemocy, zgodnie, z którą przemoc to „celowe użycie siły fizycznej, zagrażające lub rzeczywiste, przeciwko sobie, komuś innemu lub przeciwko grupie lub społeczności, co powoduje lub jest prawdopodobne, że spowoduje zranienie, fizyczne uszkodzenie, śmierć, ból psychologiczny, zaburzenie rozwoju lub deprawację".

Przemoc w rodzinie ma wiele definicji. Prawna definicja przemocy określona jest w ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie(Dz. U. z 2005 roku Nr 180, poz.1493, z późn. zm.) w art. 2 pkt 2: *„Ilekroć w ustawie jest mowa o przemocy w rodzinie – należy przez to rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób (...), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich*

zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą".

Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem wyraźnie dostrzegalnym w polskim społeczeństwie. Może być ona przyczyną poważnych szkód osobistych, zdrowotnych i społecznych, często jest skutkiem niepożądanych zjawisk, ale bywa też ważnym czynnikiem przyczyniającym się do poważnych dysfunkcji w rodzinie. Niejednokrotnie przemoc prowadzi do naruszeń norm moralnych i prawnych.

Osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie są zarówno dorośli, jak i dzieci, natomiast osobami stosującymi przemoc są zazwyczaj osoby dorosłe – częściej mężczyźni niż kobiety. Wyróżniamy przemoc[20]:

1. Psychiczną - poniżanie, szantaż emocjonalny, nadmierną kontrolę, wywieranie presji psychicznej(doświadczyło 31% Polaków).
2. Fizyczną - forma agresji łącząca się z naruszeniem granic ciała (doświadczyło 17% Polaków).
3. Seksualną - obejmuje różne działania, w tym wymuszony stosunek płciowy (gwałt) w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy (doświadczyło 3% Polaków).
4. Ekonomiczną - polegającą na całkowitym uzależnieniu finansowym ofiary przemocy od sprawcy (doświadczyło 8% Polaków).
5. Zaniedbanie - niezaspokojenie potrzeb emocjonalnych i fizycznych, najczęściej| tę formę przemocy stosują osoby dorosłe wobec dzieci.

Przynajmniej jednej z form przemocy, ze strony członka rodziny, doświadczyło 36% badanych Polaków. Ponad 2/5 Polaków (ok. 42%) zamieszkuje lub zamieszkiwało w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do przemocy (byli ofiarą, sprawcą lub jej świadkiem)[21].

Poniższa tabela[22] obrazuje zjawisko przemocy z uwzględnieniem województwa mazowieckiego (dane uzyskane na podstawie Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie):

		Bardzo ważne	Ważne	Średnio ważne	Mało ważne	Nieważne	Trudno powiedzieć
Przemoc w rodzinie	Województwo mazowieckie	53,8%	34,5%	7,3%	2,3%	1,1%	1,0%
	Polska	49,4%	36,0%	10,1%	2,7%	0,5%	1,3%
Przemoc i agresja na ulicach	Województwo mazowieckie	58,9%	31,2%	5,5%	2,2%	0,4%	1,8%
	Polska	61,2%	30,9%	6,3%	0,7%	0,4%	0,5%

Mieszkańcy Mazowsza oceniają przemoc w rodzinie za jeden z najważniejszych problemów społecznych za bezrobociem i przestępczością gospodarczą.

[20] Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2011-2016, Załącznik do uchwały nr 445/26/11 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 15 marca 2011roku.
[21] Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie, Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2007r.
[22] Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2011-2016, Załącznik do uchwały nr 445/26/11 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 15 marca 2011roku

Za główna przyczynę przemocy domowej uważają alkohol (24, 9% mieszkańców łączy pijaństwo z przemocą domową).

Aż 2,9% mieszkańców naszego województwa doświadczyło raz przemocy domowej w ciągu ostatniego roku, kilka razy- 3,4% wiele razy- 2,5% ogółu mieszkańców.

O zasięgu problemu świadczy fakt, że aż 9,4% mieszkańców kilka razy było w dzieciństwie świadkami przemocy.

Skala zjawiska przemocy domowej przekłada się na przemoc i agresję na ulicach (5,7% mieszkańców uważa to za najważniejszy problem społeczny).

Wykaz programów związanych z tematyką przemocy w rodzinie realizowanych w 2010r, dotowanych przez samorząd województwa mazowieckiego zawiera **Załącznik nr 2.**

V. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej – działania z zakresu integracji społecznej na podstawie sprawozdania z realizacji zadań w 2010r.

1. Podstawy organizacyjno - prawne, zadania, struktura

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej jest wojewódzką samorządową jednostkę organizacyjną o statusie regionalnego ośrodka polityki społecznej.

Celem działania Centrum **jest** realizacja zadań Samorządu Województwa Mazowieckiego w zakresie:

1. Polityki społecznej, a w szczególności pomocy społecznej.
2. Profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.
3. Przeciwdziałania narkomanii.
4. Przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.
5. Rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.
6. Przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
7. Koordynacji świadczeń rodzinnych.
8. Innych zadań, powierzonych do realizacji na podstawie odrębnych przepisów, porozumień i umów.

MCPS **zostało powołane** uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr XV/66/99 z dnia 30 sierpnia 1999 roku. Obszarem działania Centrum jest teren województwa mazowieckiego, a jego siedzibą - Warszawa.

MCPS jest jednostką budżetową finansowaną z budżetu Województwa Mazowieckiego. Przy realizacji swych zadań Centrum współpracuje z organami administracji rządowej i samorządowej, organizacjami pozarządowymi, osobami prawnymi i związkami wyznaniowymi.

Mazowieckie Centrum realizuje powierzone mu **działania na podstawie** następujących aktów prawnych:

1. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1590, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009r. Nr 175, poz. 1362 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz o zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2008r. Nr 14, poz. 92, ze zm.).
4. Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2007r. Nr 70, poz. 473, ze zm.).
5. Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179, poz. 1485, ze zm.).
6. Ustawa z dnia z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz.1493, z późn. zm.).

7. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o pożytku publicznym i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, ze zm.).
8. Ustawa z dnia 28 listopada 2003r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992, ze zm.).
9. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.) oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2010r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego.
10. Inne powszechnie obowiązujące przepisy prawa.

oraz

11. Uchwały Nr XV/66/99 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 30 sierpnia 1999r. w sprawie powołania Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, a także Statutu Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej.

Do zadań Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej **należy:**

1. Opracowanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa obejmującej w szczególności programy:

   a. Przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.
   b. Wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.
   c. Pomocy społecznej.
   d. Profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.
   e. Przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
   f. Współpracy z organizacjami pozarządowymi po konsultacji z powiatami.

2. Rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska.
3. Inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej.
4. Prowadzenie banku danych o wolnych miejscach w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie województwa.
5. Sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu informatycznego.
6. Sporządzanie bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej i przekazywanie go wojewodzie do dnia 1 marca każdego roku (po nowelizacji).
7. Prowadzenie analiz sytuacji społecznej i zdrowotnej mieszkańców województwa mazowieckiego oraz przygotowywanie okresowych raportów i ocen.
8. Prowadzenie analiz i sporządzanie ocen sytuacji społeczno-ekonomicznej dla obszaru województwa mazowieckiego.
9. Analizowanie sytuacji społeczno-ekonomicznej osób niepełnosprawnych oraz przygotowywanie raportów zawierających oceny stanu oraz propozycje działań na rzecz poprawy sytuacji w tym zakresie.
10. Analiza stanu w zakresie integracji osób niepełnosprawnych ze społecznościami lokalnymi na terenie województwa, dokonywanie okresowych ocen postępu

w zakresie znoszenia barier społecznych, architektonicznych i innych utrudniających procesy integracyjne.

11. Inspirowanie, inicjowanie i prowadzenie działań na rzecz integracji osób niepełnosprawnych.
12. Identyfikacja przyczyn i dokonywanie ocen w zakresie występowania zjawisk patologicznych i niepożądanych - inicjowanie i prowadzenie działań na rzecz ich organizowania i likwidacji.
13. Organizowanie kształcenia pracowników służb socjalnych oraz specjalistów promocji zdrowia.
14. Prowadzenie banku informacji o podmiotach i osobach prowadzących działalność w zakresie polityki społecznej.
15. Udzielanie pomocy merytorycznej, metodycznej i organizacyjnej podmiotom i osobom prowadzącym działalność wchodzącą w zakres merytorycznego działania Centrum.
16. Tworzenie warunków merytorycznych i organizacyjnych dla wymiany doświadczeń i nawiązania współpracy przez podmioty polityki społecznej województwa mazowieckiego.
17. Opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.
18. W zakresie promowania zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym – zwiększanie integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi.
19. Inne zadania zlecone przez organy Samorządu Województwa Mazowieckiego.

W skład Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej **wchodzą** następujące wydziały i stanowiska:

1. Wydział ds. Organizacyjno – Administracyjnych.
2. Wydział ds. Finansowo – Księgowych.
3. Wydział ds. Osób Niepełnosprawnych.
4. Wydział ds. Szkoleń.
5. Wieloosobowe stanowisko ds. kontroli.
6. Wieloosobowe stanowisko ds. zezwoleń.
7. Wydział ds. Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego.
8. Wydział ds. Realizacji PO KL.
9. Wydział ds. Profilaktyki i Wdrażania Programów Społecznych.
10. Wydział ds. Badań Społecznych – Obserwatorium Integracji Społecznej.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2010 w komórkach organizacyjnych MCPS **zatrudnionych było 55 pracowników** na 53,75 etatach.

2. Szkolenia – wsparcie kadr instytucji pomocy i integracji społecznej

W 2010r. w ramach Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej zorganizowano 19 tematów szkoleniowych dla przedstawicieli różnych grup zawodowych z terenu województwa mazowieckiego, m.in. dla jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i partnerów wspomagających realizację zadań samorządu województwa.

Ogółem w poszczególnych szkoleniach i konferencjach wzięło udział 2768 uczestników, w tym 70 pracowników policji, 122 kuratorów sądowych, 963 pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, 167 członków GKRPA, 869 pracowników oświaty, 26 pracowników służby zdrowia,276 pracowników domów pomocy społecznej, 186 psychologów oraz 89 osób z urzędów miast i gmin.

W szkoleniach z zakresu przeciwdziałania alkoholizmowi wzięło udział 2089 osób, w tym 61 policjantów, 120 kuratorów sądowych, 646 pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, 749 pracowników oświaty, 87 pracowników domów pomocy społecznej, 26 pracowników służby zdrowia, 156 członków GKRPA, 180 psychologów i 64 pracowników urzędów miast i gmin..

Tematy szkoleń dotyczących przeciwdziałania alkoholizmowi:

1. „Rola i zadania zespołu interdyscyplinarnego w środowisku lokalnym".
2. „Profilaktyka alkoholowa w działaniach wychowawczo- edukacyjnych".
3. „Profilaktyka uzależnień w domach pomocy społecznej".
4. „Profilaktyka alkoholowa w działaniach wychowawczo-edukacyjnych, realizowana w szkołach i innych placówkach oświatowych na lekcjach religii”.
5. „Profilaktyka w szkole, problem agresji rówieśniczej”.
6. „Przeciwdziałanie alkoholizmowi i przemocy domowej ze szczególnym uwzględnieniem przemocy seksualnej wobec dzieci i pedofilii”.
7. „Wsparcie gmin wiejskich w zakresie profilaktyki oraz rozwiązywania problemów alkoholowych w małych społecznościach lokalnych", dla członków Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych”.
8. Prowadzenie dialogu motywującego”.
9. „Rozpoznawanie symptomów uzależnienia, współuzależnienia i FAS u pacjentów poz”.
10. „Psychoterapia depresji dla DDA”.
11. „Profilaktyka antyalkoholowa w szkołach a przeciwdziałanie przemocy w rodzinie”.
12. „Profilaktyka w środowiskach lokalnych”.

W obszarze zwalczania narkomanii zorganizowano 5 szkoleń. Ogółem wzięło w nich udział 181 osób, w tym 9 pracowników policji, 2 kuratorów sądowych, 17 pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, 120 pracowników oświaty, 11 przedstawicieli Gminnych i Miejskich Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 6 psychologów oraz 16 pracowników Urzędów Miast i Gmin..

Tematy szkoleń dotyczące zwalczania narkomanii:

1. „Skuteczne rozwiązywanie problemów narkotykowych w szkole na lekcjach religii".
2. "Monitoring problemu narkotyków i narkomanii na poziomie lokalnym" dla przedstawicieli Gminnych i Miejskich Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych".
3. „Profilaktyka antyalkoholowa w szkołach a przeciwdziałanie przemocy w rodzinie".
4. Dla wszystkich uczestników szkoleń zakupiono materiały szkoleniowe, książki, broszury, podręczniki oraz długopisy, notatniki i torby.
5. W obszarze „Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej" zorganizowano 4 tematy szkoleniowe, m in.:
6. „Odpowiedzialność za naruszenie dyscypliny finansów publicznych".
7. „Kontrola zarządcza w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej".
8. „Prowadzenie domów pomocy społecznej z uwzględnieniem występowania zjawiska przemocy".
9. „Ochrona danych osobowych i informacji niejawnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej".

W sumie odbyły się szkolenia dla 12 grup, w różnych terminach, w których wzięło udział 498 uczestników, w tym 189 pracowników domów pomocy społecznej, 300 pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie i 4 pracowników urzędów miast i gmin.

W Wydziale ds. Szkoleń Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej jest usytuowany również Ekspert Wojewódzki ds. Informacji o Narkotykach i Narkomanii. Zadania Eksperta określa art. 9 pkt. 7 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. W tym zakresie opracowano Raport dotyczący problemu narkotyków i narkomanii w województwie mazowieckim za 2009r.

3. Wsparcie osób niepełnosprawnych

Na szczególną uwagę w tym zakresie zasługują programy realizowanie w 2010r. przez organizacje pozarządowe, które otrzymały od samorządu wojewódzkiego, w trybie konkursu (Programu współpracy samorządu województwa mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego) środki dzięki, którym w ramach Wojewódzkiego Programu Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i Przeciwdziałania Ich Wykluczeniu Społecznemu oraz Pomocy w Realizacji Zadań na Rzecz Zatrudniania Osób Niepełnosprawnych na lata 2009-2013 w Województwie Mazowieckim dofinansowane zostały następujące działania:

a) W zakresie wyrównywania szans osób niepełnosprawnych

1. **Program edukacyjny dla dzieci i młodzieży** kształtujący pozytywny wizerunek osoby niepełnosprawnej.
2. Organizowanie imprez kulturalnych, sportowych, turystycznych i rekreacyjnych dla osób niepełnosprawnych oraz o charakterze integracyjnym umożliwiających osobom niepełnosprawnym pełne uczestnictwo w życiu społecznym oraz **otwarty**

konkurs ofert na realizację w roku 2010 zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych

Zadanie 1. Prowadzenie rehabilitacji osób niepełnosprawnych w różnych typach placówek na Mazowszu.

Zadanie 2. Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów, warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywności społecznej dla osób niepełnosprawnych - aktywizujących zawodowo i społecznie te osoby.

Zadanie 3. Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych w proces rehabilitacji zawodowej lub społecznej osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących procesu integracji osób niepełnosprawnych w najbliższym środowisku i społeczności lokalnej, zwiększania ich aktywności życiowej i zaradności osobistej oraz niezależności ekonomicznej, podnoszenia umiejętności pracy z osobami niepełnosprawnymi, w tym sprawowania nad nimi opieki i udzielania pomocy w procesie ich rehabilitacji.

Zadanie 4. Prowadzenie poradnictwa psychologicznego, społeczno-prawnego oraz udzielanie informacji na temat przysługujących uprawnień, dostępnych usług, sprzętu rehabilitacyjnego i pomocy technicznej dla osób niepełnosprawnych.

Zadanie 5. Prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, które:

1. mają na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych,
2. rozwijają umiejętności sprawnego komunikowania się z otoczeniem osób z uszkodzeniami słuchu, mowy, z autyzmem i z niepełnosprawnością intelektualną,
3. usprawniają i wspierają funkcjonowanie osób z autyzmem i z niepełnosprawnością intelektualną w różnych rolach społecznych i w różnych środowiskach.

Zadanie 6. Organizowanie i prowadzenie szkoleń dla tłumaczy języka migowego oraz tłumaczy–przewodników.

Zadanie 7. Organizowanie regionalnych imprez kulturalnych, sportowych, turystycznych i rekreacyjnych dla osób niepełnosprawnych wspierających ich aktywność w tych dziedzinach.

Zadanie 8. Prowadzenie kampanii informacyjnych na rzecz integracji osób niepełnosprawnych i przeciwdziałaniu ich dyskryminacji.

Zadanie 9. Opracowywanie lub wydawanie publikacji, wydawnictw ciągłych oraz wydawnictw zwartych, stanowiących zamkniętą całość, w tym na nośnikach elektromagnetycznych i elektronicznych:

1. dotyczących problematyki związanej z niepełnosprawnością,
2. kierowanych do osób niepełnosprawnych - w tym publikowanych drukiem powiększonym, pismem Braille'a lub publikowanych w tekście łatwym do czytania.

b) W zakresie promowania twórczości i osiągnięć osób niepełnosprawnych (dofinansowanie kosztów tworzenia i działalności zakładów aktywności zawodowej).

Galeria „Apteka Sztuki" - Zakład Aktywności Zawodowej Osób Niepełnosprawnych działający w Warszawie, którego organizatorem jest Stowarzyszenie „Otwarte Drzwi" Zakład jest galerią sztuki współczesnej. „Apteka Sztuki" prezentuje i promuje dzieła artystów niepełnosprawnych tworzących wszystkie rodzaje sztuki. Organizuje wernisaże i spotkania z artystami. Jest pierwszą w Polsce galerią sztuki opartą o zasady funkcjonowania ekonomii społecznej. W zakładzie były zatrudnione 34 osoby, w tym 24 osoby niepełnosprawne.

Zakład Aktywności Zawodowej „Pracownia Rzeczy Różnych SYNAPSIS" działający w Wilczej Górze (powiat piaseczyński), którego organizatorem jest Fundacja o tej samej nazwie. W zakładzie działają cztery pracownie: drewna, witrażu, ceramiki i papieru. Zakład zatrudnia osoby z autyzmem, a ponieważ specyfika autyzmu nie pozwala prowadzić masowej produkcji w Pracowni powstają przedmioty produkowane w ramach krótkich serii lub pojedyncze, unikatowe egzemplarze, które można nabyć w sklepie internetowym. W zakładzie były zatrudnione 34 osoby, w tym 24 osoby niepełnosprawne.

Zakład Aktywności Zawodowej działający w Siedlcach, którego organizatorem jest Caritas Diecezji Siedleckiej (status ZAZ od 30.06.2008r.). Zakład prowadzi działalność gastronomiczną na miejscu i świadczy usługi cateringowe, posiada salę bankietowo-konferencyjną gdzie można organizować imprezy okolicznościowe oraz gabinet odnowy biologicznej, świadczy usługi aromaterapii połączone z elementami koloroterapii. W zakładzie było zatrudnionych 37 osób, w tym 27 osób niepełnosprawnych.

Rolniczy Zakład Aktywności Zawodowej dla Osób Niewidomych działający w Stanisławowie k/Drobina (powiat płocki), którego organizatorem jest Fundacja „Praca dla Niewidomych" (status zaz od 19.12.2000 r.).

Zakład jest gospodarstwem rolnym, w jego skład wchodzą: sad, plantacje owoców, prowadzone są uprawy polowe oraz warzyw gruntowych. Prowadzona jest hodowla kóz, kur oraz pasieka. Prócz działalności rolniczej zakład prowadzi także działalność gastronomiczną, z własnych produktów przygotowuje posiłki i dostarcza do klientów. W zakładzie było zatrudnionych 71 osób, w tym 50 osób niepełnosprawnych.

W 2010r. trzech organizatorów złożyło wnioski o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych kosztów utworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej: Stowarzyszenie Abstynentów Klubu OPOKA z Przysuchy; Miasto Ostrołęka; Stowarzyszenie EKON z Otrębus.

c) W zakresie spraw związanych z dofinansowywaniem robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych

Na realizację zadania pn. Dofinansowywanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, łącznie w 2010 r. wpłynęło do Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej 20 wniosków o udzielenie dofinansowania robót budowlanych. W wyniku weryfikacji wniosków decyzją Zarządu Województwa Mazowieckiego 6 wniosków zostało zakwalifikowanych do realizacji w 2010r.

4. Profilaktyka uzależnień, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz przemocy w rodzinie

Realizacja zadań odbywała się w trzech głównych obszarach:

1. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych (w tym: m.in. przeciwdziałanie przemocy w rodzinie).
2. Przeciwdziałanie narkomanii (w tym: problematyka HIV/AIDS).
3. Pomoc społeczna (w tym: problemy wykluczenia społecznego i działania na rzecz poprawy warunków życia ludzi starych).

a) Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych

Działania w tym obszarze zgodne były z celami operacyjnymi Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2007-2010 oraz Rocznym Programem Współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z Organizacjami Pozarządowymi .

Cele były realizowane poprzez dofinansowanie zadań publicznych – ogłoszono trzy otwarte konkursy ofert dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego.

Działania na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych:

Zadanie 1. Wspieranie i realizacja programów edukacyjno-profilaktycznych ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży i studentów.

Zadanie 2. Wspieranie i realizacja programów obejmujących organizację czasu wolnego - bez używek (np. programy sportowe, rekreacyjne, kulturalne).

Zadanie 3. Wspieranie świetlic socjoterapeutycznych, środowiskowych i klubów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem realizacji programów socjoterapii dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych problemem alkoholowym.

Zadanie 4. Wspieranie i realizacja programów przeciwdziałających przemocy w rodzinie.

Zadanie 5. Wpieranie i realizacja programów zapobiegających agresji rówieśniczej.

Zadanie 6. Wspieranie nowoczesnych programów terapeutycznych dla osób uzależnionych od alkoholu, współuzależnionych oraz uzależnionych krzyżowo.

Zadanie 7. Wspieranie i realizacja programu profilaktyczno-terapeutycznego dla dzieci i młodzieży z rodzin niewydolnych wychowawczo dotkniętych skutkami alkoholizmu realizowanego w okresie wakacji pn. „ Pogodne Lato” .

Zadanie 8. Wspieranie i realizacja programu profilaktyczno-terapeutycznego dla dzieci i młodzieży z rodzin niewydolnych wychowawczo dotkniętych skutkami alkoholizmu, realizowanego w trakcie wakacji pn.„Na wakacje po uśmiech”.

Łącznie wsparcie otrzymało 94 podmioty.

Dodatkowo podjęto działania:

1. Opracowanie projektu **Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2011-2016,** przyjętego Uchwałą 445/26/11 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 15 marca 2011 r.
2. Uczestnictwo w spotkaniach **Specjalistycznej Grupy ds. Przemocy w Rodzinie** w ramach Wojewódzkiego Zespołu Koordynacyjnego ds. realizacji rządowego programu „Razem bezpieczniej", w tym m.in. oceniano merytoryczne wnioski o dofinansowanie projektów zadań publicznych przewidzianych do realizacji programu „Razem bezpieczniej", omawiano bieżące zdania, w tym działania promujące programy koerekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim, wypracowano wzór procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie dla specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie działających w województwie mazowieckim.
3. Przygotowanie seminarium **pn. Mazowieckie Partnerstwo Na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.** W seminarium uczestniczyli przedstawiciele m.in. Mazowieckiego Urzędu Mazowieckiego, Policji, OPS, PCPR, organizacji pozarządowych, Kuratorium oświaty, Sądu.
   Niezbędna będzie identyfikacja potrzeb z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (aktualne badania na temat zasobów na Mazowszu, jak też samego zjawiska przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim) oraz stały monitoring działań, mający na celu dostarczenie informacji na temat: co udało się dokonać, jak to działa, co można usprawnić, nad czym jeszcze należy pracować.
4. **Współorganizacja z Mazowieckim Urzędem Wojewódzkim Wydziałem Polityki Społecznej konferencji** pod hasłem „RAZEM - WOBEC PRZEMOCY W RODZINIE, mającej na celu zwrócenie uwagi publicznej na problemy przemocy w rodzinie w Województwie Mazowieckim. Konferencja była miejscem wymiany doświadczeń na temat realizowanych zadań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie przez różne podmioty z województwa mazowieckiego.
5. **Współudział w kampaniach społecznych** dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

   a. Kampania „Zły dotyk" (II edycja) - ogólnopolska kampania społeczna poświęcona problemowi wykorzystywania seksualnego dzieci organizowana przez Fundację Dzieci Niczyje oraz Rzecznika Praw Dziecka (www.zlydotyk.pl).
   b. Kampania „Niebieska Linia" (Telefon 801 12 00 02) - akcja Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia", realizowana przez Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia" (www.niebieskalinia.info).
   c. Kampania „Każdy ruch w Internecie zostawia ślad" - informująca o nowych zapisach w Kodeksie karnym dotyczących uwodzenia dzieci w Internecie, prowadzona w ramach programu „Dziecko w Sieci" przez Fundację Dzieci Niczyje, Naukową i Akademicką Sieć Komputerową oraz Rzecznika Praw Dziecka (www.dzieckowsieci.pl).
   d. Kampania „Biała Wstążka" - międzynarodowa kampania mająca na celu zatrzymanie przemocy wobec kobiet.

6. **Uczestniczenie w pracach Zespołu** ds. Handlu Ludźmi" w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz w Mazowieckim Urzędzie Wojewódzkim, Wydział Polityki Społecznej.
7. **Opracowanie zakładki „HANDEL LUDŹMI"** na stronę internetową MCPS, na której umieszczone są m.in. informacje dotyczące zjawiska handlu ludźmi, wyniki i wnioski z badań na temat tego zjawiska - OBOP 2010 rok pn. „Społeczna świadomość zagrożeń związanych z handlem ludźmi i podejmowaniem pracy za granicą", miejsca pomocy- informacja o systemie pomocy i ochrony ofiar, przydatne linki.
8. Uczestniczenie w **V Konferencji Krajowej nt. Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi**, w ramach realizacji Krajowego Planu Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2009-2010 dotyczącej budowania sytemu zwalczania i przeciwdziałania handlowi ludźmi w Polsce.
9. Przygotowanie propozycji szkoleń interdyscyplinarnych dotyczących zjawiska handlu ludźmi dla przedstawicieli m.in. pracowników socjalnych OPS, PCPS, OIK, oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych.
10. **Współorganizacja w 2010r. z Fundacją Wspierania Regionu Podwarszawskiego konkursu „e-Gazetka naszych marzeń"** adresowanego do dzieci i młodzieży zagrożonych marginalizacją, pochodzących z rodzin z problemami, niewydolnych wychowawczo. Konkurs miał na celu przeciwdziałanie wykluczeniu informatycznemu młodych ludzi. Informacja o konkursie oraz każdym bieżącym działaniu zamieszczana była na stronie internetowej MCPS (www.mcps.mazovia.pl).

b) Przeciwdziałanie narkomanii

Działania w tym obszarze zgodne były z operacyjnymi celami Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2007-2010 oraz Rocznym Programem Współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z Organizacjami Pozarządowymi i Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na rok 2010, podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa na temat zagrożeń i problemów, związanych z używaniem środków psychoaktywnych, mechanizmów powstawiania uzależnienia, możliwości zapobiegania narkomanii.

Cele te były realizowane poprzez następujące działania:

Zadanie 1. Dofinansowanie zadań publicznych – ogłoszono otwarty konkurs ofert dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego. Wspieranie i realizacja programów profilaktyczno-edukacyjnych z zakresu przeciwdziałania narkomanii oraz problematyki HIV/AIDS dla młodzieży.

Zadanie 2. Wspieranie i realizacja działań na rzecz reintegracji osób uzależnionych oraz/lub zakażonych wirusem HIV/ chorych na AIDS i ich rodzin.

Zadanie 3. Wspieranie i realizacja programów o zasięgu ponadlokalnym w zakresie przeciwdziałania narkomanii i wychodzenia uzależnień.

Zadanie 4. Wspieranie i realizacja programów profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem od narkotyków oraz ich rodziców i osób realizujących zadania profilaktyczne (np. nauczyciele, kadra placówek opiekuńczo-wychowawczych, pracownicy socjalni, policjanci z wydziałów prewencji).

c) Pomoc społeczna.

Działania w tym obszarze zgodne były z celami strategicznymi Wojewódzkiej Strategii w Zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005-2013 oraz Rocznym Programem Współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z Organizacjami Pozarządowymi i Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na rok 2010.

Cele te były realizowane poprzez następujące działania:

Dofinansowanie zadań publicznych – ogłoszono otwarty konkurs ofert dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego.

Działania na rzecz poprawy warunków życia ludzi starszych:

Zadanie 1. Inicjowanie i wspieranie działań mających na celu poprawę sprawności fizycznej i intelektualnej oraz aktywności życiowej ludzi starszych.
Zadanie 2. Prowadzenie działań na rzecz integracji osób starszych i utrzymania ich kontaktów ze środowiskiem.
Zadanie 3. Organizowanie przedsięwzięć pomocowych uwzględniających stan zdrowotny i warunki socjalne osób starszych.
Zadanie 4. Podejmowanie działań na rzecz zwiększenia jakości i dostępności do usług w zakresie profilaktyki, terapii, rehabilitacji i pielęgnacji dla osób starszych.
Zadanie 5. Rozwijanie zróżnicowanych form opieki długoterminowej i hospicyjnej (zwłaszcza środowiskowych, rodzinnych) oraz wspieranie opiekunów przewlekle chorych i/lub niesprawnych ludzi starszych.

Wspieranie samorządów lokalnych w działaniach na rzecz ograniczania zjawiska ubóstwa osób i rodzin:

Zadanie 1. Wspieranie działań mających na celu aktywizację społeczną oraz osłonę socjalną osób, rodzin i grup ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.
Zadanie 2. Wspieranie grup szczególnego ryzyka zagrożonych dezintegracją społeczną i zawodową ze szczególnym uwzględnieniem osób bezdomnych.
Zadanie 3. Tworzenie systemu wsparcia środowiskowego dla młodzieży zagrożonej społeczną marginalizacją.

Udział w międzynarodowym Forum „***Lokalne i regionalne odpowiedzi na problem ubóstwa i wykluczenia społecznego***” **w Brukseli** w ramach obchodów Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym. Przestawienie zgłoszonego przez MCPS programu „Pogodne Lato” podczas warsztatów pod hasłem „*Obywatelstwo integrujące w miastach i na obszarach wiejskich*”. Forum pozwoliło na wymianę doświadczeń, wiedzy

i dobrych praktyk dotyczących przeciwdziałaniu ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. W spotkaniu wzięło udział około 200 uczestników.

5. Konferencje, seminaria, kampanie, partnerstwa, programy, inne inicjatywy społeczne

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej pośród wielu swoich zadań propaguje zdrowy styl życia organizując i uczestnicząc w kampaniach społeczno-informacyjnych.

W 2010r. MCPS kontynuowało **własną kampanię** edukacyjno-informacyjną rozpoczętą w 2007 roku promującą trzeźwość na Mazowszu pn. **„Porozumienie dla trzeźwości''.**

W minionym roku, wzorem lat poprzednich w ramach kampanii zorganizowano **szereg imprez** promujących postawy **pro-trzeźwościowe w środowiskach lokalnych.**

W ramach „Porozumienia dla trzeźwości" zorganizowano wydarzenia plenerowe o charakterze sportowym i kulturalno-profilaktycznym, min: t**urnieju piłki nożnej w Raszynie,** w którym wzięły udział stowarzyszenia abstynenckie, oraz **Pierwszego Warszawskiego Turnieju Piłki Ulicznej** pamięci aktora Macieja Kozłowskiego, **IV Bieg Integracyjny w Ostrowi Mazowieckiej.**

MCPS włączył się aktywnie już po raz kolejny we współpracę z Mazowieckim Centrum Kultury i Sztuki przy organizacji **przedsięwzięcia pn. „Karawana Europa**" realizowanego na terenie 12 małych miejscowości województwa mazowieckiego w weekendowym okresie wakacyjnym (czerwiec-sierpień 2010 r.).

Po raz kolejny współorganizowaliśmy **profilaktyczny koncert NIEĆPA** w Sali Kongresowej oraz prowadziliśmy współpracę z uczelniami wyższymi z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego przy organizacji **Ogólnopolskiego Sympozjum Naukowego „W trosce o miłość"** oraz z Uniwersytetem Warszawskim przy organizacji międzynarodowej konferencji naukowej pn.**„Instrumenty pracy socjalnej i pomoc prawna w środowiskach osób odmiennych kulturowo** ze szczególnym uwzględnieniem problemów pracy na rzecz readaptacji skazanych w świetle analizy integralno-kulturowej''. Szczególne znaczenie miała organizacja wspólnie z policją **Przystanku PaT,**

W ramach kampanii „Porozumienie dla trzeźwości", wydano **ulotki profilaktyczne** kierowane do nauczycieli, rodziców, kobiet w ciąży, bliskich osób nadużywających alkohol oraz kierowców jak również **książeczki informacyjne** „Troska o trzeźwość troską o życie" i kalendarze promocyjne na rok 2011 (z informacjami odnośnie nadużywania alkoholu).

Adresatami byli mieszkańcy województwa mazowieckiego, a partnerami: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, organizacje pozarządowe, policja, szkoły i wyższe uczelnie.

W 2010r. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej realizowało ponad to następujące zadania:

Koordynowano udział placówek pomocy społecznej Mazowsza w obchodach Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym (2010). Prace nad realizacją projektu rozpoczęły się w styczniu natomiast zakończyły się we wrześniu 2010 r. W dniach 15-16 marca, w ramach projektu została zorganizowana konferencja "Aktywna Integracja w przeciwdziałaniu ubóstwu i wykluczeniu społecznemu na Mazowszu" podczas której, odbyła się inauguracja obchodów Europejskiego Roku (2010).

Po raz pierwszy zainicjowano „Dni Otwarte Placówek Pomocy i Integracji Społecznej” (13 i 14 marca oraz 22 maja 2010 r.). W trakcie ich trwania osoby odwiedzające placówki mogły zapoznać się z ofertą usług socjalnych oraz zakresem działalności stacjonarnych i środowiskowych domów pomocy, warsztatów terapii zajęciowej, placówek opiekuńczo - wychowawczych.

Współorganizowano Piknik Rodzinny pod hasłem „Równi i Razem” (11 września 2010r.) w Parku Praskim, przy współpracy Miasta st. Warszawy, Dzielnicy Praga Północ, Zespołu Ognisk Wychowawczych im. Kazimierza Lisieckiego „Dziadka” oraz Warszawskiego Centrum Pomocy Rodzinne.

Zorganizowano konferencję „Rola partnerstwa w działaniach na rzecz integracji osób wykluczonych społecznie” (30 września 2010 r.) - we współpracy z Mazowieckim Centrum Kultury i Sztuki dla dwustu przedstawicieli instytucji polityki i integracji społecznej z województwa mazowieckiego, w szczególności domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy, warsztatów terapii zajęciowej.

Przeprowadzono seminarium „Partnerstwo w budowaniu systemu opieki nad dzieckiem i rodziną – i rola pracownika socjalnego z placówki opiekuńczo-wychowawczej”, które odbyło się w Ośrodku Zetom w Jachrance w dniach 1-2 grudnia 2010r. Podczas seminarium zaprezentowano uczestnikom założenia systemu opieki nad dzieckiem i rodziną, rolę i zadania pracownika socjalnego placówki opiekuńczo wychowawczej w świetle przepisów prawa, najczęstsze bariery w pracy pracownika socjalnego placówki opiekuńczo-wychowawczej i wybrane techniki ich pokonywania oraz zasady budowania kompetencji zawodowych pracownika socjalnego placówki opiekuńczo-wychowawczej. W przedsięwzięciu tym wzięło udział 55 osób przedstawicieli placówek opiekuńczo-wychowawczych z województwa mazowieckiego.

Podobne wsparcie dla kadr pod nazwą „Partnerstwo instytucji i organizacji w środowiskowym wspieraniu rodziny – rola i metody pracy świetlic środowiskowych i socjoterapeutycznych”, zorganizowano w dniach 13-14 grudnia 2010 r., w Jachrance. Obszarami tematycznymi, które zostały bliżej zaprezentowane uczestnikom seminarium były: prawne i organizacyjne zasady funkcjonowania świetlic socjoterapeutycznych, korygowanie złych zachowań i nawiązywanie dobrych relacji z wychowankiem placówki oraz warsztaty z zakresu interwencji rodzinnej. W seminarium wzięło udział 45 osób przedstawicieli świetlic środowiskowych z terenu Mazowsza.

VI. Badania i analizy prowadzone przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w latach 2000 – 2010. Realizacja wojewódzkich programów z zakresu polityki społecznej.

1. Badania z zakresu uzależnień

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, w ramach realizacji zadań statutowych, zajmowało się prowadzeniem badań społecznych z zakresu zjawisk i problemów występujących w regionie. W tym czasie sukcesywnie prowadzony był monitoring realizacji Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii oraz Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Ważną kwestią społeczną poddaną analizie była sytuacja osób niepełnosprawnych i seniorów na Mazowszu.

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w latach 2000-2010 przeprowadziło badania z zakresu problematyki uzależnień od alkoholu i narkotyków. Przegląd badań opracowano chronologicznie według lat.

Rok 2000/2001

Monitoring Problemów Alkoholowych w województwie mazowieckim. Diagnoza za 2000 rok, opracowany na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej przez Pracownię Programów Społecznych, Warszawa, 2001r.

Raport zawiera analizę takich zjawisk i problemów jak: alkohol a ruch drogowy, alkohol i naruszenia prawa, zatrzymani do wytrzeźwienia, przemoc w rodzinie, dane lecznictwa stacjonarnego, zgony związane z alkoholem, dane pomocy społecznej, stan lecznictwa odwykowego, lokalne zasoby w sferze profilaktyki, rynek napojów alkoholowych, problemy alkoholowe w opiniach samorządów.

Diagnoza problemów narkotyków i narkomanii w województwie mazowieckim, Pracownia Programów Społecznych, Warszawa, **2000r.** Raport został przygotowany na zlecenie Biura ds. Narkomanii i Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej. Raport składa się z trzech części: 1. analizy danych statystycznych i wyników wcześniejszych badań (dane lecznictwa stacjonarnego o ambulatoryjnego na Mazowszu, zgony związane z narkotykami, przestępczość, oszacowanie liczby narkomanów, młodzież o narkotykach, trendy narkomanii w mieście Warszawa, używanie narkotyków przez młodzież i dorosłych na terenie Warszawy, oszacowanie liczby narkomanów); 2. raportu z badań szkolnych ESPAD (młodzież a zażywanie różnych substancji psychoaktywnych); 3. raport z badań metodami jakościowymi prowadzonych wśród narkomanów (od inicjacji do narkomanii, wzory używania, sytuacja życiowa, problemy, rynek substancji, reakcje społeczne, system pomocy).

Sprawozdania z realizacji zadań wynikających z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi za rok 2000 i 2001 (zwierają dane otrzymane z Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych).

Rok 2002

Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania w województwie mazowieckim. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w 2002r., Autor: Janusz Sierosławski na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, Warszawa 2002r. Raport dotyczy alkoholizmu, konsumpcji napojów alkoholowych, ich spożycia w roku 2002 na tle wcześniejszych badań, inicjacji alkoholowej, zagrożeń.

Raport techniczny z badania **„Postawy i zachowania mieszkańców województwa mazowieckiego wobec substancji psychoaktywnych"** oraz tabele frekwencji odpowiedzi w przełamaniu przez zmienne metryczkowe. Zrealizowano na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, PBS, Sopot, grudzień **2002r.**

Rok 2003

Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie mazowieckim w 2003r. „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną", w ramach europejskiego programu badań ankietowych w szkołach. ESPAD, Instytut Psychiatrii i Neurologii na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, 2003r. Badanie dotyczy następujących zagadnień: palenie tytoniu, picie napojów alkoholowych, używanie innych substancji psychoaktywnych, ich dostępność, potępianie używania poszczególnych substancji, ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych, używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych, problemy związane z używaniem substancji przez młodzież, profilaktyka a używanie substancji przez młodzież, województwo mazowieckie na tle kraju i innych województw.

Rok 2005/2006

Wzorce konsumpcji alkoholu w województwie mazowieckim. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w listopadzie w **2005 r.** PBS, Warszawa–Sopot, styczeń 2006r. Raport zawiera m.in.: charakterystykę spożycia alkoholu, oszacowanie rozmiarów nielegalnego rynku napojów alkoholowych, analizę problemów społecznych związanych ze spożywaniem alkoholu – kierowanie pojazdami pod wpływem alkoholu, picie alkoholu w pracy, problemy zdrowotne w odniesieniu do wielkości spożycia i wzorów konsumpcji, inicjacja alkoholowa, sprzedaż alkoholu nieletnim, problemy w rodzinie, przemoc, picie alkoholu przez kobiety w ciąży; analizę postaw wobec alkoholu i problemów alkoholowych – stereotypy, postawy wobec wieku inicjacji, ocena dostępności alkoholu, postawy wobec problemów i zagrożeń związanych z piciem, wobec reklam napojów alkoholowych, przemocy w rodzinie, poszukiwanie pomocy w instytucjach społecznych, znajomość tych instytucji i ocena ich skuteczności.

Monitoring problemów alkoholowych na terenie województwa mazowieckiego. Opracowany na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie „Trzeźwy Kierowca", Kutno-Warszawa, **2005r.** Raport zawiera krótką charakterystykę województwa, informacje o uzależnieniu, nadużywaniu alkoholu, lecznictwie odwykowym (uzależnienie, szkody, współuzależnienie, DDA, dostępność lecznictwa, organizacja lecznictwa odwykowego w województwie mazowieckim), dzieci, młodzież i alkohol – diagnoza problemów i podejmowane działania profilaktyczne w województwie mazowieckim w latach 2003-2004, alkohol a przestrzeganie prawa, udział pomocy społecznej w rozwiązywaniu problemów alkoholowych w województwie mazowieckim.

Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych w gminach województwa mazowieckiego. Porównanie danych z lat 2004, 2005, 2006. W opracowaniu zostały zawarte dane dotyczące: wykształcenie koordynatorów gminnych programów, skierowania

sądowe do lecznictwa, przemoc w rodzinie, rodziny korzystające z pomocy ops-ów z powodu uzależnienia lub nadużywania alkoholu, wielkość środków przeznaczona na profilaktykę, ocena współpracy z Pełnomocnikiem Zarządu ds Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, pomoc dla osób uzależnionych oraz dotkniętych przemocą w rodzinie, profilaktyka szkolna i środowiskowa (uczniowie, nauczyciele, rodzice).

Raport z badania ankietowego studentów na temat używania substancji psychoaktywnych (Badanie przeprowadzono w jednej z warszawskich uczelni), Zdzisław Biszewski, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, kwiecień 2006r. Badanie dotyczy używania substancji psychoaktywnych w badanej próbie (segmentacja badanych ze względu na picie alkoholu i używanie środków odurzających, charakterystyki używania substancji psychoaktywnych w segmentach); uwarunkowania podmiotowe używania substancji psychoaktywnych (chęć spróbowania, doświadczenie indywidualne, powody sięgania po środki odurzające, okoliczności używania substancji psychoaktywnych, rodzaje środków, sposoby zdobycia, udział w zdarzeniach pod wpływem substancji psychoaktywnych); uwarunkowania środowiskowe używania substancji psychoaktywnych; profilaktyka (rozmowa z rodzicami na temat środków odurzających, informacje przekazywane w szkole, opinie studentów dotyczące potrzeby udzielania pomocy przez uczelnie osobom mającym problem ze środkami odurzającymi lub alkoholem, opinie dotyczące prawa władz uczelni do wyciągania konsekwencji wobec osób zażywających środki odurzające na terenie uczelni lub udostępniających środki innym, stykanie się na terenie uczelni z akcjami zapobiegania).

Raport monitorowania problemów narkotykowych w województwie mazowieckim 2005, Ekspert Wojewódzki ds. Informacji o Narkotykach i Narkomanii, Warszawa 2006r. Raport zawiera ocenę sytuacji i charakterystykę zjawiska używania narkotyków, ze szczególnym uwzględnieniem problemowego ich używania, opis i ocenę posiadanych zasobów oraz podejmowanych działań w województwie, teleadresową bazę placówek znajdujących się na Mazowszu.

Raport monitorowania problemów narkotykowych w województwie mazowieckim 2006, Ekspert Wojewódzki ds. Informacji o Narkotykach i Narkomanii, Warszawa 2007r. Raport zawiera dane porównawcze z wcześniejszej analizy tego problemu lat wcześniejszy oraz ocenę sytuacji i charakterystykę zjawiska używania narkotyków, ze szczególnym uwzględnieniem problemowego ich używania, opis i ocenę posiadanych zasobów oraz podejmowanych działań w województwie, teleadresową bazę placówek znajdujących się na Mazowszu.

Rok 2007

Raport z badania „Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną w województwie mazowieckim”, Badanie wykonane na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej przez PBS DGA Spółkę z o.o., Sopot-Warszawa, wrzesień **2007r.**

Raport zawiera szczegółowy opis przeprowadzonych badań oraz ich wyniki. Badane problemy to: palenie papierosów przez młodzież (dostępność tytoniu, wiek inicjacji tytoniowej, rozpowszechnienie palenia papierosów, częstotliwość i poziom natężenia palenia papierosów, wydatki związane z kupowaniem tytoniu, ryzyko związane z paleniem tytoniu), picie napojów alkoholowych przez młodzież (ocena dostępności alkoholu, wiek inicjacji alkoholowej, rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych, częstotliwość picia napojów alkoholowych i poziom ich konsumpcji, wydatki związane z kupowaniem alkoholu, ryzyko związane z piciem alkoholu, problem upijania się młodzieży, rozpowszechnienie zjawiska, pierwsze doświadczenie związane z upiciem się, częstotliwość i nasilenie zjawiska upijania

się, częstotliwość zakupu napojów alkoholowych przez młodzież), picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną (częstotliwość picia napojów alkoholowych przez uczniów w lokalach gastronomicznych, postrzegane skutki picia alkoholu, przykre doświadczenia związane z piciem alkoholu, rozpowszechnienie zjawiska używania leków uspokajających i nasennych przez młodzież, używanie marihuany lub haszyszu przez młodzież, ich dostępność, wiek inicjacji, rozpowszechnienie, częstotliwość brania, umiejętność odmawiania, wydatki związane z kupowaniem narkotyków, prawdopodobieństwo doświadczenia różnych zdarzeń, emocji i stanów umysłu w związku z użyciem marihuany, ryzyko związane z używaniem marihuany lub haszyszu, rozpowszechnienie używania innych niż konopie, najbardziej rozpoznawalnych przez młodzież narkotyków – amfetamina, ecstasy, substancje wziewne, pierwsze doświadczenie związane z używaniem najbardziej rozpoznawalnych narkotyków, ryzyko związane z używaniem najbardziej rozpoznawalnych przez młodzież narkotyków, częstotliwość używania innych grup narkotyków, przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków), przewidywana reakcja rodziców wobec palenia papierosów, upijania się i używania narkotyków przez młodzież, relacje z rodzicami oraz sytuacja rodzinna badanych, relacje z przyjaciółmi i samoocena kontaktów z kolegami, zachowania przemocowe podejmowane przez młodzież i doświadczane przez młodzież, picie i upijanie się oraz używanie narkotyków w kontekście relacji z rodzicami, picie i upijanie się oraz używanie narkotyków w kontekście syndromu wykluczenia rówieśniczego, udział w działaniach związanych z przemocą i agresją a picie i upijanie się młodzieży oraz branie narkotyków.

Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną w województwie mazowieckim. Raport porównawczy, PBS DGA Spółkę z o.o., Warszawa – Sopot, **2007r.** Raport stanowi porównanie w/w badań w stosunku do badań poprzednich wykonanych tą samą metodologią w roku 2003. W raporcie znajdują się również tabele wraz z porównaniem sytuacji w Polsce z roku 2007.

Raport monitorowania problemów narkotykowych w województwie mazowieckim 2007, Ekspert Wojewódzki ds. Informacji o Narkotykach i Narkomanii, Warszawa 2008r.

Raport zawiera ocenę sytuacji i charakterystykę zjawiska używania narkotyków, ze szczególnym uwzględnieniem problemowego ich używania, opis i ocenę posiadanych zasobów oraz podejmowanych działań w województwie, teleadresową bazę placówek znajdujących się na Mazowszu. Raport zawiera dane porównawcze z lat wcześniejszych.

Prezentacja wyników badań ankietowych zrealizowanych wśród studentów pierwszego roku Akademii Medycznej w Warszawie, Grupa Badawcza Stowarzyszenia Profilaktyki Problemowej PROFIPRO, Warszawa, **2007r.** Raport opracowany na zlecenie PARPA. Prezentuje wyniki dwóch pomiarów ankietowych zrealizowanych wśród 900 studentów. Celem badania była diagnoza psychospołeczna ze szczególnym uwzględnieniem zachowań i postaw respondentów wiążących się z problematyką używania substancji psychoaktywnych (alkohol. tytoń, narkotyki) oraz ewaluacja warsztatów adaptacyjno- profilaktycznych, zorganizowanych przy współudziale Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej.

Rok 2008

Raport z badania „Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych oraz używania narkotyków wśród mieszkańców województwa mazowieckiego”. Badanie wykonane na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej przez PBS DGA Spółkę z o.o., Sopot-Warszawa, wrzesień 2008r. Raport zawiera informacje na temat problemów

społecznych w percepcji mieszkańców, konsumpcji napojów alkoholowych, rozkładu spożycia alkoholu w strukturze socjo-demograficznej województwa (abstynenci, osoby pijące ryzykownie, osoby pijące problemowo, struktura konsumpcji alkoholu), wiek inicjacji alkoholowej, problemy i zagrożenia związane z piciem alkoholu (zjawisko nietrzeźwości wśród kierowców, picie alkoholu w pracy, picie alkoholu przez kobiety w ciąży, pytanie o picie alkoholu przez pacjentów jako element diagnozy lekarskiej, problemy związane z alkoholem w życiu rodzinnym), społeczna percepcja norm i zaburzeń zachowania związanych z alkoholem (reklama napojów alkoholowych, sprzedaż alkoholu nieletnim, nietrzeźwość w miejscach publicznych, przekonania temat ryzyka i szkód związanych z piciem alkoholu, ocena propozycji zmian legislacyjnych ograniczających dostęp do alkoholu osobom nieletnim), stereotypy dotyczące picia, problemów alkoholowych i alkoholików, ocena dostępności alkoholu oraz stosunek do idei kontroli rynku alkoholowego, przemoc w rodzinie – postawy, zachowania i opinie na temat zjawiska, widoczność instytucji i działań związanych z rozwiązywaniem problemów alkoholowych, narkotyki (znajomość i rozpowszechnienie, ocena dostępności narkotyków, postrzeganie różnych aspektów problemów narkotykowych, przekonania na temat ryzyka i szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, postrzeganie narkomanów i stereotypy dotyczące sposobów przeciwdziałania narkomanii, widoczność instytucji i działań związanych z przeciwdziałaniem narkomanii). Większość z badanych zjawisk jest porównywana przez autorów raportu z danymi z 2005r.

Raport monitorowania problemu narkotyków i narkomanii w województwie mazowieckim za 2008 rok, przygotowany przez Eksperta Wojewódzkiego ds. Informacji o Narkotykach i Narkomanii, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, 2009r. Raport zawiera opis i ocenę posiadanych zasobów oraz podejmowanych działań w województwie mazowieckim, informacje o działaniach profilaktycznych podejmowanych przez samorząd województwa, gminy i powiaty a także zakłady opieki zdrowotnej i zakłady penitencjarne, leczeniu i rehabilitacji oraz ograniczaniu szkód zdrowotnych, ograniczaniu podaży (walka z nielegalnym rynkiem).

Rok 2010

Problemy używania substancji psychoaktywnych w województwie mazowieckim. Raport opracowany przez General Projekt Sp z.o.o. w Olsztynie, na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, 2010 r. W opracowaniu zostały zaprezentowane wyniki dot. stanu wiedzy mieszkańców Mazowsza w wieku 15-64 lata o problemach społecznych tj: przestępczości gospodarczej, przestępczości pospolitej, narkomanii, zanieczyszczenia środowiska, alkoholizmu, kryzysie moralnym, złego stan zdrowia społeczeństwa, spadku stopy życiowej, sytuacji mieszkaniowej, przemocy w rodzinie, przemocy i agresji na ulicach, picia alkoholu przez młodzież, bezrobocia i AIDS. Raport zawiera informacje o częstotliwości picia alkoholu, palenia papierosów, kontaktu ze środkami odurzającymi (marihuana, haszysz, kokaina, grzyby halucynogenne) oraz skutkach zdrowotnych i społecznych zażywania tych substancji.

2. Badania z zakresu pomocy społecznej

Oprócz analizy zjawiska problemu narkomanii i alkoholizmu, a także efektywności podejmowanych działań służących profilaktyce tych uzależnień, bardzo ważną kwestią jest analiza innych problemów społecznych do których możemy zaliczyć problematykę osób

niepełnosprawnych, ubóstwo, wykluczenie społeczne osób bezrobotnych, aktywność i działalność organizacji pozarządowych działających w obszarze lokalnej polityki społecznej. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w latach 1999 – 2010 zdiagnozowało wybrane problemy społeczne z tego zakresu.

Rok 1999

Raport „niepełnosprawność a bezrobocie". Analiza statystyk oraz wyników badań. Badaniem objęto 32.815 osób niepełnosprawnych, tj. ponad 47,7% ogółu osób niepełnosprawnych, zarejestrowanych w rejonowych urzędów pracy według stanu na koniec marca **1998 roku**. Spośród 49 wojewódzkich urzędów pracy, w 14 województwach udział osób ankietowanych do ogólnej liczby zarejestrowanych w RUP przekroczył 70%, z tego w 4 województwach: *bielskim, elbląskim, gorzowskim i słupskim* przeprowadzono ankiety wśród wszystkich swoich niepełnosprawnych klientów. Najmniejsza próba badawcza - poniżej 30% osób niepełnosprawnych, zarejestrowanych w RUP miała miejsce w 5 województwach: *włocławskim - 16,2%, katowickim - 17,0%, częstochowskim - 20,7%, jeleniogórskim - 24,2%, warszawskim - 25,8%.*

Rok 2000/2001

Diagnoza Społeczna Mazowsza

Tom I. Publiczna pomoc społeczna w województwie mazowieckim. Opis stanu i ocena funkcjonowania w 1999 roku., Wydział Spraw Społecznych Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego, Warszawa, grudzień 2000r. Raport zawiera ocenę stanu publicznej pomocy społecznej w naszym województwie oraz jej efektywności.

Tom. II. Problematyka społeczna w województwie mazowieckim – Diagnoza, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, grudzień **2000r.**, Raport zawiera ogólną charakterystykę województwa mazowieckiego, problemy społeczne w województwie mazowieckim objęte diagnozą – charakterystyka występowania i dotkliwości problemów społecznych, problematyka poszczególnych obszarów społecznych (bezrobocie, problemy osób niepełnosprawnych, problemy zdrowotne lokalnej społeczności, bezdomność, trudna sytuacja rodzin wielodzietnych i niepełnych, sieroctwo, trudna sytuacja osób starszych, trudna sytuacja mieszkaniowa, alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie, problemy imigrantów, repatriantów, uchodźców, problemy osób opuszczających zakłady karne, problemy edukacyjne, zagrożenie bezpieczeństwa publicznego mieszkańców, problemy transportowe, brak dostępu do informacji, poradnictwa i doradztwa, ubóstwo). Opracowanie określa też zagrożenia i szanse rozwoju a także priorytety działań.

Tom III. Mazowiecki Obserwator Społeczny. Atlas Społeczny Mazowsza'99, Stowarzyszenie Centrum Informacji Społecznej, Warszawa, grudzień 2000r. Określenie wskaźników deprywacji takich jak: niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży, rozwodów, stopa bezrobocia, głębokości bezrobocia, psychoorganizacji, osamotnienia ludzi starych oraz wskaźników rozwoju takich jak: solaryzacji, względnej zamożności, względnej efektywności gospodarczej i dynamiki starzenia – poznanie ich wartości we wszystkich powiatach województwa.

Tom. IV. Aktywność socjalnych organizacji pozarządowych w województwie mazowieckim oraz ich relacje z administracją publiczną, Bank Informacji o Organizacjach Pozarządowych KLON/JAWOR, styczeń 2001r. Raport zawiera informacje o organizacjach działających na Mazowszu, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji sieciowych, ich

udziale w rozwiązywaniu problemów społecznych w powiatach, współpracy z pcpr-ami, określenie pól i form działań socjalnych organizacji pozarządowych, opinie samych organizacji na temat funkcjonowania sektora pozarządowego.

Organizacje pozarządowe a realizacja zadań samorządu województwa mazowieckiego w zakresie polityki społecznej (mapa aktywności NGOs- stan na koniec czerwca 2000 roku). Raport zawiera m.in.: informacje o roli organizacji społecznych, danych o organizacjach na Mazowszu, obszarze działania, wykaz organizacji z podziałem na powiaty. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, wrzesień 2000r.

Raport o stanie i strukturze bezrobocia oraz aktywnych formach przeciwdziałania bezrobociu w województwie mazowieckim, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, wrzesień **2000r.** Raport zawiera informacje na temat poziomu i stopy bezrobocia, zmian w tym poziomie, struktury, aktywnych formach przeciwdziałania temu zjawisku, charakterystycznych cechach zjawiska bezrobocia na Mazowszu.

Raport o stanie zagrożenia demoralizacją, przestępczością oraz patologiami wśród dzieci i młodzieży. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, wrzesień **2000r.** Raport zawiera ogólną charakterystykę problemu, dane dotyczące czynów karalnych nieletnich a także informacji o alkoholizmie, narkomanii, przemocy oraz programach prewencyjnych.

Indeks społeczny powiatów województwa mazowieckiego (projekt), Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, październik **2001r.**

Raport Identyfikacja ubóstwa – przeciwdziałanie ubóstwu poprzez dożywianie dzieci, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w Warszawie, grudzień, 2001r. Raport zawiera dane ze wszystkich województw Polski, ze szczególnym uwzględnieniem mazowieckiego. Jest wynikiem analizy 407 ankiet z gmin i powiatów dotyczących dożywiania i wypłacania wyprawki szkolnej uczniom. Ankieta zawierała pytania m.in. o liczbę rodzin z dziećmi na utrzymaniu spełniających kryterium z ustawy o pomocy społecznej oraz o liczbę rodzin, których dochody nie przekraczają dwukrotności tego kryterium, szacunkową liczbę dzieci ubogich uczących się w poszczególnych typach szkół, koszt wyprawki szkolnej, liczbę dzieci objętych dożywianiem oraz tych, które wymagają dożywiania, ale nie otrzymują tej formy pomocy z powodu braku środków a także o przeciętny koszt jednego posiłku (bez kosztów przygotowania).

Przystosowanie infrastruktury społecznej do potrzeb osób niepełnosprawnych w województwie mazowieckim (raport z badania ankietowego przeprowadzonego w grudniu 1999 r.)., Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, marzec, 2000r. Raport zawiera dane o dostępności budynków użyteczności publicznej do potrzeb niepełnosprawnych w poszczególnych powiatach województwa.

Przystosowanie infrastruktury społecznej do potrzeb osób niepełnosprawnych (raport z badania ankietowego przeprowadzonego w I półroczu 2001r.), Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, grudzień, 2001r. Raport zawiera informacje o programach celowych służących likwidacji barier dofinansowywanych przez PFRON, organizacjach pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych, sytuacji w poszczególnych powiatach województwa jeśli chodzi o dostępność budynków użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych. Raport zawiera część informacji porównanych z danymi z 1999r.

Dostępność do edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w województwie mazowieckim z uwzględnieniem wyników badania ankietowego przeprowadzonego w I półroczu 2001 roku, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, październik, 2001r. Raport zawiera informacje o dostępności do edukacji z podziałem na system specjalny,

integracyjny, nauczanie na poziomie przedszkolnym, szkoły podstawowej, gimnazjum, kształcenie zawodowe.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie – realizacja zadań. Raport z badania ankietowego przeprowadzonego w I kwartale 2000 roku w województwie mazowieckim. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, lipiec, 2000r. W opracowaniu zostały zawarte informacje o realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych, wynikających z ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oaz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 1997 r Nr 123, poz. 776 z późn. zm) oraz opracowaniu i realizacji samorządowych programów na rzecz tych osób.

Rok 2002

Diagnoza problemów społecznych w województwie mazowieckim 2002r. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, maj 2002r. Raport zawiera ogólną charakterystykę województwa, opis dominujących problemów oraz potrzeby w zakresie pomocy społecznej.

Diagnoza społeczna subregionu warszawskiego na tle województwa mazowieckiego, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, **2002r.** Raport zawiera charakterystykę subregionu warszawskiego, informację o dominujących w nim problemach społecznych a także potrzebach w zakresie pomocy społecznej.

Działalność organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego na rzecz społeczności lokalnych powiatów łosickiego i siedleckiego ziemskiego w zakresie pomocy społecznej (na podstawie badań ankietowych), Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej przy współpracy ze Stowarzyszeniem KLON/JAWOR i Stowarzyszeniem BORIS, Warszawa 2002r.

Rok 2003

Wykształcenie oraz przygotowanie zawodowe pracowników Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie w Województwie Mazowieckim (stan na dzień 30 listopada 2002r.), Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa **2003r.** W raporcie znajdują się informacje o strukturze zatrudnienia w pcpr-ach, strukturze wykształcenia pracowników tychże instytucji, stażu pracy, planowanym podnoszeniu kwalifikacji, wolontariacie i współpracy z organizacjami pozarządowymi, możliwościach prowadzenia szkoleń przez pcpr.

Dostępność do edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w województwie mazowieckim z uwzględnieniem wyników badania ankietowego przeprowadzonego w II półroczu 2002 roku, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, styczeń 2003r. Raport zawiera informacje na temat dostępności do edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w powiatach województwa mazowieckiego w roku 2001, w zestawieniu z wynikami badań z roku 2000.

Działalność powiatów województwa mazowieckiego na rzecz osób niepełnosprawnych. Raport z badania ankietowego przeprowadzonego w 2003r., Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, listopad, 2003r. Raport zawiera informacje na temat trudności, z którymi spotykają się osoby niepełnosprawne na terenie powiatów województwa mazowieckiego oraz działań, które powinny być podjęte na terenie poszczególnych powiatów województwa mazowieckiego w celu poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych.

Stan przystosowania infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych w województwie mazowieckim (raport z badania ankietowego przeprowadzonego

w powiatach województwa w II półroczu 2002 roku), Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa, 2003r. Raport zawiera informacje o uprawnieniach osób niepełnosprawnych na podstawie wyników przeprowadzonych badań ankietowych, analizę sytuacji na Mazowszu oraz analizę porównawczą danego tematu do badań przeprowadzonych w latach 2000-2001.

Rok 2004/2005

„Współpraca między samorządem terytorialnym i organizacjami pozarządowymi w powiatach mławskim, sierpeckim i żuromiński 2004”., Stowarzyszenie KLON/JAWOR i Stowarzyszenie BORIS na zlecenie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej w ramach projektu szkoleniowo- badawczego, Warszawa, 2004r.

Ocena sytuacji osób niepełnosprawnych, diagnoza, Warszawa, **2004r.,** Mazowiecki Oddział PFRON we współpracy z Mazowieckim Centrum Polityki Społecznej.

Diagnoza Problemów Społecznych w Województwie Mazowieckim 2005r. Raport zawiera informacje o problemach społecznych występujących na terenie powiatów województwa mazowieckiego i instytucjach uczestniczących w ich rozwiązywaniu (materiał do diagnozy).

Rok 2006

Sytuacja w pomocy społecznej w województwach mazowieckim i łódzkim w opinii pracowników socjalnych – raport z badań, Mirosław Grewiński, Ryszard Szarffenberg. Poruszane problemy w raporcie to m.in.: warunki pracy, satysfakcja, doskonalenie zawodowe, opinie o klientach, nowe instrumenty w pomocy społecznej, gminne strategie rozwiązywania problemów społecznych, współpraca międzyinstytucjonalna.

Rok 2009

Raport pomoc społeczna a międzysektorowa współpraca i usługi społeczne w województwie mazowieckim na tle sytuacji w kraju – raport z badań, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej oraz Grewiński & Partnerzy Consulting, Warszawa, 2009r. Badanie przeprowadzono w ramach EFS.

Rok 2010

Instytucje wobec potrzeb ludzi starych – raport z badania w województwie mazowieckim przeprowadzony na prośbę Instytutu Rozwoju Służb Społecznych. Warszawa, 2010. Celem badania było zdiagnozowanie oferty usług świadczonych na rzecz osób starszych na terenie każdej gminy w województwie, po to aby planować i wdrażać nowe rozwiązania służące aktywizacji tej grupy społecznej. Takie samo badanie było przeprowadzone przez 16 Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej, a uzyskane wnioski i rekomendacje miały posłużyć do planowania działań związanych z obchodami w 2012 roku „Europejskiego Roku Aktywnego Starzenia się i Solidarności Międzypokoleniowej”.

Opracowanie raportu z przeprowadzanego corocznie badania pn. Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2010 r. Badanie to było przeprowadzone metodą CAWI (Computer Assisted Web Interviews) - wywiad przez Internet, prowadzony za pomocą udostępnienia respondentom kwestionariusza internetowego. Wypełnione ankiety odesłały wszystkie jednostki do 30 listopada 2009r. Na tej podstawie przeprowadzono analizę danych oraz opracowano raport z badań dot. roku 2010.

Przygotowanie nowych narzędzi badawczych i przeprowadzenie badania Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011r. Od połowy maja 2010r. w Wydziale

rozpoczęły się prace przygotowawcze do przeprowadzenia badania bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej za 2011r. Prace polegały głównie na przygotowaniu nowego formularza do przeprowadzenia badań i dostosowania go do systemu SAC - „Statystycznej Aplikacji Centralnej" Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, bowiem ten właśnie system ma w 2011r. posłużyć jak narzędzie do rozesłania i zebrania danych do bilansu. Dostosowanie formularza używanego w bilansie do systemu SAC miało na celu zautomatyzowanie procesu wysyłania, wypełniania i odsyłania ankiet przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie w trakcie przeprowadzanego badania. Tak zorganizowany proces pozyskiwania materiału badawczego ma ułatwić respondentom wypełnianie formularza ankiety oraz umożliwić spójność danych regionalnych i krajowych. Od końca października do 30 listopada 2010r. zostały rozesłane i zebrane formularze za pomocą systemu SAC. Trwa opracowywanie danych dotyczących 2011r.

Przeprowadzono badanie regionalne - „Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych". W czerwcu 2010r. Instytut Rozwoju Służb Społecznych uruchomił proces ogólnopolskich badań pod nazwą „Instytucje wobec potrzeb ludzi starych" W celu uzyskania materiału dla Mazowsza IRSS zaprosił Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej do współpracy. Ankiety badawcze zostały wysłane za pośrednictwem poczty elektronicznej do wszystkich 327 ośrodków pomocy społecznej w Województwie Mazowieckim. Badania dotyczyły takich obszarów, jak: sytuacja bytowa mieszkańców, zdrowie i sprawność fizyczna seniorów, usługi związane z opieką i pomocą w podstawowych czynnościach życiowych, opieka długoterminowa i hospicyjna, dostęp do pomocy instytucjonalnej, wsparcia psychologicznego w sytuacjach kryzysowych, poczucie bezpieczeństwa, rekreacja i rozwój zainteresowań, wzmacnianie potencjału seniorów, służącego rozwojowi osobowości, aktywności i samorealizacji najstarszego pokolenia. Raport z badania, przygotowany zgodnie ze wskazówkami metodologicznymi został przyjęty przez zlecającego bez zastrzeżeń w sierpniu 2010r.

VII. Pomoc społeczna na Mazowszu – wybrane aspekty

1. Zasoby kadrowe pomocy społecznej

Z informacji zebranych w bilansie potrzeb wynika, że kadra pomocy społecznej w województwie mazowieckim na koniec czerwca 2010r. liczyła ogółem **14 286** osób, z czego:

9392 osób w powiatowych jednostkach organizacyjnych, w tym:

1. 1440 pracowników w powiatowych centrach pomocy rodzinie/miejskich ośrodkach pomocy rodzinie / miejskich ośrodkach pomocy społecznej w Płocku i Radomiu, w tym:

   a. 47 dyrektorów i zastępców,
   b. 12 kierowników, zastępców kierowników, kierowników filii,
   c. 65 kierowników działów,
   d. 11 kierowników sekcji,
   e. 7 głównych specjalistów
   f. 437 pracowników socjalnych (w tym 239 pracowników socjalnych pracujących w rejonach opiekuńczych),
   g. 6 aspirantów pracy socjalnej,
   h. 3 starszych specjalistów pracy z rodziną,
   i. 5 specjalistów pracy z rodziną,
   j. 106 pracowników wykonujących usługi opiekuńcze,
   k. 22 pracowników wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze,
   l. 22 konsultantów,
   m. 5 koordynatorów ds. komputeryzacji,
   n. 9 radców prawnych,
   o. 683 pozostałych pracowników.

2. **7952** pracowników w pozostałych powiatowych jednostkach organizacyjnych, w tym:

   a. 6111 osób w domach pomocy społecznej,
   b. 18 osób w placówkach specjalistycznego poradnictwa,
   c. 1453 osób w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
   d. 42 osoby w ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych,
   e. 108 osób w ośrodkach interwencji kryzysowej,
   f. 220 osób w ośrodkach wsparcia.

3. **4 894** pracowników w gminnych jednostkach tj. w ośrodkach pomocy społecznej w tym:

   a. 66 dyrektorów i zastępców,
   b. 310 kierowników, zastępców kierowników, kierowników filii,

c. 130 kierowników działów,
d. 45 kierowników sekcji,
e. 10 głównych specjalistów,
f. 1 891 pracowników socjalnych (w tym 1741 w rejonach opiekuńczych),
g. 64 aspirantów pracy socjalnej,
h. 6 starszych specjalistów pracy z rodziną,
i. 9 specjalistów pracy z rodziną,
j. 612 pracowników wykonujących usługi opiekuńcze,
k. 119 pracowników wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze,
l. 77 konsultantów (np. pedagogów, psychologów, psychiatrów),
m. 23 koordynatorów ds. komputeryzacji,
n. 27 radców prawnych,
o. 1505 pozostałych pracowników (np. pracowników administracyjno - biurowych, działów księgowości, kadr).

Poniższy wykres obrazuje strukturę zatrudnienia pracowników socjalnych (dane uzyskane na podstawie „Bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011r. dla województwa mazowieckiego"):

Struktura zatrudnienia pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej w latach 2007 - 2010

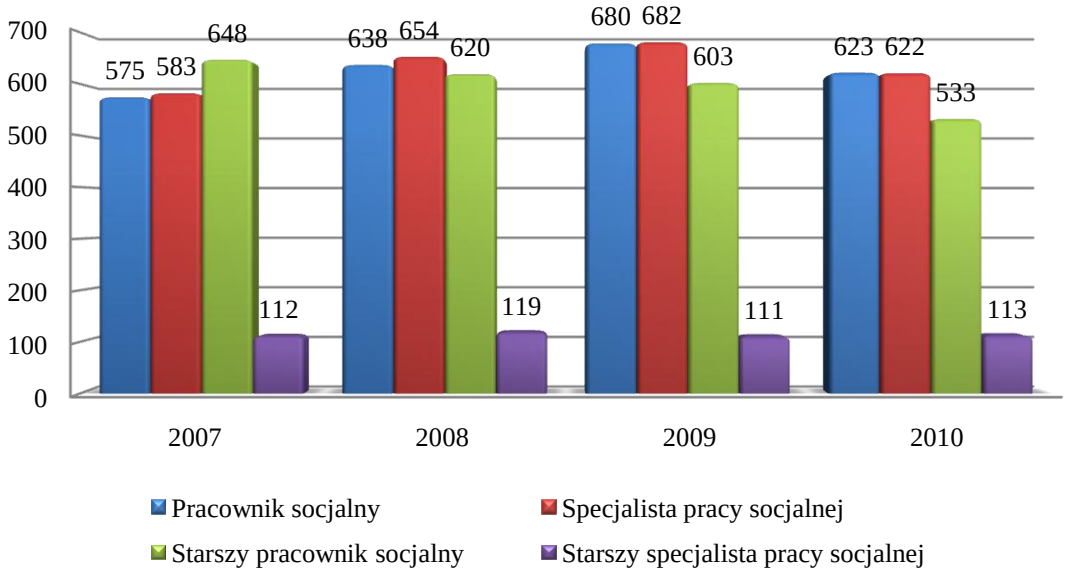

Według danych na dzień 30 czerwca 2010r. zgromadzonych na potrzeby bilansu potrzeb, wśród kadry pomocy społecznej na Mazowszu wykształceniem wyższym kierunkowym legitymowało się **3059** osób (kadra kierownicza, pracownicy socjalni, pozostali pracownicy). Nadal na stałym wysokim poziomie utrzymuje się zapotrzebowanie kadry instytucji pomocy społecznej na szkolenia, podnoszenie kwalifikacji i kompetencji w ramach specjalizacji, głównie w odniesieniu do pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych, środowiskowych domów samopomocy, świetlic środowiskowych i socjoterapeutycznych.

Zmniejszył się na Mazowszu, w porównaniu do roku poprzedniego **poziom zatrudnienia pracowników** ośrodków pomocy społecznej szczególnie wśród pracowników socjalnych, tym samym pogorszył się wskaźniki ustawowego wymogu zatrudnienia.

Odwrotny trend można zauważyć wśród pracowników powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Zwraca uwagę długi, ponad 20-letni **staż pracy** znaczącej grupy pracowników ośrodków pomocy społecznej, którzy pozostają w znaczącej przewadze wobec pracowników z doświadczeniem krótszym 5-cio i 10-cio letnim.

Na 6 334 wszystkich pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie w województwie mazowieckim osoby ze stażem pracy – powyżej 20 lat stanowią 42% całej kadry.

2. Struktura organizacyjna pomocy społecznej

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa. Obowiązek jej kreowania, standaryzacji i realizacji zadań spoczywa na organach administracji rządowej oraz jednostkach samorządu terytorialnego.

Kreatorem polityki społecznej na szczeblu krajowym jest Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Za standard usług oraz realizację zadań z zakresu administracji rządowej odpowiedzialny jest Wojewoda (wydziały polityki społecznej).

Realizatorem na szczeblu regionalnym jest Marszałek Województwa (realizacja zadań samorządu wojewódzkiego), w tym przez regionalne ośrodki polityki społecznej.

Za organizację instytucji pomocy społecznej na szczeblu powiatowym odpowiedzialne są powiatowe centra pomocy rodzinie, zaś za organizację podstawowych usług społecznych na szczeblu gminnym ośrodki pomocy społecznej.

Instytucje te realizują „misję pomocy społecznej" samodzielnie lub przy współpracy organizacji pozarządowych, kościołów, związków wyznaniowych, osób fizycznych i prawnych.

Podstawowym aktem prawnym jest Ustawa z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (tekst jednolity z dnia 2 października 2009r. , Dz. U z 2009 r. Nr 175, poz. 1362), zgodnie z którą pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Instytucje pomocy społecznej na Mazowszu:

W województwie mazowieckim zadania pomocy społecznej realizują:

a) **Administracja samorządowa - Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej** posiadające status regionalnego ośrodka polityki społecznej które jest wojewódzką samorządową jednostką organizacyjną, powołaną do realizacji zadań samorządu województwa mazowieckiego z zakresu polityki społecznej.

Do zadań samorządu województwa należy:

1. Opracowanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa obejmującej w szczególności programy: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej,

profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi - po konsultacji z powiatami.

2. Organizowanie kształcenia, w tym prowadzenie publicznych szkół służb społecznych oraz szkolenia zawodowego kadr pomocy społecznej.
3. Rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska.
4. Inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej.
5. Organizowanie i prowadzenie regionalnych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.
6. Prowadzenie banku danych o wolnych miejscach w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie województwa.
7. Sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego,.
8. Sporządzanie bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej i przekazywanie go wojewodzie do dnia 1 marca każdego roku.
9. Utworzenie i utrzymanie regionalnego ośrodka polityki społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników.

b) **administracja rządowa - Wydział Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego** do którego zadań należy:

1. Ustalenie sposobu wykonywania zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego.
2. Stwierdzenie zgodności programów naprawczych w zakresie osiągania standardów w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej oraz ocena stopnia ich realizacji.
3. Wydawanie i cofanie zezwoleń lub zezwoleń warunkowych na prowadzenie domów pomocy społecznej oraz wydawanie i cofanie zezwoleń na prowadzenie placówek (...).
4. Wydawanie i cofanie zezwoleń lub zezwoleń warunkowych na prowadzenie całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych.
5. Prowadzenie rejestru domów pomocy społecznej, placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku (…).
6. Korygowanie działań w zakresie integracji cudzoziemców (…).
7. Wyznaczanie w uzgodnieniu ze starostami powiatów prowadzących ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, ośrodka prowadzącego bank danych o dzieciach oczekujących na przysposobienie i kandydatach zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz o rodzinach zgłaszających gotowość przysposobienia dziecka.
8. Realizacja lub zlecanie jednostkom samorządu terytorialnego lub podmiotom niepublicznym zadań wynikających z programów rządowych.
9. Nadzór nad realizacją zadań samorządu gminnego, powiatowego i województwa, w tym nad jakością działalności jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz nad jakością usług (…).

10. Nadzór pedagogiczny w odniesieniu do wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i ośrodkach adopcyjno – opiekuńczych (…).
11. Kontrola jakości usług (…), wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umowy z organami administracji rządowej i samorządowej.
12. Kontrola jakości usług (…), wykonywanych przez domy pomocy społecznej (…).
13. Kontrola placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku (…).
14. Ocena stanu i efektywności pomocy społecznej, z uwzględnieniem bilansu potrzeb sporządzonego przez samorząd województwa.
15. Sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego (…).

c) **37 powiatowych centrów pomocy rodzinie, 2 miejskie ośrodki pomocy rodzinie, 2 miejskie ośrodki pomocy społecznej w Płocku i Radomiu oraz Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie** - powołane do realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej oraz społecznej rehabilitacji osób niepełnosprawnych, takich jak:

1. Opracowywanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami.
2. Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa.
3. Organizowanie opieki w rodzinach zastępczych, udzielanie pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania umieszczonych w nich dzieci oraz wypłacanie wynagrodzenia z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka albo świadczonej opieki i wychowania niespokrewnionym z dzieckiem zawodowym rodzinom zastępczym.
4. Zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców, w szczególności przez organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, dla dzieci i młodzieży, w tym placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym, a także tworzenie i wdrażanie programów pomocy dziecku i rodzinie.
5. Pokrywanie kosztów utrzymania dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych i w rodzinach zastępczych, również na terenie innego powiatu.
6. Przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki osobom opuszczającym całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze (…).
7. Pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo wychowawcze (…).
8. Pomoc uchodźcom.
9. Prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób.

10. Prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż gminy oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi z wyłączeniem środowiskowych domów samopomocy (…).
11. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej.
12. Udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach.
13. Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej z terenu powiatu,
14. Doradztwo metodyczne dla kierowników i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu.
15. Podejmowanie innych działań wynikających z rozeznanych potrzeb, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych.
16. Sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie(...).
17. Sporządzanie bilansu potrzeb powiatu w zakresie pomocy społecznej.

d) **327 ośrodków pomocy społecznej,** do zadań których należy: organizacja pomocy społecznej na szczeblu gminy, w tym realizacja świadczeń, realizacja świadczeń rodzinnych, zaliczek alimentacyjnych, dodatków mieszkaniowych.

Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy:

1. Opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.
2. Sporządzanie bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej.
3. Udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym.
4. Przyznawanie i wypłacanie przewidzianych ustawą zasiłków.
5. Opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem.
6. Praca socjalna.
7. Organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
8. Prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego lub mieszkaniach chronionych.
9. Tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną.
10. Dożywianie dzieci.
11. Sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym.
12. Kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu.
13. Pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,.
14. Sporządzanie sprawozdawczości (…).
15. Utworzenie i utrzymywanie ośrodka pomocy społecznej (…).
16. Opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy:

1. Organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
2. Przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną.
3. Prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
4. Realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia.
5. Przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania cudzoziemcom (…).

Instytucje pomocy społecznej o zasięgu lokalnym i powiatowym

Pomoc społeczna to nie tylko wsparcie finansowe osób i rodzin potrzebujących pomocy, ale także pomoc instytucjonalna, świadczona przez placówki pomocy społecznej.

W województwie mazowieckim prowadzą działalność instytucje pomocy społecznej o zasięgu lokalnym finansowane z budżetu gmin oraz instytucje pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym finansowane z budżetów powiatów na pomoc społeczną.
Według danych zgromadzonych do bilansu potrzeb (czerwiec 2010r.) oraz danych Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego (marzec 2011r). na Mazowszu usługi socjalne realizują m.in. następujące jednostki organizacyjne pomocy społecznej:

1. 96 domów pomocy społecznej,
2. 17 ośrodków interwencji kryzysowej,
3. 31 mieszkań chronionych,
4. 13 ośrodków adopcyjno-opiekuńczych,
5. 26 placówek opiekuńczo -wychowawczych typu socjalizacyjnego,
6. 43 placówki typu rodzinnego,
7. 14 placówek wielofunkcyjnych,
8. 5 placówek typu interwencyjnego,
9. 247 placówek wsparcia (m.in.: ośrodki pracy środowiskowej, ogniska, świetlice, kluby).

3. Wydatki na świadczenia i usługi pomocy społecznej

Na poziomie gminnym:

Według danych zgromadzonych na potrzeby bilansu potrzeb na realizację **zadań własnych gminy** na Mazowszu w 2011r. potrzebne są środki w wysokości 736 524 641,31zł, w tym:

1. 436 573 710,20 zł - zasiłki i pomoc w naturze,
2. 417 923 097,20 zł - zadania obligatoryjne,
3. 18 650 613,00 zł - zadania fakultatywne,
4. 274 030 455,11 zł - prowadzenie i utrzymanie ośrodków pomocy społecznej,

5. 25 920 476,00 zł - utrzymanie i prowadzenie jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym,
6. Z analizy danych przedstawionych przez ośrodki pomocy społecznej wynika, że w 2011r. ogółem **na zadania zlecone** niezbędne będą środki finansowe w wysokości 16 237 745,05 zł.

W zakresie utrzymania i prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym - finansowanych z budżetu gmin ze środków na pomoc społeczną potrzeby zostały oszacowane w 2011r. na kwotę 33 629 528,00 zł.

Na poziomie powiatowym:

Na realizację **zadań powiatu** wysokość środków potrzebnych w 2011r. oszacowana została na łączną kwotę **880 441 334, 15 zł.**

Wydatki te w przeważającej części przeznaczane są na organizowanie opieki w rodzinach zastępczych oraz zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodzicielskiej.

Na działania z zakresu rehabilitacji społecznej, w 2011r. przewidziano kwotę 84 160 987,00 zł, a rehabilitacji zawodowej 13 314 412,57 zł**.**

Na podstawie informacji uzyskanych w bilansie potrzeb, kwota niezbędna na realizację powiatowych **zadań własnych** w 2011r., została oszacowana na poziomie 396 807 240, 64 zł. Kwota ta zostanie przeznaczona na pomoc dla 46 858 osób.

Do zadań własnych powiatu z zakresu pieczy zastępczej należy organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci i młodzieży (w tym wsparcia dziennego o zasięgu ponad gminnym).

Koszt zaplanowanych świadczeń dla rodzin zastępczych na 2011r. oszacowano na kwotę 133 490 120,09 zł.

Na działalność całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych zaplanowano kwotę 85 801 200,73 zł (planując objąć pomocą 2 182 dzieci w 99 placówkach).

Środki niezbędne na realizację powiatowych **zadań zleconych** w zakresie pomocy społecznej w 2011 r. zostały oszacowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy społecznej w Płocku i Radomiu (realizatorów zadań gminy i powiatów) na kwotę 3 337 788,24 zł.

Z analizy danych ilościowych wynika, że potrzeby w zakresie utrzymania i prowadzenia jednostek organizacyjnych o zasięgu ponad gminnym, finansowanych ze środków na pomoc społeczną zostały oszacowane na kwotę 377 412 890,67 zł.

4. Adresaci pomocy, oferta usług, instytucje pomocy społecznej

Pomoc dziecku i rodzinie

Na szczeblu gminy:

Pomoc ta polega na organizowaniu podstawowych usług społecznych i udzielanie rodzinom świadczeń oraz świadczeniu pracy socjalnej na szczeblu lokalnym.

Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy m.in. tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego lub mieszkaniach

chronionych; dożywianie dzieci, a także przyznawanie i wypłacanie świadczeń (zasiłków celowych i okresowych) rodzinom, organizowanie wypoczynku dla dzieci.

Pomoc w środowisku zamieszkania jest skoncentrowana na rozwiązywaniu życiowych problemów rodziny i dzieci w niej wychowanych, w szczególności na: w konstruktywnym rozwiązywaniu konfliktów i kryzysów w rodzinie, wspieranie integracji rodziny, wspieranie więzi uczuciowych w rodzinie, neutralizowaniu patogennego oddziaływania rodziny na dzieci, odbudowywaniu funkcji opiekuńczych i wychowawczych rodziny wobec dzieci, pomocy w integracji rodziny z jej otoczeniem społecznym, zapewnienie opieki dzieciom poza domem w ramach zorganizowanych form opieki.

W celu wspierania funkcji opiekuńczych rodziny gmina może podejmować działania na rzecz dzieci poprzez organizowanie placówek wsparcia dziennego (świetlic, ognisk wychowawczych, klubów, kół zainteresowań) oraz specjalistycznych (realizacja programów psychokorekcyjnych, psychoprofilaktycznych).

Na Mazowszu zadania pomocy społecznej na szczeblu gminy realizuje **327** Ośrodków Pomocy Społecznej.

Z rozeznanych potrzeb wynika, że liczba rodzin wymagających pomocy Ośrodków Pomocy Społecznej w 2011r. w gminach województwa mazowieckiego wyniesie – **180 527** a liczba osób w tych rodzinach **– 518 881.**

W 2010r., w wyniku prowadzonej przez pracowników socjalnych pracy socjalnej usamodzielniło się 5 862 osoby, w tym 218 osób bezdomnych i 5 862 osoby bezrobotne.

W 2011r. pomocą w postaci pracy socjalnej planuję się objąć 125 839 rodzin.

Wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej nie maleje liczba rodzin, których jedynym źródłem utrzymania są zasiłki z pomocy społecznej.

W 2010r., według informacji nadesłanych z gmin takich rodzin było 29 774 (w porównaniu do 28 918 rodzin w roku poprzednim).

Maleje z kolei (78 917) liczba rodzin długotrwale (ponad 3 lata) korzystających z pomocy społecznej, a także liczba rodzin obejmowanych świadczeniami pomocy społecznej po raz pierwszy (17 718 rodzin).

Z danych dotyczących rozpoznanych potrzeb przez ośrodki pomocy społecznej wynika, że najczęściej występującymi przyczynami trudniej sytuacji życiowej osób i rodzin, a jednocześnie powodami ubiegania się o pomoc społeczną w województwie mazowieckim, obok bezrobocia i ubóstwa będą przede wszystkim: długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, starość i samotność oraz bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Szacunkowa liczba rodzin, wymagających pomocy społecznej według powodów wymienionych w ustawie o pomocy społecznej przedstawia się następująco:

1. 310 831 - ogólna liczba rodzin ubiegających się o pomoc społeczną:

a. 87 920 rodzin - z powodu ubóstwa,
b. 60 881 rodzin - z powodu bezrobocia,
c. 47 145 rodzin - z powodu długotrwałej i ciężkiej choroby,
d. 44 745 rodzin - z powodu niepełnosprawności,
e. 31 476 rodzin - z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego,
f. 13 296 rodzin - z powodu alkoholizmu lub narkomanii,

g. 12 429 rodzin - z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
h. 2 632 rodzin - z powodu przemocy w rodzinie,
i. 2 639 rodzin - z powodu bezdomności,
j. 2 290 rodzin - z powodu klęski żywiołowej lub ekologicznej,
k. 2 352 rodzin - z powodu zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej,
l. 2 089 rodzin - z powodu trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
m. 311 rodzin - z powodu sieroctwa,
n. 199 rodzin - z powodu braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze,
o. 312 rodzin - z powodu trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczpospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą,
p. 115 rodzin - z powodu potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi.

Na szczeblu powiatu

Pomoc ta polega na organizowaniu pomocy instytucjonalnej tj: organizowanie opieki dzieciom w różnych formach pieczy zastępczej; organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, całodobowych placówek opiekuńczo wychowawczych, w tym wsparcia dziennego o zasięgu ponad gminnym; pomoc na rzecz osób usamodzielnianych, prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej, prowadzenie mieszkań chronionych, prowadzenie specjalistycznego poradnictwa.

Na Mazowszu zadania te realizuje **37** powiatowych centrów pomocy rodzinie**,** **2** miejskie ośrodki pomocy rodzinie**,** **2** miejskie ośrodki pomocy społecznej w Płocku i Radomiu oraz Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie w M. st. Warszawa.

Rodziny zastępcze

Rodzina zastępcza czasowo zapewnia opiekę i wychowanie dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej, które np. z powodu przeszkód natury prawnej (rodzice nie zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej) nie mogą być przysposobione.

Rodzaje rodzin zastępczych:

1. **Rodziny zastępcze spokrewnione,** w których opiekę i wychowanie nad dzieckiem przejmują członkowie rodziny dziecka np. dziadkowie, wujostwo lub rodzeństwo.
2. **Rodziny zastępcze niespokrewnione,** które z punktu widzenia prawa, są obce dla dziecka (nie są rodziną).
3. **Rodziny zastępcze zawodowe,** niespokrewnione z dzieckiem:

   a. **Wielodzietne** - w których umieszcza się w tym samym czasie nie mniej niż troje i nie więcej niż sześcioro dzieci; w razie konieczności umieszczenia w rodzinie licznego rodzeństwa określona powyżej liczba dzieci może się zwiększyć.
   b. **Specjalistyczne** - w tych rodzinach umieszcza się dzieci niedostosowane społecznie albo dzieci z różnymi dysfunkcjami lub problemami zdrowotnymi wymagającymi szczególnej opieki i pielęgnacji; w tym samym czasie w tego typu rodzinie może przebywać nie więcej niż troje dzieci.

c. **O charakterze pogotowia rodzinnego** - w takiej rodzinie umieszcza się nie więcej niż troje dzieci na pobyt okresowy do czasu unormowania sytuacji życiowej dziecka, nie dłużej niż na 12 miesięcy; w szczególnie uzasadnionych przypadkach pobyt dziecka może być przedłużony, jednak nie więcej niż o kolejne 3 miesiące; rodzina ta nie może odmówić przyjęcia dziecka w wieku do 10 lat, jeżeli zostało doprowadzone przez policję; w tej sytuacji dziecko przebywa w tej rodzinie do czasu wydania orzeczenia przez sąd opiekuńczy.

Według danych zgromadzonych na potrzeby bilansu potrzeb w województwie mazowieckim w 2011r. funkcjonowało **4 110 rodzin zastępczych,** w których wychowuje się **5 755 dzieci.**

W 3459 rodzin spokrewnionych przebywa 4 501 dzieci, w **528** niespokrewnionych rodzinach zastępczych przebywa 676 dzieci, w **121** rodzinach zawodowych - 578 dzieci.

Koszt planowanych świadczeń dla rodzin zastępczych na 2011r. oszacowano na kwotę 133 490 120,09 zł. Dodatkowe zorganizowane wsparcie dla rodzin zastępczych to: poradnictwo socjalne, rodzinne, grupy samopomocowe, wsparcie psychologiczne z terapią, ośrodek wsparcia rodzinnej opieki zastępczej.

Ośrodki adopcyjno-opiekuńcze

To instytucja lub zespół wsparcia rodziny zastępczej lub adopcyjnej, inicjujący i wspomagający zastępcze formy opieki i wychowania rodzinnego, szkolący i kwalifikujący kandydatów na rodzinę zastępczą albo adopcyjną, prowadzący poradnictwo rodzinne i terapie rodzinną dla dzieci i rodziców dzieci umieszczonych w rodzinnej opiece zastępczej.

W województwie mazowieckim funkcjonuje **13** ośrodków adopcyjno-opiekuńczych z czego: **5** w M.st. Warszawa, **8** w innych powiatach.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Placówka opiekuńczo-wychowawcza zapewnia dzieciom i młodzieży, pozbawionym opieki rodzicielskiej, dzienną lub całodobową, ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie, jak również wspiera działania rodziców w wychowaniu i sprawowaniu opieki.

Według danych Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego na Mazowszu funkcjonuje **86** placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, wielofunkcyjnego, socjalizacyjnego.

Według danych z bilansu potrzeb na szczeblu powiatu funkcjonują placówki: **43** rodzinne (9 na terenie m.st. Warszawy, 34 na terenie innych powiatów), **26** socjalizacyjnych (9 na terenie M. st. Warszawy, 17 na terenie innych powiatów), **5** interwencyjnych – pogotowia opiekuńcze (3 na terenie Warszawy, 2 na terenie innych powiatów), **14** wielofunkcyjnych (6 na terenie M. st. Warszawy, 8 na terenie innych powiatów)**.**

Według stanu na dzień 30 czerwca 2010r. liczba dzieci przebywających w placówkach wynosi **2182** dzieci (z czego 935 w m.st. Warszawa, 1247 na terenie innych powiatów).

Placówki wsparcia dziennego

Placówki wsparcia dziennego wspierają rodzinę w sprawowaniu jej podstawowych funkcji. Zapewniają pomoc rodzinie i dzieciom sprawiającym problemy wychowawcze, zagrożonym demoralizacją, przestępczością lub uzależnieniami.

Współpracują ze szkołą, ośrodkiem pomocy społecznej i innymi instytucjami w rozwiązywaniu problemów wychowawczych.

Według danych Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego na Mazowszu funkcjonuje **247** różnego typu placówek wsparcia (m.in.: ośrodki pracy środowiskowej, ogniska, świetlice, kluby).

Ośrodki Interwencji Kryzysowej

Prowadzenie ośrodków jest zadaniem własnym powiatu. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Jej celem jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej

Z pomocy w/w placówek mogą korzystać osoby i rodziny, które znalazły się w nagłym lub przewlekłym kryzysie psychicznym, w sytuacji zagrożenia lub po traumatycznych przejściach Według danych Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego na terenie Mazowsza funkcjonuje **17 OIK** w tym 3 specjalistyczne (**3** na terenie M.st. Warszawy, **14** na terenie innych powiatów).

Domy dla samotnych matek

Prowadzenie ośrodków wsparcia w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży należy do zadań własnych powiatu. Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży są specjalistycznymi ośrodkami wsparcia, które swoją pomocą obejmują matki z małoletnimi dziećmi i kobiety w ciąży. Ten typ ośrodków zajmuje się udzielaniem pomocy o charakterze interwencyjnym poprzez: zapewnienie schronienia kobietom, izolowanie od sprawców przemocy, wspieranie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej poradnictwo psychologiczne, prawne i socjalne.

Według danych Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego na terenie Mazowsza funkcjonuje **7** domów dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży.

Mieszkania chronione

Mieszkanie chronione jest świadczeniem niepieniężnym z pomocy społecznej, może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub przez organizację pożytku publicznego. Pobyt w takim mieszkaniu może być przyznany osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność albo chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę opieki całodobowej.

Na terenie woj. mazowieckiego, według stanu na dzień 30 czerwca 2010r. funkcjonowało **31** mieszkań chronionych, z czego: **5** na szczeblu gminny, **26** na szczeblu powiatu (**18** na terenie M.st. Warszawy, **8** na terenie innych powiatów).

Osoby starsze

Na szczeblu gminy

Osoby starsze mogą zostać objęte pomocą w formie:świadczeń pieniężnych, usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, skierowania do domu pomocy społecznej, miejsca w ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym.

Ustawa o pomocy społecznej wskazuje, że pomoc **w formie usług** przysługuje osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione. Usługi opiekuńcze mogą być przyznane również osobom, które wymagają pomocy innych osób, a rodzina nie może takiej pomocy zapewnić. Usługi świadczone są w mieszkaniu osoby, która potrzebuje pomocy lub w ośrodkach wsparcia takich jak środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, dzienne domy pomocy.

Dzienne domy pomocy są ośrodkami wsparcia, które w formie pomocy półstacjonarnej realizują zadania służące utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku. Odbiorcami usług oferowanych przez ośrodki są osoby, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność mają trudności w prowadzeniu gospodarstwa domowego lub przystosowaniu się w miejscu zamieszkania i wymagają pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych.

Według danych uzyskanych na potrzeby bilansu na Mazowszu w ramach prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej finansowanych z budżetu gmin funkcjonuje **22** dziennych domów z 1608 miejscami oraz 2 domy pomocy społecznej prowadzone na szczeblu gminnym.

Na szczeblu powiatu

Domy pomocy społecznej – świadczą usługi na poziomie obowiązującego standardu, osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności usługi: bytowe, opiekuńcze, wspomagające, edukacyjne w formach i zakresie wynikających z indywidualnych potrzeb.

Według danych zgromadzonych na potrzeby bilansu na dzień 30 czerwca 2010r. w **96** domach pomocy społecznej usytuowanych na terenie 37 powiatów przebywało 9777 osób. Ze względu na typ domu pomocy społecznej na terenie województwa mazowieckiego funkcjonuje: 30 domów dla osób w podeszłym wieku, 23 domy dla osób przewlekle, somatycznie chorych, 21 domów dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 8 domów dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, 14 domów dla osób przewlekle, psychicznie chorych.

Na Mazowszu pomocy stacjonarnej udziela 115 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, prowadzonych na podstawie przepisów o działalności gospodarczej (tzw. prywatne domy pomocy społecznej).

Na jednostki o zasięgu ponadgminnym, finansowane z budżetów powiatów w 2011r. przeznaczona będzie kwota 279 940 964,90 zł.

Cudzoziemcy

Na szczeblu gminy

Cudzoziemcy w miejscu zamieszkania mogą być objęci podstawowymi świadczeniami wynikającymi z Ustawy o pomocy społecznej (świadczenia pieniężne, pomoc usługowa, organizacja wypoczynku dla dzieci, dożywianie, korzystanie z sieci instytucjonalnego wsparcia w środowisku).

Z analizy danych przedstawionych w bilansie potrzeb przez ośrodki pomocy społecznej wynika, że w 2011r. środki przeznaczone na pomoc na ten cel będą wynosić 646 529,00 zł.

Na szczeblu powiatu

Zgodnie z art. 22 pkt 5 ustawy z dnia 12 marca 2004r. *o pomocy społecznej* do zadań wojewody należy „koordynowanie działań w zakresie integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, w szczególności w zakresie wskazania im miejsca zamieszkania". Pojęcie działań w zakresie integracji cudzoziemców odnosi się do realizacji tzw. indywidualnych programów integracji (IPI).

Głównym celem programów integracyjnych jest pomoc cudzoziemcom objętym ochroną międzynarodową na terytorium RP w przystosowaniu się do życia w Polsce oraz w integracji ze społeczeństwem polskim. Programy realizowane są w powiatowych centrach pomocy rodzinie lub miejskich ośrodkach pomocy społecznej, gdzie podstawowym narzędziem pracy z cudzoziemcem jest IPI oraz praca socjalna.

Według bilansu potrzeb środki niezbędne do realizacji powiatowych **zadań zleconych** w zakresie pomocy społecznej w 2011r. zostały oszacowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy społecznej w Płocku i Radomiu (realizatorów zadań gminy i powiatów) na kwotę 3 337 788,24 zł.

Osoby niepełnosprawne

Na szczeblu gminy

Na poziomie lokalnym osoby niepełnosprawne mogą zostać objęte pomocą w formie: świadczeń pieniężnych, świadczenia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, wobec osób które ze względu na niepełnosprawność lub innej przyczyny wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione, skierowania do domu pomocy społecznej, miejsca w ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym.

Środowiskowe domy samopomocy to dzienne ośrodki wsparcia dla dorosłych osób z zaburzeniami psychicznymi, czyli dla osób chorych psychicznie i niepełnosprawnych intelektualnie (upośledzonych umysłowo).

Prowadzone są przez samorządy jako zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej, finansowane z budżetu wojewody. Pod nazwą „osoba z zaburzeniami psychicznymi" kryją się dwie odrębne grupy uczestniczące w zajęciach ŚDS - osoby chore psychicznie i osoby z niepełnosprawnością intelektualną (upośledzone umysłowe). Placówki te dzielą się na dwa odrębne typy: **typ A** dla osób chorych psychicznie, **typ B** dla osób

z niepełnosprawnością intelektualną **typ AB** dla osób chorych psychicznie i dla osób z niepełnosprawnością intelektualną (realizowane odrębnymi programami).

Według danych Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego aktualnie (kwiecień 2011r.) w województwie mazowieckim funkcjonuje **65** środowiskowych domów samopomocy z **1861** miejscami, z czego: **32** dla osób niepełnosprawnych intelektualnie (z 854 miejscami), **25** dla osób psychicznie chorych (z 747 miejscami), **8** domów dla osób psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie (z 260 miejscami).

Na szczeblu powiatu

Zadanie to jest realizowane poprzez organizowanie ośrodków wsparcia na poziomie ponad gminnym oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa, orzekanie o niepełnosprawności przez powiatowe zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności oraz podejmowanie innych form wsparcia na rzecz osób niepełnosprawnych – programy realizowane przez organizacje pozarządowe dotowane przez samorząd.

Domy pomocy społecznej – placówki stacjonarne

Na Mazowszu, według danych zgromadzonych na potrzeby bilansu potrzeb funkcjonuje **21** domów dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, **8** domów dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, **14** domów dla osób przewlekle, psychicznie chorych.

Orzekanie o niepełnosprawności

Orzekanie przez Powiatowe Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności, w myśl Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.) jest orzecznictwem prowadzonym do celów pozarentowych.

Orzeczenie nie jest podstawą ubiegania się o rentę z ubezpieczenia społecznego. Prawne potwierdzenie statusu niepełnosprawności służy natomiast osobom, które chcą korzystać z przewidzianych dla nich świadczeń, ulg i uprawnień. Posiadanie orzeczenia o niepełnosprawności pozwala korzystać z takich form jak:

1. W zakresie rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia: możliwość uzyskania odpowiedniego zatrudnienia, korzystania ze szkoleń (w tym specjalistycznych).
2. Ulgi pracownicze dotyczące osób niepełnosprawnych (np. prawo do dodatkowych urlopów, przerw w pracy), ulgi podatkowe, komunikacyjne, zwolnienie z opłat radiowo-telewizyjnych, w zakresie rehabilitacji: możliwość uczestniczenia w terapii zajęciowej, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne (kule, laski, wózki, protezy).
3. Środki pomocnicze (np. przedmioty higieny osobistej) oraz pomoce techniczne ułatwiające codzienne funkcjonowanie.
4. Usługi socjalne, opiekuńcze, terapeutyczne, rehabilitacyjne świadczone przez instytucje pomocy społecznej, organizacje pozarządowe oraz inne placówki.
5. Uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego i innych świadczeń (np. dodatków do zasiłku rodzinnego związanych z niepełnosprawnością).

Powiatowe i wojewódzkie zespoły do spraw osób niepełnosprawnych wydają odpowiednio orzeczenia o:

a) Niepełnosprawności osób, które nie ukończyły 16 roku życia.
b) Stopniu niepełnosprawności osób, które ukończyły 16 rok życia.
c) Wskazaniach do ulg i uprawnień osób posiadających orzeczenia o inwalidztwie lub niezdolności do pracy.

Według danych Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Warszawie od 2003r. **na terenie województwa mazowieckiego funkcjonuje** 29 powiatowych zespołów **do spraw orzekania o niepełnosprawności** (Ciechanów, Piaseczno, Garwolin, Płock, Gostynin, Płońsk, Grodzisk Mazowiecki, Przasnysz, Legionowo, Pułtusk, Lipsko, Radom miasto, Maków Mazowiecki, Radom powiat, Mińsk Mazowiecki, Siedlce, Mława, Sierpc, Nowy Dwór Mazowiecki, Warszawa miasto, Ostrołęka miasto, Węgrów, Ostrołęka powiat, Wołomin, Ostrów Mazowiecka, Wyszków, Otwock, Żuromin, Żyrardów). Z informacji uzyskanych na podstawie bilansu potrzeb wynika, że na Mazowszu orzeczenie o niepełnosprawności posiada 399 660 osób.

W 2011r. na zadania z zakresu rehabilitacji społecznej Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie Mazowsza zaplanowały kwotę 84 160 987,00 zł.

Zadania z zakresu **rehabilitacji zawodowej** realizowane są tylko przez niektóre powiatowe centra pomocy rodzinie (część z nich to zadanie przekazało do powiatowych urzędów pracy). Z analizy materiału zgromadzonego w bilansie wynika, że potrzeby w tym zakresie w 2011r. zostały oszacowane na poziomie 13.314,412,57 zł, aby objąć tymi świadczeniami **61 750 osób niepełnosprawnych.**

Inne programy i formy wsparcia osób niepełnosprawnych realizowane przez powiat.

W województwie mazowieckim 30 powiatowych centrów pomocy rodzinie nie prowadzi innych form wsparcia dla osób niepełnosprawnych, poza wskazanymi powyżej.

Pozostałych 12 jednostek podjęło lub planuje podjąć przedstawione poniżej inicjatywy:

„Program Wyrównywanie Różnic Między Regionami II" – finansowany ze środków PFRON i środków własnych wnioskodawców, Projekty systemowe w ramach PO KL – finansowane z EFS oraz środki własne beneficjentów, Poradnictwo rodzinne (konsultacje z prawnikiem, psychologiem, pracownikiem socjalnym) – finansowane z budżetu powiatów.

VIII. Podmioty ekonomii społecznej na Mazowszu

Ekonomia społeczna jest alternatywą dla gospodarki zorientowanej na „zysk ponad ludzi". Stanowi próbę połączenia gospodarowania z budowaniem więzi społecznych, których zasadniczym celem jest wzmocnienie bezpieczeństwa ekonomicznego i socjalnego jednostek ludzkich.

Wartością nadrzędną gospodarki rynkowej jest efektywność i konkurencyjność. Ekonomia społeczna, respektując wymogi efektywności gospodarowania, dąży do realizacji wielu innych wartości i celów: wzmacniania spójności społecznej, budowy zaufania, zwiększania bezpieczeństwa ekonomicznego i poziomu zatrudnienia, umacniania lokalnej i grupowej tożsamości, urzeczywistniania demokracji uczestniczącej oraz odkrywania radości z bycia we wspólnocie. Ekonomia społeczna opiera się na przedsiębiorstwach zakorzenionych w społeczności lokalnej, które zapewniają miejsca pracy i dochodów tym, którzy nie mogą tego osiągnąć w skomercjalizowanym sektorze rynkowym.

W ekonomii społecznej chodzi o tworzenie miejsc pracy tam, gdzie ludzie w danej chwili mieszkają lub gdzie chcą mieszkać. Dopiero takie miejsca pracy mogą być społecznie zakorzenione i to z kilku względów:

1. Są efektem społecznej mobilizacji i inicjatywy.
2. Miejsce pracy i miejsce zamieszkania są ściśle ze sobą powiązane.
3. Następuje tam połączenie własności i pracy.
4. Podmiot gospodarujący (przedsiębiorstwo społeczne) i środowisko społeczne, w którym działa są powiązane licznymi więziami, ze względu na wyżej wymienione cechy.
5. Odpowiedzialność za przedsiębiorstwo spada na wszystkie zaangażowane w nim osoby, a nie na właścicieli kapitału, jak dzieje się w sektorze komercyjnym.

Funkcje ekonomii społecznej:

1. Tworzenie nowych miejsc pracy adresowanych do ludzi zmarginalizowanych lub zagrożonych społeczną marginalizacją oraz usług w zakresie szkolenia zawodowego i umożliwienia transferu na tzw. pierwszy rynek pracy.
2. Dostarczanie usług socjalnych dla jednostek i zbiorowości czy wspólnot lokalnych, zwłaszcza tam, gdzie sektor prywatny i publiczny nie są w stanie zaspokoić rosnących potrzeb społecznych.
3. Pomnażanie kapitału społecznego.
4. Włączanie jednostek i grup społecznych w proces decyzji politycznych.
5. Tworzenie się alternatywnego systemu ekonomicznego i społecznego.

1. Instytucje ekonomii społecznej

a) **Organizacje pozarządowe** (stowarzyszenia i fundacje): w Polsce istnieje ponad 58 tysięcy organizacji pozarządowych (w tym 50 tys. stowarzyszeń i 7,5 tys. fundacji). Najwięcej stowarzyszeń i fundacji jest na Mazowszu. Podstawą działalności organizacji pozarządowych jest Ustawa o działalności pożytku

publicznego i wolontariacie z dnia 29 maja 2003 roku (Dz.U. nr 234 poz. 1536 z 2010r.).

b) **Organizacje gospodarcze** (czy otoczenia biznesu) - cechy, izby gospodarcze, organizacje zawodowe.
c) **Spółdzielnie** - w Polsce zarejestrowanych jest nieco ponad 12,5 tys. spółdzielni, (przy czym, wg danych Krajowej Rady Spółdzielczej, w praktyce działalność prowadzi niespełna 10 tys.). Są to m.in. spółdzielnie budowlane, mieszkaniowe, Spółdzielcze Kasy.
d) **Spółdzielnie socjalne**: formalnie wprowadzone przepisami Ustawy z 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. nr 94, poz. 651 z późn. zm.).
Według danych Krajowego Rejestru Sądowego dotychczas zarejestrowano 324 spółdzielnie socjalne, w tym na Mazowszu 32 spółdzielnie (stan na 26.04.2011r.) - źródło www.ozrss.pl.
e) **Zakłady Aktywności Zawodowej** - instytucja działająca w sferze zatrudnienia wspieranego i pomocy osobom doświadczającym szczególnych trudności na rynku pracy, powołana przepisami ustawy o rehabilitacji zawodowej i zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z 27 sierpnia 1997 roku (Dz.U. nr 123, poz.776 z późn. zm.) oraz Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 stycznia 2000r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz.U. nr 6, poz.77).
f) **Centra i Kluby Integracji Społecznej** - powołane do życia przepisami Ustawy o zatrudnieniu socjalnym z 13 czerwca 2003 roku (Dz.U. nr 122, poz.1143 z póź. zm.).
g) **Warsztaty terapii zajęciowej** - powołane na podstawie Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. z 2004 r. Nr 63, poz. 587) oraz Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997r.o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 1997 r. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.).
h) **Zakłady pracy chronionej** - działają w oparciu o Ustawę o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997r., Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2007 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. z 2007 r., Nr 242, poz. 1776).

Podmioty ekonomii społecznej działające w sektorze pomocy i integracji społecznej na Mazowszu pozyskują fundusze m.in. poprzez:

1. Zlecenia z jednostek samorządu terytorialnego, rzadziej instytucji centralnych, na dostarczenie usług społecznych.
2. Granty pozyskane w konkursach i przetargach, głównie z Europejskiego Funduszu Społecznego (PO KL), Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, Mechanizmu Norweskiego i innych.
3. Darowizny od darczyńców.
4. Wsparcie ze strony państwa np. spółdzielnie otrzymują wsparcie na podstawie art. 46 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, (Dz.U. Z 2008r. Nr 69 poz. 415 z późn. zm.), z regionalnych Funduszy Ekonomii Społecznej (do niedawna było 5 takich funduszy).
5. Przedsiębiorstwa społeczne pozyskują dużą część środków ze sprzedaży produktów i usług, kredytów, poręczeń i gwarancji, z inwestycji kapitałowych,

6. Spółdzielnie i organizacje z składek członkowskich.

Aktualnie dużym powodzeniem cieszą się granty publiczne, polegające na zlecaniu zadań organizacjom pozarządowym i innym podmiotom ekonomii społecznej oraz fundusze europejskie oraz Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO).

Ponadto Centra Integracji Społecznej z terenu Mazowsza otrzymują wsparcie do samorządów gminnych, powiatowych i Samorządu Województwa jak również pozyskują dodatkowe środki z działalności odpłatnej.

Głównym źródłem dochodów zakładów aktywności zawodowej są środki PFRON uzupełnione niewielkim wkładem samych organizatorów ZAZ oraz dochodami z działalności gospodarczej. Spółdzielnie socjalne jak w większości województw otrzymują jednorazowe dotacje na podjęcie działalności gospodarczej wynoszącą maksimum trzykrotność przeciętnego wynagrodzenia na jednego członka założyciela spółdzielni oraz dwukrotność przeciętnego wynagrodzenia na jednego przystępującego do spółdzielni.

W województwie mazowieckim (według rejestru Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego) obecnie działają m.in. następujące podmioty i instrumenty ekonomi społecznej[23]:

1. **Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ, w liczbie 4)** - są wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostką tworzoną przez powiat, gminę, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.
2. **Spółdzielnie socjalne (w liczbie 32)** - to podmiot łączący cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej, mająca umożliwić jej członkom, którymi muszą być w 50% osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, powrót do uregulowanego życia społecznego i aktywności na rynku pracy.
3. **Centra Integracji Społecznej (CIS, w liczbie 6)** - celem działalności jest reintegracja społeczna i zawodowa osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo.
4. **Kluby Integracji Społecznej (KIS, w liczbie 113)** - usytuowane najczęściej w strukturach ośrodków pomocy społecznej. KIS jest powołany przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową. Ich działalność skupiona na udostępnianiu informacji dla osób bezrobotnych oraz organizacja prac społecznie użytecznych i robót publicznych.
5. **Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ, w liczbie 67)** - zajmują się rehabilitacją społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

Przykładowe podmioty i instrumenty i ekonomii społecznej na Mazowszu zostały wskazane **w Załączniku Nr 3**

[23] http://www.mazowsze.uw.gov.pl/ps/index.html

IX. Integracja społeczna w ramach PO KL na Mazowszu

1. Razem dla Mazowsza – Edukacja w Działaniu

W roku 2010r. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, realizowało projekt systemowy „Razem dla Mazowsza – Edukacja w działaniu" - współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Działanie 7.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji.

Zgodnie z obowiązującymi „Zasadami przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007- 2013" celem projektu MCPS w roku 2010 było szkolenie i doradztwo dla pracowników i wolontariuszy placówek pomocy i integracji społecznej z terenu Województwa Mazowieckiego oraz udzielenie im wsparcia merytorycznego i metodycznego w zakresie rozwoju form aktywnej integracji, kierunków rozwoju pracy socjalnej, metod aktywizacji klientów pomocy społecznej, nowych form i narzędzi wsparcia indywidualnego i środowiskowego, poprawy systemów zarządzania jednostkami pomocy i integracji społecznej, budowania zintegrowanej polityki społecznej w regionie, a także w zakresie prawidłowej realizacji, monitoringu i ewaluacji projektów systemowych 7.1.1 i 7.1.2.

W ramach wniosku o dofinansowanie na 2010 rok zrealizowano następujące tematy szkoleń:

1. Rozwój środowiskowej pracy socjalnej – blok szkoleniowy, w tym 2 szkolenia 3-dniowe po 20 godzin dydaktycznych.
2. Praca z rodziną – blok szkoleniowy, w tym 2 szkolenia 3-dniowe po 20 godzin dydaktycznych.
3. Zarządzanie i funkcjonowanie instytucji pomocy społecznej – blok szkoleniowy, w tym 2 szkolenia 3-dniowe po 20 godzin dydaktycznych.
4. Rozwój lokalnych usług socjalnych – blok szkoleniowy, w tym 2 szkolenia 3-dniowe po 20 godzin dydaktycznych.
5. Przygotowanie i realizacja projektu – 3 szkolenia 3-dniowe w wymiarze po 20 godzin dydaktycznych.
6. Monitoring i ewaluacja projektów – 3 szkolenia 3-dniowe po 20 godzin dydaktycznych.
7. Finansowanie i rozliczanie projektu – 4 szkolenie 3-dniowe po 20 godzin dydaktycznych.
8. Praca z osobami z zaburzeniami psychicznymi – 4 szkolenia 3-dniowe po 20 godzin dydaktycznych.
9. Mediacje i negocjacje w pracy z trudnym klientem – 3 szkolenia 3-dniowe po 20 godzin dydaktycznych.
10. Superwizja na potrzeby pracy socjalnej – 1 szkolenie 4-modułowe w wymiarze 80 godzin dydaktycznych dla grupy zaawansowanej oraz 1 szkolenie 4-modułowe w wymiarze 80 godzin dydaktycznych dla grupy początkującej.
11. Asystent rodziny i Asystent osoby niepełnosprawnej - 2 szkolenie 3-dniowe w wymiarze po 20 godzin dydaktycznych o tematyce Asystent rodziny oraz

2 szkolenia 3-dniowe w wymiarze po 20 godzin dydaktycznych o tematyce Asystent osoby niepełnosprawnej.

12. Zarządzanie usługami w pomocy społecznej – 3 szkolenia 3-dniowe w wymiarze po 20godzin dydaktycznych.
13. Ustawodawstwo socjalne – 4 szkolenia 2-dniowe w wymiarze po 14 godzin dydaktycznych.
14. Aktywna integracja w ustawodawstwie socjalnym – trzy szkolenia jednodniowe w wymiarze po 8 godzin dydaktycznych.
15. Nowe metody wykorzystywane w pracy socjalnej (coaching, mentoring, tutoring) – 3 szkolenia 3-dniowe w wymiarze po 20 godzin dydaktycznych.
16. Rola organizacji pozarządowych w budowaniu partnerstw lokalnych – trzy szkolenia 2-dniowe w wymiarze po 14 godzin dydaktycznych.
17. Dobre praktyki ekonomii społecznej w krajach Unii Europejskiej – 1 szkolenie trzydniowe w wymiarze 20 godzin dydaktycznych.
18. Aktywna integracja – 6 szkoleń 3-dniowych, w wymiarze po 20 godzin dydaktycznych.
19. Stres i wypalenie zawodowe – 5 szkoleń dwudniowych w wymiarze po 14 godzin dydaktycznych.
20. Realizacja i rozliczanie projektu systemowego przez OPS/PCPR – 5 szkoleń 2-dniowych w wymiarze po 14 godzin dydaktycznych.
21. Ustawodawstwo przy realizacji projektów systemowych – 4 szkolenia dwudniowe w wymiarze po 20 godzin dydaktycznych.
22. Przygotowanie wniosku o dofinansowanie projektu systemowego – 5 szkoleń jednodniowych w wymiarze po 8 godzin dydaktycznych.

Ponadto w ramach zadań odbyły się dwie konferencje dla przedstawicieli OPS/PCPR i ROPS, a także:

12 seminariów tematycznych, w tym:

a. 4 seminaria w subregionach województwa.
b. 4 seminaria regionalne.
c. 4 seminaria dla powiatów wytypowanych do uczestnictwa w zadaniach od 1 do 4, w celu przygotowania uczestników do budowy partnerstw powiatowych.

Przygotowano i wydano 3 publikacje oraz 4 biuletyny. Przeprowadzono dwa badania ewaluacyjne. Prowadzone było specjalistyczne doradztwo dla OPS i PCPR.

Doradztwo prowadzone było w formach: telefonicznej, mailowej oraz bezpośrednio w siedzibach placówek pomocy i integracji społecznej na terenie Mazowsza.

W ramach zadania 25 zorganizowano 8 wizyty studyjnych – krajowych (cztery) w województwie śląskim, kujawsko-pomorskim, świętokrzyskim i małopolskim i lokalnych (cztery) na terenie województwa mazowieckiego.

W wizytach studyjnych uczestniczyli przedstawiciele OPS i PCPR, łącznie wzięło w nich udział 144 osoby.

W roku 2010 w szkoleniach, konferencjach, seminariach tematycznych oraz wizytach studyjnych krajowych i lokalnych, zorganizowanych w ramach projektu systemowego MCPS „Razem dla Mazowsza – Edukacja w działaniu" wzięło udział 2369 pracowników jednostek

pomocy i integracji społecznej, organizacji pozarządowych oraz innych służb społecznych z terenu województwa mazowieckiego.

Zakupiono materiały promocyjne, które były wręczane uczestnikom szkoleń, konferencji, seminariów tematycznych oraz wizyt studyjnych krajowych i lokalnych.

2. Projekty realizowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie

Na 42 powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy społecznej w Płocku i Radomiu w 2010r. projekty systemowe współfinansowane ze środków na pomoc społeczną Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki realizowało **41 placówek** na łączną kwotę **33 936 821,31 zł.** Jedynie powiatowe centrum w Piasecznie nie realizowało projektu PO KL. W 2011r. projekty w ramach programu operacyjnego PO KL planuje realizować **40 placówek** na Mazowszu na łączną kwotę **35 241 149,88 zł.** Planów w tym zakresie na rok 2011 nie wykazały powiatowe centra pomocy rodzinie w Piasecznie i Przasnyszu.

Projekty powiatowych centrów pomocy rodzinie, miejskich ośrodków pomocy rodzinie/miejskich ośrodków pomocy społecznej w Płocku i Radomiu obejmą w 2011r. 3737 osób (w 2010 r. było to 3880 osób).

Projekty będą realizowane przy pomocy następujących narzędzi realizacji działań ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego: **32 powiatowe centra** wybrały kontrakty, **4** wybrały Programy Aktywności Lokalnej **(PAL)**, zaś **21 centrów** wybrało także inne narzędzia: indywidualny program usamodzielniania, program integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych, umowy analogiczne do kontraktów socjalnych, pracę socjalną).

W przypadku innych **projektów konkursowych** w ramach środków z Unii Europejskiej tylko **4 powiatowe centra** realizują działania tego typu (PCPR Białobrzegi, PCPR Płock, MOPR w Płocku i Radomiu), **3 powiatowe centra** uczestniczą w partnerstwie jako uczestnik innego projektu finansowanego z PO KL (PCPR Płock, PCPR Siedlce, MOPR w Ostrołęce).

12 jednostek wyraziło chęć zgłoszenia realizowanych przez siebie projektów jako przykładów dobrej praktyki: PCPR Mińsk Mazowiecki, PCPR Nowy Dwór Mazowiecki, PCPR Ostrołęka, MOPR Ostrołęka, PCPR Pruszków, PCPR Pułtusk, MOPS Radom, PCPR Siedlce, PCPR Sierpc, PCPR Sokołów Podlaski, WCPR, PCPR Wyszków.

Z powiatowym urzędem pracy przy realizacji projektów systemowych PO KL współpracują **23 jednostki z czego 16** ma podpisane umowy lub porozumienia **w tym zakresie, a jedno PCPR jest** w trakcie procesu negocjacji jego warunków.

Przykładowe programy realizowane w ramach PO KL przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie wskazano **w załączniku nr 4.**

3. Projekty realizowane przez ośrodki pomocy społecznej

Z informacji zebranych w bilansie, **na 327 wszystkich** (w tym 18 dzielnic M. st. Warszawy) ośrodków pomocy społecznej w województwie mazowieckim- w 2010 roku projekty w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL) realizowało **227 ośrodków** pomocy społecznej na Mazowszu na łączną kwotę **53 178 130,26 zł.**

W 2011 roku projekty w ramach PO KL planuje realizować **227 placówek** na łączną kwotę **38 758 377,35 zł.**

Projekty ośrodków pomocy społecznej obejmą w 2011 roku 3 544 osoby (w 2010r. 4 100 osób).

Projekty systemowe były realizowane w ośrodkach pomocy społecznej przy pomocy następujących narzędzi realizacji działań: **239 ośrodków** wybrało kontrakty, **27 ośrodków** wybrało PAL, zaś **10 ośrodków** inne narzędzia (wywiad środowiskowy, praca socjalna, doradztwo zawodowe, asystent rodziny, wsparcie psychologa, szkolenia kursy, program integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

Projekty systemowe PO KL były realizowane w ramach partnerstwa w 8 **ośrodkach** i były to: Szreńsk (powiat mławski), Bulkowo, Słupno, Staroźreby (powiat płocki), Michałowice (powiat pruszkowski), Kowala (powiat radomski), Jastrząb (powiat szydłowiecki), Tłuszcz (powiat wołomiński).

W przypadku **projektów konkursowych** w ramach środków z Europejskiego Funduszu Społecznego **16 ośrodków** realizowało działania tego typu (Opinogóra Górna powiat ciechanowski, Szczawin Kościelny powiat gostyniński, Serock powiat legionowski, Karczew powiat otwocki, Bodzanów, Drobin powiat płocki, miasto Przasnysz, M. st. Warszawa dzielnice: Bielany, Śródmieście, Wawer, Włochy, Żoliborz, Liw powiat węgrowski, miasto Wyszków, Siemiątkowo powiat żuromiński).

8 ośrodków uczestniczyło w partnerstwie, jako uczestnik innego projektu finansowanego z PO KL (Opinogóra Górna powiat ciechanowski, Naruszewo powiat płoński, miasto Przasnysz, Kowala powiat radomski, Mordy, Skórzec powiat siedlecki, Dzielnica Śródmieście M. st. Warszawy, Zabrodzie powiat wyszkowski), **31 ośrodków** wyraziło chęć zgłoszenia realizowanych przez siebie projektów jako przykładów dobrej praktyki: Gostynin gmina miejska, Serock (powiat legionowski), Lipsko, Mrozy (powiat miński), Lipowiec Kościelny (powiat mławski), Czosnów (powiat nowodworski), Goworowo (powiat ostrołęcki), Prażmów (powiat piaseczyński), Bodzanów, Słupno (powiat płocki), Płońsk gmina miejska, Pruszków, Przasnysz gmina wiejska, Pokrzywnica, Pułtusk (powiat pułtuski), Iłża, Kowala, Pionki gmina miejska, Skaryszew (powiat radomski), Chlewiska (powiat szydłowiecki), Białołęka, Mokotów, Praga Płd, Śródmieście, Ursynów, Włochy, Wola (M. st. Warszawa), Stoczek (powiat węgrowski), Wyszków, Przyłęk (powiat zwoleński), Puszcza Mariańska (powiat żyrardowski).

Z powiatowym urzędem pracy przy realizacji projektów systemowych PO KL współpracuje **219 ośrodków pomocy, z czego 183 ośrodków** ma podpisane stosowne umowy lub porozumienia, **a 3 ośródki** są w trakcie ich negocjowania.

Z powodu braku gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych do projektów nie przystąpiły gminy: Chynów (powiat grójecki), Nieporęt (powiat legionowski), Karniewo, Maków Mazowiecki (powiat makowski), Sulejówek (powiat miński), Brok (powiat ostrowski), Sierpc gmina miejska, Nowa Sucha (powiat sochaczewski), Bielany (powiat sokołowski).

Gminy Chynów, Maków Mazowiecki, Sulejówek, Brok, Sierpc i Bielany - jako powód braku strategii podały, że jest ona w trakcie opracowywania. Nieporęt podał jako przyczynę nie uchwalenie jej przez Radę Gminy. Gminy Karniewo i Nowa Sucha nie podały żadnej przyczyny.

Z informacji zebranych w bilansie, **na 327 wszystkich** (w tym 18 dzielnic M. st. Warszawy) ośrodków pomocy społecznej w województwie mazowieckim - w 2010r. projekty w ramach programu operacyjnego PO KL realizowało **227 ośrodków** pomocy społecznej na Mazowszu na łączną kwotę **53 178 130,26 zł.**

W 2011 roku projekty w ramach PO KL planuje realizować **227 placówek** na łączną kwotę **38 758 377,35 zł.**

Projekty ośrodków pomocy społecznej obejmą w 2011 roku 3 544 osoby (w 2010r. 4 100 osób).

Projekty systemowe były realizowane w ośrodkach pomocy społecznej przy pomocy następujących narzędzi realizacji działań: **239 ośrodków** wybrało kontrakty, **27 ośrodków** wybrało PAL, zaś **10 ośrodków** inne narzędzia (wywiad środowiskowy, praca socjalna, doradztwo zawodowe, asystent rodziny, wsparcie psychologa, szkolenia kursy, program integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

Projekty systemowe PO KL były realizowane w ramach partnerstwa w 8 **ośrodkach** i były to: Szreńsk (powiat mławski), Bulkowo, Słupno, Staroźreby (powiat płocki), Michałowice (powiat pruszkowski), Kowala (powiat radomski), Jastrząb (powiat szydłowiecki), Tłuszcz (powiat wołomiński).

W przypadku **projektów konkursowych** w ramach środków z Europejskiego Funduszu Społecznego **16 ośrodków** realizowało działania tego typu (Opinogóra Górna powiat ciechanowski, Szczawin Kościelny powiat gostyniński, Serock powiat legionowski, Karczew powiat otwocki, Bodzanów, Drobin powiat płocki, miasto Przasnysz, M. st. Warszawa dzielnice: Bielany, Śródmieście, Wawer, Włochy, Żoliborz, Liw powiat węgrowski, miasto Wyszków, Siemiątkowo powiat żuromiński).

8 ośrodków uczestniczyło w partnerstwie, jako uczestnik innego projektu finansowanego z PO KL (Opinogóra Górna powiat ciechanowski, Naruszewo powiat płoński, miasto Przasnysz, Kowala powiat radomski, Mordy, Skórzec powiat siedlecki, Dzielnica Śródmieście M. st. Warszawy, Zabrodzie powiat wyszkowski), **31 ośrodków** wyraziło chęć zgłoszenia realizowanych przez siebie projektów jako przykładów dobrej praktyki,

Z powiatowym urzędem pracy przy realizacji projektów systemowych PO KL współpracuje **219 ośrodków pomocy, z czego 183 ośrodków** ma podpisane stosowne umowy lub porozumienia, **a 3 ośródki** są w trakcie ich negocjowania.

Z powodu braku gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych do projektów nie przystąpiły gminy: Chynów (powiat grójecki), Nieporęt (powiat legionowski), Karniewo, Maków Mazowiecki (powiat makowski), Sulejówek (powiat miński), Brok (powiat ostrowski), Sierpc gmina miejska, Nowa Sucha (powiat sochaczewski), Bielany (powiat sokołowski).

Gminy Chynów, Maków Mazowiecki, Sulejówek, Brok, Sierpc i Bielany - jako powód braku strategii podały, że jest ona w trakcie opracowywania. Nieporęt podał jako przyczynę nie uchwalenie jej przez Radę Gminy. Gminy Karniewo i Nowa Sucha nie podały żadnej przyczyny.

Przykładowe programy realizowane w ramach PO KL przez Ośrodki Pomocy Społecznej wskazano **w załączniku nr 5.**

X. Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich

Na mocy porozumienia zawartego pomiędzy Województwem Mazowieckim a Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS) Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej prowadziło działania koordynacyjne w zakresie realizacji Programu Integracji Społecznej w ramach Poakcesyjnego Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich.

Celem programu było podniesienie poziomu integracji społecznej w gminach na terenach wiejskich i miejsko-wiejskich.

Do udziału w programie zakwalifikowano 500 gmin z trzynastu województw, w tym **102 gminy z terenu województwa mazowieckiego,** o szczególnie niekorzystnej sytuacji w zakresie m. in. struktury demograficznej, położenia czy niewielkiej aktywności społeczności lokalnej.

Realizacja programu była finansowana z pożyczki udzielonej przez Bank Światowy na podstawie umowy zawartej z Rządem Rzeczpospolitej Polskiej.

Środki przyznane ogółem dla gmin z województwa mazowieckiego wynoszą **ponad 8 milionów EURO** co stanowi około 11% całości alokowanych środków objętych programem.

Program wspierał gminy w zakresie wdrażania strategii rozwiązywania problemów społecznych na szczeblu lokalnym oraz sprzyjał przeciwdziałaniu procesowi wykluczenia społecznego osób w wieku poprodukcyjnym oraz z rodziny zagrożonych zjawiskami patologicznymi, zwłaszcza młodzieży – poprzez usługi finansowane z Programu Integracji Społecznej.

Grupa I - Usługi dla osób starszych

1. Usługi opiekuńcze o różnym zakresie i charakterze – zależnie od indywidualnych potrzeb – zaczynając od pomocy sąsiedzkiej, a kończąc na usługach profesjonalnie przygotowanych opiekunek.
2. Środowiskowe formy opieki nad osobami starszymi.
3. Rozwój usług wspomagających (np.: transport, gastronomia, kształcenie ustawiczne, wypożyczalnie sprzętu ułatwiającego samodzielne funkcjonowanie czy pielęgnację).
4. Pomoc w okresowym wyręczaniu rodziny w opiece nad osobą starszą.
5. Działania wspierające w wykonywaniu drobnych prac remontowych.
6. Mieszkania chronione.
7. Wspieranie różnych form samopomocy.
8. Rozwój lokalnych instytucjonalnych form opieki, itp.

Grupa II - Usługi dla dzieci i młodzieży

1. Rozwój sieci placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego, świetlic środowiskowych, ognisk wychowawczych, kół zainteresowań z szeroką ofertą dającą możliwość rozwoju zainteresowań, promującą pożądane zachowania, kształtującą właściwe postawy.
2. Tworzenie specjalistycznych placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego dla dzieci o szczególnych potrzebach.
3. Tworzenie klubów młodzieżowych z ofertą adekwatną do potrzeb nastolatków.

4. Doradztwo i interwencja kryzysowa.
5. Organizacja wolontariatu młodzieży.
6. Wspieranie zastępczych form opieki rodzinnej dla dzieci z rodzin dysfunkcjonalnych. itp.

Grupa III - Usługi dla rodzin

1. Doradztwo prawne, społeczne, edukacyjne i psychologiczne.
2. Opieka instytucjonalna dla dzieci w wieku szkolnym i młodszych.
3. Opieka dzienna w niepełnym wymiarze czasowym, mini przedszkola i żłobki.
4. Rozwiązywanie problemów rodzinnych oraz związanych z nadużywaniem alkoholu i uzależnieniem od narkotyków.
5. Dodatkowe usługi dla osób niepełnosprawnych (fizycznie i intelektualnie), włączając w to opiekę dzienną, opiekę w domu i usługi instytucjonalne (tzn. terapia, rehabilitacja). Usługi nie mogą powielać już istniejących usług świadczonych przez instytucje publiczne (w tym NFZ), chyba że są niewystarczające dla wybranych grup.
6. Asystowanie osobie niepełnosprawnej.
7. Transport umożliwiający udział w życiu społecznym i publicznym, itp.

Grupa IV - Wsparcie szkoleniowe i usługi eksperckie

Są to usługi dla kadry gmin i partnerów społecznych, które mają wspomóc w podniesieniu jakości usług (lub ich zaplanowaniu albo wdrażaniu) świadczone na rzecz osób starszych, dzieci i młodzieży oraz rodzin np.:

1. Wyjazd studyjny członków gminnego Zespołu Roboczego ds. Aktualizacji GSRPS w celu poznania dobrych praktyk w zakresie planowanych w strategii usług.
2. Szkolenie nt. pozyskiwania środków zewnętrznych (poza środkami BŚ) na sfinansowanie zadań zaplanowanych w strategii.
3. Organizacja warsztatów w ramach partycypacyjnego modelu budowania Gminnej Strategii Rozwiązywania problemów Społecznych.

W województwie mazowieckim w latach 2008 – 2010 przeprowadzono na terenie wybranych 102 gmin w ramach Poakcesyjnego Programu Wspierania Obszarów Wiejskich ponad 1400 działań integracyjnych ze szczególnym wsparciem komponentów polityki społecznej – kultury, folkloru ,sportu, turystyki, ekologii i edukacji.

Przykładowe projekty zrealizowane w ramach PPWOW przy uwzględnieniu grup odbiorców wskazano **w Załączniku nr 6.**

XI. Zakończenie

Opracowanie niniejszego Raportu stanowi w szczególności realizację jednego z pierwszych, obowiązkowych zadań Obserwatorium Integracji Społecznej, które w 2011r. rozpoczęło swą działalność na Mazowszu.

Praca ta, poza wymogami umowy zawartej pomiędzy Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, a Województwem Mazowieckim - pozwoliła również na rozpoczęcie dyskursu na temat pomiaru stopnia integracji społecznej czyli jej mierników, a także sposobów obserwowania tego procesu ze szczebla regionalnego.

Bilans Otwarcia powstał także przy założeniu, że z dniem 1 stycznia 2011r. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej będzie aktywnie uczestniczyło w procesie uporządkowania i upowszechnienia informacji, wiedzy i danych na temat integracji społecznej w regionie.

W Raporcie znalazły się więc materiały, które udało się zgromadzić, o tych działaniach, badaniach, analizach i programach, które z punktu widzenia regionalnego ośrodka polityki społecznej, a także zdaniem zespołu redakcyjnego - ukazują zakres:

1. Aktywności lokalnej, w tym realizowanej przy wykorzystaniu środków unijnych.
2. Partnerskiej współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi.
3. Wspomagania społeczności ku samopomocy.
4. Wsparcia w ramach instytucji pomocy społecznej.
5. Realizacji projektów systemowych w ramach PO KL.
6. Działań w ramach Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich.

Biorąc pod uwagę, że cała sfera działań – o których mowa, dotyczy kształtowania kapitału ludzkiego, podwyższania potencjału społecznego, poprawy sytuacji osób i grup wymagających wsparcia przy realizacji ról indywidualnych, grupowych, społecznych i zawodowych - są podstawy aby uznać, że składa się ona na obrazy integracji społecznej na Mazowszu.

W toku prac nad Raportem zaobserwowano duże potrzeby w dziedzinie uporządkowania wiedzy o integracji społecznej oraz innych sferach działań z zakresu polityki społecznej. Brakuje narzędzi, kompetencji, wymiany doświadczeń, kanałów komunikacji, zespołowego działania.

Mazowiecki „Bilans Otwarcia" potraktowany został, przede wszystkim jako obraz działań o charakterze jakościowym, mniej w nim danych o środkach, wydatkowanych na poszczególne działania. Autorom opracowania – Zespołowi OIS zależało w szczególności na zaobserwowaniu tych wszystkich form aktywności, które składają się na dynamiczne zjawisko integracji społecznej, które stało się obecnie podstawową wartością lokalnej polityki społecznej.

XII. Wykaz załączników

Załącznik Nr 1 Wykaz powiatów i gmin województwa mazowieckiego 82

Załącznik Nr 2 Wykaz przykładowych programów adresowanych do osób dotkniętych przemocą w rodzinie 88

Załącznik Nr 3 Wykaz przykładowych podmiotów i instrumentów ekonomii społecznej w województwie mazowieckim 90

Załącznik Nr 4 Przykładowe programy realizowane w ramach PO KL przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie na Mazowszu..... 92

Załącznik Nr 5 Przykładowe programy realizowane w ramach PO KL przez Ośrodki Pomocy Społecznej na Mazowszu 93

Załącznik Nr 6 Przykładowe programy realizowane w ramach Poakcesyjnego Programu Wspierani Obszarów Wiejskich na Mazowszu. 94

Załącznik Nr 1

Wykaz powiatów i gmin województwa mazowieckiego

L.p.	Herb	Powiat	Powierzchnia	Ludność ogółem	Gminy
1.		białobrzeski	639 km^2	33 713	gminy miejsko-wiejskie: Białobrzegi, Wyśmierzyce gminy wiejskie: Promna, Radzanów, Stara Błotnica, Stromiec
2.		ciechanowski	1 060 km^2	90 173	gminy miejsko-wiejskie: Ciechanów, Glinojeck gminy wiejskie: Gołymin-Ośrodek, Grudusk, Ojrzeń, Opinogóra Górna, Regimin, Sońsk
3.		garwoliński	1 285 km^2	107 016	gminy miejsko-wiejskie: Garwolin, Łaskarzew, Pilawa, Żelechów gminy wiejskie: Górzno, Maciejowice, Miastków Kościelny, Parysów, Sobolew, Trojanów, Wilga
4.		gostyniński	615 km^2	46 674	gminy miejsko-wiejskie: Gostynin gminy wiejskie: Pacyna, Sanniki, Szczawin Kościelny
5.		grodziski	367 km^2	82 636	gminy miejsko-wiejskie: Grodzisk Mazowiecki gminy miejskie: Milanówek, Podkowa Leśna gminy wiejskie: Baranów, Jaktorów, Żabia Wola
6.		grójecki	1 268 km^2	97 037	gminy miejsko-wiejskie: Grójec, Mogielnica, Nowe Miasto n. Pilicą, Warka gminy wiejskie: Belsk Duży, Błędów, Chynów, Goszczyn, Jasieniec, Pniewy
7.		kozienicki	916 km^2	61 132	gminy miejsko-wiejskie: Kozienice gminy wiejskie: Garbatka-Letnisko, Głowaczów, Gniewoszów, Grabów n. Pilicą, Magnuszew, Sieciechów

L.p.	Herb	Powiat	Powierzchnia	Ludność ogółem	Gminy
8.		legionowski	390 km^2	104 209	gminy miejsko-wiejskie: Serock gminy miejskie: Legionowo gminy wiejskie: Jabłonna, Nieporęt, Wieliszew
9.		lipski	740 km^2	35 937	gminy miejsko-wiejskie:: Lipsko gminy wiejskie: Chotcza, Ciepielów, Rzeczniów, Sienno, Solec n. Wisłą
10.		łosicki	772 km^2	31 985	gminy miejsko-wiejskie: Łosice gminy wiejskie: Huszlew, Olszanka, Platerów, Sarnaki, Stara Kornica
11.		makowski	1 064 km^2	46 005	gminy miejsko-wiejskie:: Maków Mazowiecki, Różan gminy wiejskie: Czerwonka, Karniewo, Krasnosielc, Młynarze, Płoniawy-Bramura, Rzewnie, Sypniewo, Szelków
12.		miński	1 164 km^2	144 818	gminy miejsko-wiejskie: Halinów, Kałuszyn, Mińsk Mazowiecki gminy miejskie: Sulejówek gminy wiejskie: Cegłów, Dębe Wielkie, Dobre, Jakubów, Latowicz, Mrozy, Siennica, Stanisławów
13.		mławski	1 182 km^2	72 659	gminy miejskie: Mława gminy wiejskie: Dzierzgowo, Lipowiec Kościelny, Radzanów, Strzegowo, Stupsk, Szreńsk, Szydłowo, Wieczfnia Kościelna, Wiśniewo
14.		nowodworski	695 km^2	76 737	gminy miejsko-wiejskie: Nasielsk, Nowy Dwór Mazowiecki, Zakroczym gminy wiejskie: Czosnów, Leoncin, Pomiechówek,

L.p.	Herb	Powiat	Powierzchnia	Ludność ogółem	Gminy
15.		ostrołęcki	2 098 km^2	84 661	gminy miejsko-wiejskie: Myszyniec gminy wiejskie: Baranowo, Czarnia, Czerwin, Goworowo, Kadzidło, Lelis, Łyse, Olszewo-Borki, Rzekuń, Troszyn
16.		m. Ostrołęka	29 km^2	53 879	
17.		ostrowski	1 218 km^2	74 508	gminy miejsko-wiejskie: Brok, Ostrów Mazowiecka gminy wiejskie: Andrzejewo, Boguty-Pianki, Małkinia Górna, Nur, Stary Lubotyń, Szulborze Wielkie, Wąsewo, Zaręby Kościelne
18.		otwocki	616 km^2	120 198	gminy miejsko-wiejskie: Karczew gminy miejskie: Józefów, Otwock gminy wiejskie: Celestynów, Kołbiel, Osieck, Sobienie-Jeziory, Wiązowna
19.		piaseczyński	621 km^2	159 303	gminy miejsko-wiejskie: Góra Kalwaria, Konstancin Jeziorna, Piaseczno, Tarczyn gminy wiejskie: Lesznowola, Prażmów
20.		płocki	1 796 km^2	107 756	gminy miejsko-wiejskie: Drobin, Gąbin, Wyszogród gminy wiejskie: Bielsk, Bodzanów, Brudzeń Duży, Bulkowo, Łąck, Mała Wieś, Nowy Duninów, Radzanowo, Słubice, Słupno, Stara Biała, Staroźreby
21.		m. Płock	88 km^2	126 255	

L.p.	Herb	Powiat	Powierzchnia	Ludność ogółem	Gminy
22.		płoński	1 380 km^2	87 181	gminy miejsko-wiejskie: Płońsk, Raciąż gminy wiejskie: Baboszewo, Czerwińsk n. Wisłą, Dzierzążnia, Joniec, Naruszewo, Nowe Miasto, Sochocin, Załuski
23.		pruszkowski	246 km^2	151 068	gminy miejsko-wiejskie: Brwinów gminy miejskie: Piastów, Pruszków gminy wiejskie: Michałowice, Nadarzyn, Raszyn
24.		przasnyski	1 219 km^2	52 338	gminy miejsko-wiejskie: Chorzele, Przasnysz gminy wiejskie: Czernice Borowe, Jednorożec, Krasne, Krzynowłoga Mała
25.		przysuski	801 km^2	42 880	gminy miejsko-wiejskie: Przysucha gminy wiejskie: Borkowice, Gielniów, Klwów, Odrzywół, Potworów, Rusinów, Wieniawa
26.		pułtuski	872 km^2	50 910	gminy miejsko-wiejskie: Pułtusk gminy wiejskie: Gzy, Obryte, Pokrzywnica, Świercze, Winnica, Zatory
27.		radomski	1 530 km^2	147 534	gminy miejsko-wiejskie: Iłża, Pionki, Skaryszew gminy wiejskie: Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia-Letnisko, Kowala, Przytyk, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew
28.		m. Radom	112 km^2	223 110	

L.p.	Herb	Powiat	Powierzchnia	Ludność ogółem	Gminy
29.		siedlecki	1 604 km^2	80 574	gminy miejsko-wiejskie: Mordy gminy wiejskie: Domanice, Korczew, Kotuń, Mokobody, Paprotnia, Przesmyki, Siedlce, Skórzec, Suchożebry, Wiśniew, Wodynie, Zbuczyn Poduchowny
30.		m. Siedlce	32 km^2	77 332	
31.		sierpecki	852 km^2	52 927	gminy miejsko-wiejskie: Sierpc gminy wiejskie: Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz
32.		sochaczewski	734 km^2	84 040	gminy miejsko-wiejskie: Sochaczew gminy wiejskie: Brochów, Iłów, Młodzieszyn, Nowa Sucha, Rybno, Teresin
33.		sokołowski	1 131 km^2	55 661	gminy miejsko-wiejskie: Kosów Lacki, Sokołów Podlaski gminy wiejskie: Bielany, Ceranów, Jabłonna Lacka, Repki Sabnie, Sterdyń
34.		szydłowiecki	452 km^2	39 859	gminy miejsko-wiejskie: Szydłowiec gminy wiejskie: Chlewiska, Jastrząb, Mirów, Orońsko
35.		M. st. Warszawa	517 km^2	1 716 855	dzielnice: Bemowo, Białołęka, Bielany, Mokotów, Ochota, Praga Płd., Praga Płn., Rembertów, Śródmieście, Targówek, Ursus, Ursynów, Wawer, Wesoła, Wilanów, Włochy, Wola, Żoliborz

L.p.	Herb	Powiat	Powierzchnia	Ludność ogółem	Gminy
36.		warszawski zach.	534 km^2	106 094	gminy miejsko-wiejskie: Błonie, Łomianki, Ożarów Mazowiecki gminy wiejskie: Izabelin, Kampinos, Leszno, Stare Babice
37.		węgrowski	1 222 km^2	66 976	gminy miejsko-wiejskie: Łochów gminy miejskie: Węgrów gminy wiejskie: Grębków, Korytnica, Liw, Miedzna, Sadowne, Stoczek, Wierzbno
38.		wołomiński	953 km^2	215 583	gminy miejsko-wiejskie: Radzymin, Tłuszcz, Wołomin gminy miejskie: Kobyłka, Marki, Ząbki, Zielonka gminy wiejskie: Dąbrówka, Jadów, Klembów, Poświętne, Strachówka
39.		wyszkowski	875 km^2	72 423	gminy miejsko-wiejskie: Wyszków gminy wiejskie: Brańszczyk, Długosiodło, Rząśnik, Somianka, Zabrodzie
40.		zwoleński	573 km^2	36 774	gminy miejsko-wiejskie: Zwoleń gminy wiejskie: Kazanów, Policzna, Przyłęk, Tczów
41.		żuromiński	807 km^2	39 596	gminy miejsko-wiejskie: Bieżuń, Żuromin gminy wiejskie: Kluczbork-Osada, Lubowidz, Lutocin, Siemiątkowo Koziebrodzkie
42.		żyrardowski	533 km^2	75 508	gminy miejsko-wiejskie: Mszczonów gminy miejskie: Żyrardów gminy wiejskie: Puszcza Mariańska, Radziejowice, Wiskitki
43		**Województwo Mazowieckie:**		Powierzchnia - 35 558,18 km² , Ludność - 5 222 167	

Załącznik Nr 2

Wykaz przykładowych programów adresowanych do osób dotkniętych przemocą w rodzinie

1. „Młodość bez przemocy".
   Realizator: Towarzystwo Pomocy Młodzieży z Warszawy
2. „Przemocy powiedz NIE" – program pomocy dziecku pokrzywdzonemu.
   Realizator: Stowarzyszenie Stołeczny Dom z Radomia
3. „Bezpieczny Dom w Drodze do Wyzwolenia z Przemocy w Rodzinie".
   Realizator: Stowarzyszenie Pomocy Bezdomnym w Warszawie
4. Projekt skierowany do dwóch grup odbiorców; młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych i rodziców - Realizator: Stowarzyszenie ASLAN z Warszawy
5. „Razem bezpieczniej" – program profilaktyczny dla rodzin.
   Realizator: Stowarzyszenie Katolicki Ruch Antynarkotyczny „KARAN" z Radomia
6. „Rodzina bez przemocy".
   Realizator: Chorągiew Mazowiecka Związku Harcerstwa Polskiego Hufiec Związku Harcerstwa Polskiego Płock
7. „Lubię być mamą".
   Realizator: Stowarzyszenie dla Rodzin z Warszawy.
8. Informator dla świadka przemocy w rodzinie
   Realizator: Fundacja Mederi z Warszawy.
9. „Interdyscyplinarna Pomoc Dziecku i Rodzinie Doświadczających Przemocy.
   Realizator: Diecezja Warszawsko-Praska Kuria Biskupia.
10. „Stop przemocy!"
    Realizator: Towarzystwo Przyjaciół Dzieci w Warszawie.
11. „Falochron II – Dobre praktyki, kontynuacja"
    Realizator: Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Problemami Emocjonalnymi „SPOZA"
12. „Program przeciwdziałający przemocy w rodzinie – skierowany do osób zagrożonych przemocą w rodzinie w szczególności kobiet, młodzieży i dzieci".
    Realizator: Stowarzyszenie Pedagogów i Psychologów „AGO" z Nowego Dworu Mazowieckiego.
13. „System Oparcia Społecznego – SOS".

Realizator: Stowarzyszenie Pomocy Osobom Potrzebującym „PRZYSTAŃ" z Sochaczewa.

14. Program oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych skierowany do osadzonych w zakładach karnych na terenie województwa mazowieckiego przeciwdziałający przemocy w rodzinie.

    Realizator: Ogólnopolskie Stowarzyszenie Świadczące Pomoc Osobom Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych „Trzeźwy Kierowca" z Kutna.

15. Programy szkoleniowe, interdyscyplinarne podnoszące kompetencje różnych służb społecznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

    Realizator: Zarząd Rejonowy Polskiego Czerwonego Krzyża w Ciechanowie.

Załącznik Nr 3

Wykaz przykładowych podmiotów i instrumentów ekonomii społecznej w województwie mazowieckim

I . Zakłady Aktywności Zawodowej:

1.Galeria „Apteka Sztuki" Zakład Aktywności Zawodowej Osób Niepełnosprawnych - Stowarzyszenia „Otwarte Drzwi"- Warszawa,

2. Zakład Aktywności Zawodowej „Pracownia Rzeczy Różnych - Fundacja na Rzecz Umacniania Więzi Rodzinnych i Społecznych SYNAPSIS – Warszawa,

3. Zakład Aktywności Zawodowej - Caritas Diecezji Siedleckiej – Siedlce,

4.Rolniczy Zakład Aktywności Zawodowej dla Osób Niewidomych Fundacja „Praca dla Niewidomych" - Stanisławowo k/Drobina, pow. Płock

II. Spółdzielnie socjalne:

1. Spółdzielnia Socjalna Osób Niepełnosprawnych „Panaceum" - Radom,
2. Spółdzielnia Socjalna „Nowa" - Radom,
3. Wyszkowska Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Szron"- Wyszków,
4. Spółdzielnia Socjalna „Wspólna Praca" - Warszawa,
5. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Wspólna Sprawa" - Radom,
6. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „ Ostrowianka" - Ostrów Maz.
7. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Ararat" - Warszawa,
8. Spółdzielnia Socjalna „Soc-Bud" - Szydłowiec,
9. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Alba-Lux" - Wołomin,
10. Spółdzielnia Socjalna „Opieka" - Słupno,
11. Spółdzielnia Socjalna „Areka" - Warszawa,
12. Spółdzielnia Socjalna „My i Ty"- Zwoleń,
13. Spółdzielnia Socjalna „Kreacja" - Warszawa,
14. Spółdzielnia Socjalna „Ogrody marzeń" - Nowe Gulczewo,
15. Spółdzielnia Socjalna „W Centrum Europy" - Warszawa,
16. Spółdzielnia Socjalna „Soctrust" - Warszawa,
17. Osiedlowa Spółdzielnia Socjalna „Pokolenie"- Legionowo,
18. Spółdzielnia Socjalna „Pokój Sztuki" - Warszawa,
19. Spółdzielnia Socjalna „Szansa" - Halinów,
20. Spółdzielnia Socjalna „Mrówka" - Łosice.

III. Centra Integracji Społecznej:

1. Centrum Integracji Społecznej w Siedlcach – Caritas Diecezji Siedleckiej – Siedlce,
2. Centrum Integracji Społecznej w Płocku – Katolickie Stowarzyszenie Pomocy im. Św. Brata Alberta – Płock,
3. Centrum Integracji Społecznej w Słupnie – Ośrodek Pomocy Społecznej – Słupno,
4. Centrum Integracji Społecznej w Płocku - Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego- Płock,
5. Centrum Integracji Społecznej w Radomiu – Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom i Dorosłym w Radomiu – Radom,
6. Centrum Integracji Społecznej – Caritas Archidiecezji Warszawskiej – Warszawa.

Załącznik Nr 4

Przykładowe programy realizowane w ramach PO KL przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie na Mazowszu

1. „Aktywność szansą na zatrudnienie i usamodzielnienie”.
2. „Aktywizacja, aktywność, praca - razem pokonamy bariery”.
3. „Trzy Filary Samodzielności: Emocje-Wiedza-Praktyka”.
4. „Poszerzyć Krąg”.
5. „Upowszechnianie integracji społecznej w (…)”.
6. „Mama wraca do pracy”.
7. „Szansa na Lepsze Jutro w Powiecie (...)”.
8. „Wsparcie na Starcie”.
9. „Aktywna integracja społeczna i zawodowa w (…)”.
10. „Czas na aktywność”.
11. „Lepszy Start”.
12. „Twoja Przyszłość w Twoich Rękach”.
13. „Sprawni i Samodzielni”.
14. „Droga do aktywności”.
15. „Aktywna integracja w powiecie (…)”.
16. „Bądźmy razem – aktywna integracja usamodzielnianych i niepełnosprawnych z (…)”.
17. „Powiat (…) Szansą Twojego Rozwoju”.
18. „Aktywizacja społeczno - zawodowa wybranej grupy mieszkańców (…) zagrożonej wykluczeniem społecznym”.
19. „Zmień swoje życie”.
20. " Pomagamy naszym Klientom, aby potrafili sami sobie pomóc".
21. „Aktywność szansą na lepsze jutro”.
22. „Integracja dla samodzielności”.

Załącznik Nr 5

Przykładowe programy realizowane w ramach PO KL przez Ośrodki Pomocy Społecznej na Mazowszu

1. „Od bezradności do aktywności – wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w (…)".
2. „Program aktywizacji społecznej i zawodowej osób pozostających bez pracy w (…)".
3. „Program Aktywizacji Społeczno - Zawodowej Osób Zagrożonych Wykluczeniem Społecznym w (…)".
4. „Perspektywy. Aktywizacja kobiet z (…) nieaktywnych zawodowo i korzystających ze świadczeń pomocy społecznej".
5. „Re/integracja osób wykluczonych/zagrożonych wykluczeniem społecznym na terenie(...)".
6. „Integracja zawodowa osób długotrwale bezrobotnych z (…)".
7. „Podniesienie kwalifikacji zawodowych i rehabilitacja zdrowotna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym".
8. „Aktywizacja społeczno-zawodowa szansą na usamodzielnienie".
9. „Program aktywizacji kobiet nieaktywnych zawodowo z uwagi na opiekę nad dziećmi w (…)".
10. „Przejdź metamorfozę i zostań kobietą biznesu".
11. „Program Aktywizacji Społeczno - Zawodowej Podopiecznych Ośrodka Pomocy Społecznej w (…)".
12. „Poprawa warunków życia rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym".
13. „Podniesienie kwalifikacji moim kluczem do lepszego i godnego życia".
14. "Pomagamy naszym klientom aby potrafili sami sobie pomóc".
15. „Od bierności do aktywności-program aktywnej integracji w (…)".
16. „Inwestując w człowieka pomnażamy kapitał społeczny i wygrywamy przyszłość".
17. Aktywizacja społeczno-zawodowa osób pozostających bez pracy - „Zacznijmy od nowa".
18. „Podniesienie kwalifikacji moim kluczem do lepszego i godnego życia".

Załącznik Nr 6

Przykładowe programy realizowane w ramach Poakcesyjnego Programu Wspierani Obszarów Wiejskich na Mazowszu.

Programy realizowane na rzecz osób starszych

1. Usługi na rzecz osób starszych w celu podtrzymywania obrzędów i tradycji ludowych.
2. Organizowanie czasu wolnego osobom starszym i utworzenie grupy ludzi chętnych do działania.
3. Organizowanie spotkań, warsztatów, zajęć tematycznych dla osób starszych. Rozwój GKG.
4. Usługi dla osób starszych, wsparcie aktywności osób starszych i ich grup nieformalnych w środowisku wiejskim.
5. Aktywizacja osób starszych oraz ich rodzin.
6. Powstanie i rozwój świetlic środowiskowych. Zorganizowanie ludzi starszych do udziału w życiu społecznym.
7. Zagospodarowanie czasu wolnego dla osób starszych.
8. Zajęcia komputerowe dla osób dorosłych, starszych i dzieci w pracowniach komputerowych.
9. Prowadzenie zajęć aerobiku dla osób dorosłych i starszych (kontynuacja).
10. Zajęcia komputerowe dla osób dorosłych, starszych i dzieci w pracowniach komputerowych (kontynuacja).
11. Działania łączone na rzecz ludzi starszych, dzieci i młodzieży oraz rodzin.
12. Kurs obsługi komputera i urządzeń technicznych dla osób starszych.
13. Pomoc w robieniu zakupów dla osób starszych i samotnych.
14. Usługi dla dzieci i młodzieży, osób starszych oraz rodzin - świetlice wielofunkcyjne.
15. Usługi dla dzieci, młodzieży, osób starszych oraz rodzin.
16. Centrum aktywizacji osób starszych.
17. Zorganizowanie dla osób starszych z terenu gminy kół zainteresowań: chór, zajęcia plastyczne (…).
18. Usługi dla osób starszych.
19. Rozszerzenie oferty organizacji czasu wolnego dla osób starszych oraz młodzieży.
20. Osoby starsze- spotkania i wyjazdy.
21. Działania ukierunkowane na pomoc osobom starszym.

22. Program spotkań tematycznych i wyjazdów rekreacyjnych dla osób starszych - "Złoty Wiek".
23. Organizacja czasu wolnego dla dorosłych, rodzin i osób starszych.
24. Usługi dla dzieci i młodzieży, osób starszych oraz rodzin.
25. Organizacja usług opiekuńczych dla osób starszych w ramach pomocy sąsiedzkiej.
26. Wyjazd do teatru dla osób starszych.

Programy realizowane na rzecz dzieci i młodzieży

1. Rozwijamy talenty i szanse dzieci na lepsze jutro.
2. Organizacja wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży z terenu (…).
3. Zajęcia sportowe z zakresu samoobrony skierowane do dzieci i młodzieży z terenu (…).
4. Wyrównywanie szans rozwojowych dla dzieci i młodzieży.
5. Zorganizowanie kół zainteresowań o różnorodnej tematyce rozwijających umiejętności dzieci i młodzieży.
6. Zorganizowanie czasu wolnego dla dzieci i młodzieży - zajęcia muzyczno wokalne.
7. Zorganizowanie czasu wolnego dla dzieci i młodzieży poprzez pozalekcyjne zajęcia sportowe.
8. Zorganizowanie warsztatów teatralnych dla dzieci i młodzieży z terenu gminy (...).
9. Usługi łączone - Festyn rodzinny "Radosne i bezpieczne dzieciństwo".
10. Usługi dla dzieci i młodzieży "Równy start w przyszłość".
11. Usługi łączone - "Radosne dzieciństwo -szczęśliwa młodość".
12. Rozszerzenie działalności świetlicy socjoterapeutycznej-usługi dla dzieci i młodzieży.
13. Atrakcyjne zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne dla dzieci i młodzieży.
14. Organizowanie alternatywnych form wychowania przedszkolnego dla dzieci z terenu gminy (…).
15. Organizacja wypoczynku letniego dla dzieci z rodzin ubogich i dysfunkcyjnych.
16. Rozszerzenie zakresu pomocy logopedycznej dzieciom.
17. Zorganizowanie kolonii letnich dla najbardziej uzdolnionych dzieci z klas IV-VI.
18. Zajęcia wspierające dzieci w wieku szkolnym z rodzin dysfunkcyjnych.
19. Wspomaganie rozwoju fizycznego dzieci w wieku szkolnym poprzez zajęcia pływackie.

20. Warsztaty dziennikarskie dla dzieci klas IV-VI. Redagowanie gazetki lokalnej.
21. Organizacja mini przedszkola dla dzieci cztero- i pięcioletnich zapewniającego opiekę i edukację.
22. Ośrodek diagnozy i rozwiązywania problemów psychologiczno-pedagogicznych dzieci 3-9 lat.
23. Upowszechnianie bezpiecznych form spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież
24. Organizacja turniejów sportowych na terenie gminy oraz zajęcia dla dzieci na świeżym powietrzu.
25. Usługi dla dzieci i młodzieży - Usługi edukacyjne.
26. Usługi dla dzieci i młodzieży - Usługi opiekuńczo rehabilitacyjne.
27. Prowadzenie zajęć dla dzieci w wieku 3-5 lat nie uczęszczających do przedszkola.
28. Wakacyjny wyjazd dla dzieci na szlaki górskie polskich Tatr.
29. Zajęcia świetlicowe dla dzieci młodzieży.
30. Edukacja pozaszkolna dzieci i młodzieży - Reaktywowanie Młodzieżowej Orkiestry Dętej.
31. Organizacja akcji " Bezpieczne wakacje" dla dzieci i młodzieży.
32. Promowanie ruchu harcerskiego, krajoznawstwa i kultury wśród dzieci i młodzieży.
33. Zorganizowanie punktu terapeutycznego dla osób uzależnionych, współuzależnionych, dzieci i rodzin (…).
34. Wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży umożliwiający wyrównywanie szans życiowych i edukacyjnych (…).
35. Organizacja i prowadzenie kół zainteresowań dla dzieci i młodzieży na terenie gminy.
36. Wakacyjny Dom Kultury-zagospodarowanie czasu wolnego dzieciom w czasie wakacji.

Programy na rzecz integracji społeczności lokalnej

1. Klub Integracji Międzypokoleniowej.
2. Wsparcie integracji międzypokoleniowej poprzez organizacje wspólnych biesiad, festynów, prezentacji.
3. Wsparcie integracji międzypokoleniowej oraz nowo powstałych aktywności społecznych.

4. Integracja społeczności poprzez kulturę i folklor.
5. Wolontariat - droga do integracji społecznej.
6. Integracja Środowiskowa.
7. Wsparcie integracji międzypokoleniowej poprzez organizację warsztatów i konkursów kulinarnych.
8. Od przedszkolaka do emeryta na integracji każdy skorzysta.
9. Zorganizowanie spotkań szkoleniowo -integracyjno- informacyjnych.
10. Usługi dla rodzin, propagowanie tradycji wielopokoleniowych, integracja różnych grup społecznych.
11. Integracja niepełnosprawnych i pełnosprawnych członków społeczności lokalnej.
12. Integracja działań szkolnych, rodziców i dzieci klas zerowych poprzez twórcze zaangażowanie.
13. Organizacja Młodzieżowego Klubu Sportowego sposobem na integrację i działania wychowawcze dla grupy.
14. Aktywizacja i integracja społeczeństwa.
15. Integracja międzypokoleniowa.
16. Świetlica integracyjna.
17. Usługi integracyjne z zakresu bezpieczeństwa i zdrowego spędzania czasu wolnego bez alkoholu.
18. Klub Integracji Międzypokoleniowej.
19. Cykliczne prowadzenie zajęć integracyjnych, edukacyjnych, rekreacyjnych świadczonych dla osób starszych.
20. Usługi dla rodzin. Integracja i aktywizacja rodzin oraz pomoc edukacyjna , rozwój usług pomocowych.
21. Powróćmy jak za dawnych lat - impreza o charakterze historyczno-ekologicznym i integracyjnym.
22. Teatrzyk Familijny - integracyjne działania parateatralne.
23. Inicjatywy własne mieszkańców w celu aktywizacji i integracji ze środowiskiem (kultura i tradycja).
24. Zajęcia edukacyjno -integracyjne dla dzieci 3-8 i rodziców.
25. Zielona Szkoła-Integracja młodzieży gimnazjalnej.
26. Usługi integracji społecznej dla dzieci i młodzieży.

27. Usługi integracji społecznej dla rodzin.
28. Usługi integracji społecznej dla osób starszych.
29. Organizacja spotkań i wyjazdów integracyjnych.
30. Realizacja działań na rzecz integracji międzypokoleniowej.
31. Stworzenie i prowadzenie klubu integracji osób po 50 roku życia.
32. Poprzez sport do integracji-sport integruje.
33. Aktywizacja osób starszych poprzez integrację ze środowiskiem.
34. Rozwój kultury poprzez integrację w gminie (…).
35. Klub Integracji Międzypokoleniowej.
36. Warsztaty edukacyjne, integracyjne i aktywizacyjne.
37. Dni Integracji ze środowiskiem lokalnym.
38. Przedsięwzięcie integracyjno-kulturalne na rzecz rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.
39. Organizacja cyklu szkoleń dla rolników połączonych z wyjazdem integracyjnym.
40. Wokół Tradycji-Integracja Międzypokoleniowa.
41. Organizacja usług integracji społecznej w nowo powstałym Domu Ludowym.
42. Prowadzenie zajęć integracyjnych dla ludzi starszych na terenie gminy.
43. Usługi integracji społecznej - Centrum Aktywizacji w (…).

Programy kierowane na rzecz osób niepełnosprawnych

1. Prowadzenie działań integrujących i aktywizujących osoby starsze i niepełnosprawne.
2. Trening mieszkaniowy dla 2 osób niepełnosprawnych.
3. Likwidowanie barier międzyludzkich pomiędzy niepełnosprawnymi i sprawnymi członkami społeczności (…).
4. Usługi specjalistyczne dla dzieci niepełnosprawnych.
5. Usługi transportowe w zakresie wyjazdów dla osób starszych, chorych, niepełnosprawnych, dzieci.